№ 75. ПЯТНИЦА, 23 СЕНТЯБРЯ. 1860. PIĄTEK, 23 WRZEŚNIA. № 75.

СТО ПЕРВЫЙ ГОДЪ СУЩЕСТВОВАНІЯ. SETNY PIERWSZY ROK ISTNIENIA.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ — KURYER WILEŃSKI

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА — GAZETA URZĘDOWA

„Виленскій Вѣстникъ" выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ. Условія подписки: Цѣна за годъ 10 р., съ пересылкою 12 р.; за полъ года 5 р., съ пересылкою 6 р.; за четверть года 2 р. 50 к., съ пересылкою 3 р.; за 1 мѣсяцъ 84 к.— За объявленія платится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILEŃSKI" wychodzi we WTOREK i PIĄTEK. Cena roczna r. sr. [illegible], z przesyłką 12 rub.; półroczna 5 rub., z przesyłką 6; kwartalna 2 r. 50 k., z przesyłką 3 r.; miesięczna 84 kop.— Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz po kop. sr. 17.

Biuro redakcyi w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 18 сентября.

— Указомъ правительствующаго сената, 18-го августа, произведены, за выслугу лѣтъ: по Виленскому учебному округу—въ надворные совѣтники коллежскіе ассесоры: гимназій: Виленской, старшій учитель Станиславъ *Наркевичъ*, и Гродненской младшій учитель Эмиліянъ *Либеманъ*; въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: штатный смотритель Лидскаго уѣзднаго дворянскаго училища Людвикъ *Игнатовичъ*, старшіе учители гимназіи: Виленской Николай *Кононовъ,* Гродненской Антонъ *Юрковскій,* Шавельской Эдмундъ *Рейтлингеръ,* и Бѣлостокской Осипъ *Мечковскій;* въ титулярные совѣтники—старшій учитель Виленской гимназіи Вячеславъ *Малиновскій;* коллежскіе секретари—учители: той же гимназіи (младшій) Казиміръ *Шлягеръ;* уѣздныхъ дворянскихъ училищъ: Росіенскаго Іоиль *Мироновичъ,* и Минскаго Вильгельмъ *Амеида*; въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: учители: Виленской гимназіи (младшій) Александръ *Соловьевъ* и Вилкомірскаго уѣзднаго дворянскаго училища Иванъ *Шелль,* письмоводитель Пинской гимназіи Фабіянъ *Ходзько,* и канцелярскій чиновникъ канцеляріи попечителя округа Владиславъ *Андржейковичъ*; въ губернскіе секретари—канцелярскій чиновникъ дирекціи училищъ Виленской губерніи, коллежскій регистраторъ Осипъ *Козловскій.*—По Гродненской губернской почтовой конторѣ и ея вѣдомству—въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: губернской конторы: письмоводитель Константинъ *Гриневичъ,* старшій сортировщикъ Юліянъ-Ксаверинъ *Будкевичъ*, и сортировщикъ Бѣлостокской почтовой конторы Францъ *Мицьловскій.* Утверждены: по Кіевской палатѣ государственныхъ имуществъ—въ чинѣ губернскаго секретаря—канцелярскій чиновникъ Михаилъ *Янчевскій*, по званію дѣйствительнаго студента агрономіи Горыгорѣцкаго земледѣльческаго института; по Волынскому дворянскому депутатскому собранію—въ чинѣ коллежскаго регистратора — канцелярскій чиновникъ Дмитрій *Слодкевичъ,* по аттестату Волынской губернской гимназіи. Произведены въ отставку: по Могилевской губерніи: въ коллежскіе совѣтники—бывшій посредникъ полюбовнаго специяльнаго межеванія земель Мстиславльскаго и Климовичскаго уѣздовъ, надворный совѣтникъ Александръ *Стаховскій;* по канцеляріи Виленскаго военнаго, Гродненскаго и Ковенскаго генералъ-губернатора—въ титулярные совѣтники—бывшій канцелярскій чиновникъ, коллежскій секретарь Казиміръ *Стецкевичъ;* по Ковенскому губернскому правленію—въ коллежскіе секретари — исправляющій должность помощника экзекутора, губернскій секретарь Николай *Андреевъ.*

— Указомъ правительствующаго сената, 19-го августа, произведены за выслугу лѣтъ: по Виленской палатѣ государственныхъ имуществъ и ея вѣдомству—въ коллежскіе ассесоры—помощники

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg, 18 września.

Przez ukaz rządzącego senatu, 18-go sierpnia za wysługę lat zostali mianowani: w Wileńskim Okręgu naukowym, radzcami dworu, assesorowie kollegjalni, gimnazjów: Wileńskiego, starszy nauczyciel Stanisław *Narkiewicz* i Grodzieńskiego młódszy nauczyciel Emilian *Libeman*; assesorami kollegialnymi—radzcy honorowi: dozorca etatowy Lidzkiéj szkoły powiatowéj Ludwik *Ihnatowicz*, starsi nauczyciele gimnazjów: Wileńskiego Mikołaj *Kononow*, Grodzieńskiego Antoni *Jurkowski*, Szawelskiego Edward *Reitlinger*, Białostockiego Józef *Mieczkowski;* radzcami honorowymi— *starszy* nauczyciel gimnazjum Wileńskiego Wacław *Malinowski*, sekretarze kollegialni, nauczyciele: tegoż gimnazjum (młódszy) Kazimierz *Szlagier*, szkół powiatowych—Rosieńskiéj Joil *Mironowicz* i Mińskiéj Wilhelm *Amenda;* sekretarzami kollegialnymi, sekretarze gubernjalni, nauczyciele: gimnazjum Wileńskiego (młódszy) Aleksander *Sołowjow* i Wilkomirskiéj szkoły powiatowéj Jan *Szell*, Sekretarz gimnazjum Pińskiego Fabian *Chodźko* i urzędnik kancellaryjny kancelarji kuratora okręgu Władysław *Adrzejkowicz;* sekretarzem gubernjalnym, urzędnik kancellaryjny dyrekcji szkół gubernji Wileńskiéj, regestrator kollegjalny Józef *Kozłowski.* W Grodzieńskim gubernjalnym kantorze pocztowym i w jego wydziale, sekretarzami kollegialnymi, sekretarze gubernjalni: kantoru gubernjalnego, sekretarz Konstanty *Hryniewicz*, starszy gatunkujący Julian Ksawery *Budkiewicz* i gatunkujący Białostockiego kantoru pocztowego Franciszek *Miciełowski.* Zostali utwierdzeni: w Kijowskiéj izbie dóbr państwa, w randze sekretarza gubernjalnego, urzędnik kancellaryjny Michał *Janczewski*, jako rzeczywisty student agronomji Horyhoryckiego instytutu rolniczego; w Wołyńskiém szlacheckiém zgromadzeniu deputacyjném, w randze regestratora kollegjalnego kancelarzysta Dymitr *Słodkiewicz*, na mocy attestatu Wołyńskiego gimnazjum gubernjalnego. Mianowani zostali przy dymisji: w gubernji Mohylewskiéj, radzcą kollegjalnym, były pośrednik polubownego rozgraniczenia specjalnego gruntów powiatu Mścisławskiego i Klimowickiego, radzca dworu Aleksander *Stachowski*; w kancellarji Wileńskiego wojennego, Grodzieńskiego i Kowieńskiego jenerał-gubernatora, radzcą honorowym, były urzędnik kancellaryjny, sekretarz kancellaryjny Kazimierz *Steckiewicz;* w Kowieńskim rządzie gubernjalnym, sekretarzem kollegjalnym, pełniący obwiązek pomocnika egzekutora, sekretarz gubernjalny Mikołaj *Andrejew.*

— Przez ukaz rządzącego senatu, 19 sierpnia, za wysługę lat zostali mianowani: w Wileńskiéj izbie dóbr państwa i w jéj wydziale: assesorami kollegjalnymi — pomocnicy naczelników okręgowych: radzcy honorowi: Trockiego Nestor *Aleksandrow* i Wileńskiego Grzegorz *Strelcow;* radzcami honorowymi—sekretarze kollegjalni: naczelnik stołu izby Antoni *Płoszyński;* pomocnicy

XXXV-ое ГОДИЧНОЕ СОБРАНІЕ НѢМЕЦКИХЪ ЕСТЕСТВО-ИСПЫТАТЕЛЕЙ И ВРАЧЕЙ ВЪ КЕНИГСБЕРГѢ ОТЪ 15 по 21 СЕНТ. 1860 г.

(*Окончаніе См. N. 74*).

Во второмъ общемъ собраніи прежде всего былъ избранъ и почти единодушно мѣстомъ будущаго съѣзда на 1861 г., городъ Шпейеръ въ Баваріи—на противоположной оконечности Германіи по ту сторону Рейна. Присутствующіе въ собраніи Баварцы высказали увѣреніе, что тамъ будутъ рады гостямъ. За тѣмъ съ живымъ интересомъ собраніе выслушало разсужденіе профессора Гирша о связи между научнымъ и религіознымъ міровоззрѣніемъ. Послѣдовавшій за тѣмъ ораторъ, докторъ Уле, не смотря на важность защищаемой имъ темы, былъ менѣе счастливъ. Извѣстивъ собраніе о предполагаемой экспедиціи во внутренность Африки, съ цѣлію разрѣшенія судьбы доктора Фогеля и вмѣстѣ дальнѣйшаго изслѣдованія еще столь таинственнаго для насъ материка, онъ пригласилъ общество къ содѣйствію предпріятію, устройство котораго ввѣрено особой коммисіи подъ главнымъ предсѣдательствомъ герцога Саксенъ-Кобургскаго а исполненіе будетъ поручено молодому ученому Гейглинсу. Подписка пущенная въ слѣдующемъ собраніи по рукамъ доставила 250 талеровъ наличными; издержки же экспедиціи будутъ простираться по предварительному соображенію до 20,000 талеровъ. Конечно отъ ученыхъ нельзя требовать большихъ пожертвованій, но можно было ожидать большаго интереса въ предпріятіи, которое имѣетъ притомъ національный характеръ. Докторъ Уле имѣлъ неосторожность утомить собраніе многословіемъ и былъ наказанъ за то многообразнымъ выраженіемъ нетерпѣнія. Впрочемъ, въ извиненіе собранія я долженъ замѣтить, что въ правилахъ онаго назначено время, долѣе котораго никто не вправѣ говорить объ одномъ и томъ же предметѣ, а именно полчаса; притомъ же общество ожидало еще выслушать возвѣщенное на этотъ день разсужденіе знаменитаго профессора Вирхова изъ Берлина: „о прогрессѣ въ развитіи человѣколюбивыхъ заведеній." Ораторъ, отличающійся замѣчательнымъ краснорѣчіемъ, вполнѣ оправдалъ нетерпѣливое ожиданіе и глубокое вниманіе слушателей. Указавъ на первую потребность учрежденія госпиталей, какъ пріютовъ для пилигримовъ еще въ предхристіанскую эпоху, ораторъ перешелъ постепенно къ организаціи учрежденій этаго рода въ послѣднее время и коснулся услуги, оказанной наукою въ дѣлѣ человѣколюбія, не смотря на весь кажущійся матеріализмъ самыхъ научныхъ стремленій. Вмѣстѣ съ тѣмъ онъ самыми яркими и вѣрными красками изобразилъ вредныя стороны учрежденія и предложилъ вопросъ: приносятъ ли госпитали въ наше время болѣе пользы или вреда? и потому, что должно назвать дѣломъ человѣколюбія: учрежденіе, или уничтоженіе такихъ заведеній? Дознано, что нѣкоторыя болѣзни, какъ напр. чехотка, скорѣе развиваются въ госпиталяхъ, есть даже болѣзни, которыя исключительно здѣсь зараждаются и собираютъ богатую жатву. Въ заключеніе ораторъ обратился къ цѣлому сословію врачей и объявилъ, что на ихъ обязанности лежитъ собираніе точныхъ статистическихъ данныхъ относительно случаевъ болѣзненности и смертности при различныхъ условіяхъ народной жизни; и только на основаніи этихъ то данныхъ возможно разрѣшеніе важныхъ вопросовъ касающихся общественнаго здравія. Громкія рукоплесканія выразили сочувствіе слушателей.

Я не долженъ пройти молчаніемъ и удовольствія, которыя еще были приготовлены для общества, а именно 17/5 и 19/7 сентября въ тѣ дни, когда цѣлыя до обѣда было исключительно посвящено спеціальнымъ занятіямъ по отдѣленіямъ. 17-го числа въ 2 часа по полудни цѣлое общество, въ которомъ виднѣлось не мало и дамъ, собралось на берегу Прегеля, на пристани и размѣстилось на 2-хъ большихъ пароходахъ, которые при звукахъ музыки отправились по теченію и черезъ полчаса вышли въ обширный заливъ Балтійскаго моря—Фришъ-Гафъ. Достигнувъ болѣе открытаго пространства водъ, пароходы возвратились и высадили Общество недалеко отъ устья Прегеля въ мѣстечкѣ Гольштейнъ для отдохновенія и подкрѣпленія силъ національнымъ напиткомъ.

19-го же числа городъ Кенигсбергъ устроилъ для общества вечеръ съ музыкою, пѣніемъ, иллюминаціею и ужиномъ въ прекрасномъ саду расположенномъ на берегу дворцоваго пруда и въ задахъ помѣщенія, занимаемаго ложею подъ названіемъ „*трехъ вѣнцовъ*". Погода весьма благопріятствовала этому празднику и многіе изъ гостей оставались въ саду за полночь.

Въ послѣдній день собранія 20 (8-го) сентября происходило третье и послѣднее общее засѣданіе, отличавшееся такъ же какъ и предъидущее интересными сообщеніями. Докторъ Бона Мейеръ говорилъ о степеняхъ совершенства въ ряду органическихъ существъ. Докторъ Байль объявилъ о своемъ наблюденіи превращенія семенъ растенія *Mucor Macedo* (плѣсенъ на тестѣ) въ дѣйствительныя пивныя дрожди, и для фактическаго доказательства своего утвержденія онъ распорядился тутъ же разнести собранію для пробы бокалы наполненные пивомъ, приготовленнымъ на такихъ искуственныхъ дрождяхъ, а для присутствующихъ дамъ обыкновенную бабку (*Napfkuchen*).—Сообщеніе Др. Байль имѣетъ кажется значительный ученый интересъ, ибо оно доказываетъ существованіе такъ наз. первобытныхъ растеній и животныхъ, давшихъ начало всѣмъ другимъ различнымъ между собою видамъ. Можетъ быть выше поименованное растеніе само есть *первобытное*, ибо при различныхъ условіяхъ оно даетъ начало тремъ совершенно различнымъ видамъ, а именно на воздухѣ въ мухахъ—грибу Empusa muscae (Pilz der Fligen epidemiè), въ водѣ Achlya prolifera и въ суслѣ (Würze) — дрождямъ (Hormiscium Cerevisiae).

Слѣдующее за тѣмъ сообщеніе имѣло археологическій интересъ и притомъ гораздо большій для насъ чѣмъ для нѣмецкихъ ученыхъ. Докторъ Генке, счастливый астрономъ дилетантъ, открывшій 2 малыя планеты Астрею и Гебу, представилъ обществу грубое изображеніе какого то звѣря, выдѣланное изъ янтаря, найденное въ недавнее время вблизи Дрисена и признаваемое за Славянскаго идола *Чернобога.*—Слѣды руническихъ знаковъ еще можно различить на одной сторонѣ изображенія.

Слѣдующій за тѣмъ ораторъ докторъ Бялоблоцкій говоритъ о невѣрныхъ свѣдѣніяхъ доставленныхъ путешественниками относительно восточной Африки и жалуется на препятствія непозволившія ему проникнуть во внутренность этого материка. Между тѣмъ время собранія истекаетъ и общество принуждено было большинствомъ голосовъ опредѣлить, что оно не можетъ слушать возвѣщеннаго еще на тотъ же день разсужденія профессора Шульца - Шульценштейна „жизнь и смерть въ наукѣ".

Послѣ заключительныхъ словъ, произнесенныхъ профессоромъ Вагнеромъ, выступаетъ еще профессоръ Эйзенкоръ и приглашаетъ собраніе выразить благодарность за радушный пріемъ оказанный ученымъ: во первыхъ принцу Регенту троекратнымъ *hoch!* во вторыхъ начальствамъ и жителямъ города Кенигсберга за гостепріимство.

Въ тотъ же день въ 4 часа по полудни члены и участники собранія длинной вереницей сопровождали тѣло покойнаго Ратке къ его послѣднему жилищу.

Такъ проводили время нѣмецкіе ученые собравшіеся въ 35-ый разъ со времени учрежденія общества, главный залогъ для дальнѣйшаго существованія коего заключается въ его подвижности и въ безпрерывномъ обновленіи все новыми и новыми силами. Настоящему собранію несправедливо было бы сдѣлать часто впрочемъ повторяемый упрекъ, что главная цѣль такихъ съѣздовъ заключается въ пріятномъ препровожденіи времени. Удовольствія, которыя выпали на нашу долю въ Кенигсбергѣ не могли вредить ходу ученыхъ занятій въ отдѣленіяхъ. Впрочемъ нельзя не упомянуть и о томъ что собраніе продолжающееся обыкновенно цѣлую недѣлю, на этотъ разъ было ограничено только 5-ю днями, а именно по поводу приглашенія отъ весьма древняго Данцигскаго общества естество-испытателей—провести остальные 2 дня въ Данцигѣ. Начальство восточной желѣзной дороги снарядило для членовъ и участниковъ Кенигсбергскаго собранія безплатный экстренный поѣздъ, во время остановокъ котораго, какъ значилось въ программѣ, должно было происходить обозрѣніе Маріенбургскаго замка, висячаго моста надъ Вислою и обѣдъ въ Диршау. Въ самомъ же Данцигѣ приготовлена была прогулка въ море и обозрѣніе достопримѣчательностей города. Я не участвовалъ въ этихъ удовольствіяхъ, оставшись въ Кенигсбергѣ, а потому и не могу ничего болѣе сказать объ нихъ.

М. Гусевъ.

15 сентября 1860 г.

окружныхъ начальниковъ: титулярные совѣтники: Трокскаго Несторъ *Александровъ*, и Виленскаго Григорій *Стрѣльцовъ;* въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: столоначальникъ палаты Артуръ *Плошинскій;* помощники окружныхъ начальниковъ: Вилейскаго Карлъ *Павловичъ*, Свенцянскаго Адольфъ-Петръ *Жонголловичъ*, и письмоводитель Свенцянскаго окружнаго управленія Валеріянъ *Подольщицъ;* въ коллежскіе секретари: по палатѣ: столоначальникъ Казиміръ *Сутоцкій*, журналистъ Юрій *Кибортъ*, помощники: бухгалтера Даніилъ *Навлицкій* и контролера Цезарій *Ляховичъ*, и письмоводитель Вилейскаго окружнаго управленія Павелъ *Козеллъ*; въ коллежскіе регистраторы — канцелярскіе служители: по палатѣ: Альфонсъ-Иванъ *Полянскій*, Каэтанъ *Сосиновичъ*, и Степанъ *Бартошевичъ*; по окружнымъ управленіямъ: Свенцянскому Петръ *Ясевичъ* и Вилейскому Александръ-Венедиктъ *Высоцкій;* по вѣдомству Витебской губернской посреднической коммисіи—въ титулярные совѣтники—посредникъ по полюбовному специяльному размежеванію земель Городецкаго уѣзда, коллежскій секретарь Устинъ *Скржидлевскій;* въ коллежскіе секретари—посредникъ по полюбовному специяльному размежеванію земель Суражскаго уѣзда, губернскій секретарь Игнатій *Смяровскій;* въ губернскіе секретари—письмоводители канцелярій посредниковъ уѣздовъ: коллежскіе регистраторы: Рѣжицкаго Флорентинъ *Котковскій*, и Витебскаго Михаилъ *Домбровскій*. По Витебской палатѣ государственныхъ имуществъ и ея вѣдомству—въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: помощникъ Невельскаго окружнаго начальника Іосифъ *Реуттъ*, исправляющіе должности: Лепельскаго лѣсничаго Игнатій *Романовскій*, и помощника Полоцкаго окружнаго начальника Станиславъ *Томилинъ*, и бывшій столоначальникъ палаты Альбинъ *Янушкевичъ;* въ титулярные совѣтники—коллежскіе секретари: по палатѣ: дѣлопроизводитель Дмитрій *Поздровскій*, контролеръ Робертъ *Шашковскій*, и письмоводитель Полоцкаго окружнаго управленія Мартинъ *Каменскій;* въ коллежскіе секретари—губернскіе секретари: по палатѣ: дѣлопроизводитель Филипъ *Попенченко*, столоначальники: Михаилъ *Шепелевичъ* и Владиславъ *Ковалевскій*, и помощникъ столоначальника Иванъ *Милюковъ*, помощникъ Городецкаго окружнаго начальника Ѳома *Шимкевичъ*, и письмоводитель Рѣжицкаго окружнаго управленія Карлъ *Карвецкій;* въ губернскіе секретари—коллежскіе регистраторы: по палатѣ: помощники бухгалтеровъ: Левъ *Стокаличъ*, Иванъ *Мисюро*, и журналистъ Адамъ *Гриневичъ*, и канцелярскій чиновникъ Городецкаго окружнаго начальника Игнатій *Францкевичъ-Суражъ;* въ коллежскіе регистраторы—по палатѣ: исправляющій должность бухгалтера Іосифъ *Антоневичъ*, бывшій помощникъ контролера Кипріянъ *Поздровскій*, и канцелярскіе служители: Илья-Станиславъ *Пѣховскій*, Иванъ *Гржибовскій* и Степанъ *Завадскій*.

Телеграфич. депеша, полученная изъ Динабурга въ Вильнѣ, сообщаетъ печальное извѣстіе о несчастномъ случаѣ, происшедшемъ на желѣзной дорогѣ между Ригою и Динабургомъ, недалеко Крейцбурга. Главный инженеръ г. Ватсонъ переломилъ обѣ ноги, 14 человѣкъ тяжело ранены, 4 убиты.

---

naczelników okręgowych — Wilejskiego Karol *Pawłowicz*, Święciańskiego Adolf-Piotr *Żągołłowicz* i sekretarz Święciańskiego zarządu okręgowego Walerjan *Podolszczyc*; sekretarzami kollegjalnymi — sekretarze gubernjalni: w izbie: naczelnik stołu Kazimierz *Sutocki*, dziennikarz Jerzy *Kibort*, pomocnik buchhaltera Daniel *Nawlicki* i kontrolera Cezary *Lachowicz*, i sekretarz Wilejskiego zarządu okręgowego Paweł *Koziełł;* regestratorami kollegjalnymi—kancellarzyści: w izbie: Alfons-Jan *Połański*, Kajetan *Sosinowicz* i Stefan *Bartoszewicz*, w zarządach okręgowych: Święciańskim Piotr *Jasiewicz* i Wilejskim Aleksander-Benedykt *Wysocki*. W wydziale Witebskiéj gubernjalnéj kommissji pośredniczéj—radzcą honorowym— pośrednik polubownego rozgraniczenia specjalnego ziem powiatu Horodeckiego, sekretarz kollegjalny Justyn *Skrzydlewski;* sekretarzem kollegjalnym—pośrednik polubownego rozgraniczenia specjalnego ziem powiatu Surażskiego, sekretarz gubernjalny Ignacy *Smiarowski*; sekretarzami gubernjalnymi—sekretarze kancellarji pośredników powiatów: regestratorowie kollegjalni: Rzeżyckiego Florentyn *Kotkowski* i Witebskiego Michał *Dombrowski*. W Witebskiéj izbie dóbr państwa i w jéj wydziale—assesorami kollegjalnymi— radzcy honorowi: pomocnik Newelskiego naczelnika okręgowego Józef *Reutt*, pełniący obowiązki: Lepelskiego leśniczego Ignacy *Romanowski* i pomocnika Połockiego naczelnika okręgowego Stanisław *Tomilin* i były naczelnik stołu izby Albin *Januszkiewicz*; radzcami honorowymi—sekretarze kollegjalni: w izbie: sekretarz Dymitr *Pozdrowski*, kontroler Robert *Szaszkowski* i sekretarz Połockiego zarządu okręgowego Marcin *Kamieński;* sekretarzami kollegjalnymi— sekretarze gubernjalni: w izbie: sekretarz Filip *Popenczenko*, naczelnicy stołów: Michał *Szepelewicz* i Władysław *Kowalewski*, i pomocnik naczelnika stołu Jan *Milukow*, pomocnik Horodeckiego naczelnika okręgowego Tomasz *Szymkiewicz* i sekretarz Rzeżyckiego zarządu okręgowego Karol *Karwecki;* sekretarzami gubernjalnymi—regestratorowie kollegjalni: w izbie: pomocnicy buchhalterów: Leon *Stokalicz*, Jan *Misiuro* i dziennikarz Adam *Hryniewicz* i urzędnik kancellaryjny Horodeckiego naczelnika okręgowego Ignacy *Franckiewicz-Suraż*; regestratorami kollegjalnymi: w izbie: pełniący obowiązek buchhaltera Józef *Antoniewicz*, były pomocnik kontrolera Cyprjan *Pozdrowski* i kancellarzyści: Eljasz-Stanisław *Piechowski*, Jan *Grzybowski* i Stefan *Zawadzki*.

Depesza telegraficzna otrzymana z Dynaburga zwiastuje o smutnym wypadku, który się zdarzył na drodze żelaznéj między Rygą i Dynaburgiem, koło Kreutzburga. Naczelny inżynier p. Watson, złamał obie nogi, 14-ście osób ciężko rannych, 4 zabitych.

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

W walce, do któréj Garibaldi wyzwał hr. Cavour, nic w ciągu kilku tych ostatnich dni nie zaszło. Rozgłos, jakiego ta sprawa w Europie nabyła, napełnia wszystkie dzienniki; czytelnik przebiegając ich stosy, ze zdziwieniem widzi, że w Anglji, Francji, Niemczech, już nic o Włoszech nie mówiąc, słupy czasopisem wyłącznie są zajęte uwagami nad nowym a niespodzianym obrótem rzeczy na Półwyspie. Anglicy przed innymi najżywiéj zajęli się wyjaśnieniem pytania, i jeżeli Garibaldi nie zejdzie z tak zgubnie obranéj drogi, jeżeli dolę kraju narazi, nie będzie mógł przynajmniéj powiedzieć, że głos sumiennéj z i miłością wypowiedzianéj przestrogi w czas go nie doszedł. Pisma angielskie wszystkich odcieni potępiają kierunek dzisiejszych działań dyktatora; dzienniki francuzkie, a nawet pruskie, stanęły w obronie piemonckiego rządu i co z początku poczytywały za nadwerężenie prawa narodów, to dziś w ich oczach przybiera znamiona nieuchronnéj politycznéj konieczności. Ta jednomyślność europejskiéj prassy jest dobréj wróżby dla hr. Cavour; izby turyńskie zasiądą do wyrokowania z zupełną znajomością rzeczy; najbieglejsze pióra ludzi, zajmujących się wyłącznie wyjaśnieniem spółczesnych zdarzeń, już swe zdanie objawiły; wszystkie najwyższe zagadnienia przyszłości Włoskiéj poszły pod rozbior i ten jest jednozgodny wypadek, że tylko krzyż sabaudzki, nie zaś frygijska czapka, Włochy zbawić potrafi.

Tymczasem z téj strony, skąd by właśnie głos skruchy zabrzmieć powinien, dolatuje niesforna wrzawa wichrzycieli. Płyną pełnemi żaglami do Neapolu zastępy nieprzyjaciół wszelkiego społecznego porządku. Już Mazzini ośmielił się nakoniec ukazać w stolicy Włoch południowych; nie pojednał się jeszcze z Garibaldim, bo wiadomo, że w 1849 roku rozeszli się z Rzymu z nieprzebłaganym gniewem w sercach, ale już uczniowie jego otoczyli dyktatora i rząd w swe ręce ujęli. Już Ledru-Rollin opuścił Anglję. Nikt zapewne nie zapomniał szaleństw tego trybuna 1848 r. Któż nie pamięta jak, litując się nad Belgją, że tyrana Leopolda zatrzymała, zbierał ochotników i gotował wybawczą wyprawę, aby kraj Belgijski z pod jarzma wyzwolić; przeszkody nie zależące od jego woli, nie pozwoliły mu dokonać tego czynu ludzkości; Belgja została pod rządem królewskim i, w zaślepieniu swojém, cieszy się błogosławieństwami swobody, światła, pracy, zgody i pomyślności, jakiéj żaden naród pod słońcem dotąd jeszcze nie używał. Ledru-Rollin chce zapewne to, co się mu w Belgji nie powiodło, zanieść do Włoch środkowych i Piemontu; lecz w Bogu nadzieja że Włosi, podobnie jak Belgowie, odepchną jego zdradzieckie dary. Wkrótce czekać należy, że przewodnicy rzeczypospolitéj wszystkich języków i krajów, skupią się w Neapolu i przystąpią do budowania nowéj Babilońskiéj wieży; lecz również spodziewać się godzi, że ten rozgwar, na głos rozumu i prawdy, zamilknie, a nakoniec jeśliby to nie pomogło, wojska Wiktora-Emmanuela, które nie wahały się wkroczyć do państw kościelnych, wejdą do królestwa obojga Sycylji i zaleją to podsycane przez republikanów ognisko, z którego roznıecony pożar mógłby ogarnąć nie tylko całe Włochy, ale i odleglejsze kraje Europy. Jeden z dziennikarzy słusznie uważa, że zgraja Mazziniego z pewnością na dyktatorze liczyć nie może; człowiek serca, obdarzony od Boga tak częstemi błyskami jasnowidzenia, w jednéj chwili przejrzeć może prawdę, polecieć do Turynu, rozmówić się z królem i cały tryb postępowania odmienić.

Już dochodzą wieści, że, po ostatnim liście królewskim, Garibaldi odstąpił swych wymagań co do hrabiego Cavour i pana Farini, i tylko pragnie, aby jenerał Fanti ustąpił. Ale Fanti jest dziś naczelnym wodzem wojsk działających w Marchjach i Umbrji; świeże zwycięztwo Cialdiniego i skroń jenerała Fanti otoczyło promieniem sławy; wkrótce zdobycie Ankony jeszcze wyżéj zasługę jego podniesie. Garibaldi nadto jest prawym, aby miał żądać po swoim ukochanym królu czynu niewdzięczności. Niewiadomo co sprawiło poselstwo hrabiego V i m e r c a t i przez Wiktora-Emmanuela do Garibaldiego wyprawione; niewiadomo jaki wpływ margrabia d e l a V i l l a m a r i n a, z którym dyktator często i tajemnie rokuje, sprawi; niewiadomo nakoniec jaką odpowiedź margrabia P a l l a v i c i n o - T r i v u l c i o wiezie, ale wszystko zdaje się zapowiadać, że dusza tak wzniosła, na wszystko, co jest prawdziwem, pięknem i szlachetnem otwarta, długo w błędzie nie zostanie; i chyba nóż Mazzinisty pasmo dni jego przetnie inaczéj, świat ujrzy, że Garibaldi do laurowego wieńca zwycięzcy, dołączy dębowy wieniec obywatelskiéj zasługi, i uzna, iż, w połączeniu królestwa Obojga Sycylji z Piemontem, spoczywa jedyna rękojmia bytu jego ojczyzny i społecznego porządku.

Jeszcze dotąd otrzymane dzienniki nie uwiadomiły nas o wrażeniu wywołanem w Neapolu i Gaecie przez ostatnie powodzenia Cialdiniego. Ze wszystkiego wnosićby należało, że wiadomość o nich usłać powinnna Garibaldiemu drogę do pojednania, a Franciszkowi II do ustąpienia z państwa. Wojsko królewskie było pewne, że Lamoricière na pomoc mu przybędzie, że połączonemi siłami przy wsparciu powstania w stolicy, łatwo mu nad Garibaldim tryjumfować przyjdzie; kiedy się zaś dowiedziało, że wojska papieskie rozgromiono, że część Ankony zdobyta, a twierdza lada dzień upadnie, że powstanie dzielnicy Santa-Lucia w Neapolu w mgnieniu oka stłumiono, że podejrzani o kierunek tym ludowym zamachem, kardynał-arcybiskup neapolitański S f o r z a i, pod pozorem choroby, przebywający w stolicy jenerał Bosco, z rozkazu Garibaldiego poszli na wygnanie, pewno na sercu upadnie i albo króla odstąpi, albo nawet oręż swój na niego zwróci. Małe korzyści w utarczce, przez jazdę królewską nad Garibaldistami odniesione, nie zdają się zapowiadać trwałego powodzenia; stało się to wówczas, kiedy dyktator odpłynął był do Palermo dla osadzenia na miejscu Depretisa, pana Mordini. Ale wnet, powróciwszy do Neapolu, Garibaldi pośpieszył pod Kapuę, nakazał znacznéj liczbie sił swoich ciągnąć pod tę twierdzę, która, według wszelkiego podobieństwa do prawdy, długo się nie ostoi; tymczasem nowe powołanie do broni w Abruzzach dozwala dyktatorowi rozrządzać taką liczbą zbrojnych, iż wojska królewskie zewsząd są opasane. Tak więc, z jednéj strony pewność, że odsiecz z nikąd nie nadejdzie, z drugiéj wieść o ciągle wzmagających się siłach Garibaldiego, przekonywając królewskich o bezskuteczności walki, skłoni ich do układów na uczciwych warunkach z Garibaldim, który jeszcze potężny urok na umysły i ludu i żołnierzy zachował.

W przedmiocie silnie zajmującym uwagę Europy, dziennik francuzki Petersburski daje następne objaśnienie, które dla jego ważności, w dosłownem tłumaczeniu umieszczamy: Dzienniki austryjackie ze zdumiewającém zuchwalstwem piszą co następuje: „Jeśliby w powszechności zostawała najmniejsza o tém wątpliwość, że Rossja szczerze pragnie zatrzeć ostatnie ślady dawnéj nieprzyjaźni swojéj ku Austrji, tedy niespodziane przybycie książęcia Gorczakowa, namiestnika królestwa polskiego,

---

ОТРЫВОКЪ ИЗЪ ПОѢЗДКИ ВЪ ГРОДНЕНСКУЮ ГУБЕРНІЮ.

(*Статья Павла Кукольника*).

(*Окончаніе*).

Въ 7-ми верстахъ отъ Бѣлостока въ селеніи Васильковѣ находится другая православная церковь совершенно сходная съ Соколскою, по проэкту тогоже художника. Она нѣсколько меньше Соколской и неимѣетъ столько наружныхъ орнаментовъ, но во всякомъ случаѣ она прекрасна, и приноситъ неоспоримую честь знанію своего дѣла и вкусу архитектора.

Но вотъ Бѣлостокъ! Луна, въ полномъ блескѣ освѣщая городъ, дозволила намъ осмотрѣть его обстоятельно, не взирая на ночное время. Бѣлостокъ не только ничего не потерялъ съ тѣхъ поръ, какъ средоточіе губерніи перенесено въ Ковно, но даже, съ того времени, какъ я его видѣлъ въ первый разъ, пріобрѣлъ много улучшеній и украшеній.—Городъ выстроенъ правильно во вкусѣ новыхъ Европейскихъ городовъ, а потому вовсе не похожъ на старые Литовскіе города, хотя и обновленные въ послѣднее время, но до сихъ поръ составляющіе смѣсь правильности и вкуса съ остаткомъ кривыхъ и узкихъ улицъ. Здѣсь улицы прямыя, широкія, дома построены въ новомъ вкусѣ, а господствующія повсюду чистота и опрятность содѣйствуютъ еще болѣе къ умноженію красоты города. Бѣлостоку недостаетъ мѣстоположенія, какими могутъ похвалиться Гродно, а еще болѣе Вильно.—Онъ построенъ на равнинѣ. Нѣтъ даже вблизи значительной рѣки, которая такъ много содѣйствуетъ къ умноженію красоты мѣстности. За то климатъ Бѣлостока вознаграждаетъ этотъ недостатокъ. Въ продолженіи пребыванія моего въ немъ, была прекрасная, теплая погода, какъ у насъ посреди лѣта, такъ что даже по ночамъ нельзя было ходить иначе, какъ въ одномъ сюртукѣ, между тѣмъ какъ въ тоже самое время, по собраннымъ мною въ послѣдствіи свѣдѣніямъ, на правой сторонѣ Нѣмана, проливныя дожди, несносный вѣтеръ и ощутительный холодъ надоѣдали проѣзжающимъ.—Разница эта въ температурѣ между Вильною и Гродномъ произошла въ продолженіи двухъ дней.

На другой день послѣ прибытія моего я хотѣлъ было посѣтить институтъ благородныхъ дѣвицъ; но тамъ происходила общая перестройка всего заведенія, а потому посмотрѣлъ только на великолѣпную наружность зданія и отправился оттуда въ гимназію.

Тутъ я нашелъ болѣе пищи для души своей нежели въ Гроднѣ, потому что обновленіе зданія давно приведено къ окончанію, классы наполнены были воспитанниками, и преподаваніе въ нихъ шло обычнымъ порядкомъ.—Самая наружность зданія сдѣлала на меня пріятное впечатлѣніе, и какъ-бы предсказывала то душевное удовольствіе, которымъ угостила меня другая, преимущественнѣйшая его половина.—Между красивою оградой проведенной вдоль улицы и самымъ зданіемъ гимназіи, на довольно обширномъ пространствѣ разведенъ молодой еще, но прекрасный въ своемъ родѣ садъ—лучшее мѣсто для отдохновенія воспитанниковъ при перемѣнѣ классовъ, въ особенности въ лѣтнее время. Войдя въ самое зданіе не знаешъ чему отдать преимущество, такъ все устроено и размѣщено правильно и удобно, отъ чистой и обширной прихожей, до зала публичныхъ актовъ.—О чистотѣ и опрятности нечего и говорить. Войдя въ гимназію подумаешъ, что это зданіе только что теперь построено.—Но полно толковать о его наружности! Займемся важнѣйшимъ предметомъ.

По всему видно, что гимназія имѣетъ свѣдущихъ и добросовѣстныхъ наставниковъ. Успѣхи учениковъ лучше всего убѣждаютъ въ дарованіяхъ учителя. Я провелъ въ гимназіи полтора часа, которыя пролетѣли какъ одна минута.—Я предлагалъ дѣтямъ вопросы изъ разныхъ предметовъ: Географіи, Исторіи, Геометріи, Физики. На все получалъ такіе отвѣты, которые вполнѣ убѣдили меня въ основательныхъ познаніяхъ дѣтей. Мало того что они изучили преподаваемыя имъ науки,—они поняли ихъ ясно, разсуждали объ нихъ свободно, непринужденно и до такой степени увѣрены были въ справедливости своихъ сужденій, что смѣло спорили со мною, когда я шутя толковалъ имъ неправильно какое нибудь положеніе. Я перенесся мыслію въ тотъ золотой періодъ моей жизни, когда самъ былъ гимназистомъ, и когда удавалось ловкимъ отвѣтомъ удовлетворить любопытнаго посѣтителя. Однимъ словомъ я помолодѣлъ пятидесятью годами.—Жаль, что плоды такихъ чудесъ непрочны! А то я бы всю жизнь свою не оставлялъ гимназіи.

Но то что принесло мнѣ болѣе всего удовольствія и даже возбудило во мнѣ нѣкоторое удивленіе въ этомъ заведеніи; это была лекція старшаго учителя Русскаго языка Балбашевича здѣшняго уроженца.—Безъ тетрадки (не смѣю сказать безъ приготовленія) прочелъ онъ продолжительный трактатъ о существѣ и значеніи словесности.—Трактатъ этотъ изложенъ былъ такъ опредѣлительно, такъ ясно, и съ такимъ знаніемъ дѣла, что по окончаніи лекціи, нѣсколько учениковъ, одинъ за другимъ, повторили со всевозможною точностію всю сущность изложеннаго имъ предмета. Нужно ли прибавить къ тому что предметъ объясненъ былъ правильнымъ и чистымъ Русскимъ языкомъ, не смотря на не Русское происхожденіе преподавателя.

Однимъ словомъ я вынесъ изъ гимназіи самыя пріятныя ощущенія и искреннюю благодарность отеческой попечительности учебнаго начальства, а при этомъ случаѣ въ первый разъ въ жизни пожалѣлъ, что не имѣю дѣтей.

20 числа, въ воскресенье отслушалъ я обѣдню въ прекрасной здѣшней Православной церкви и сподобился приложиться къ иконѣ Божіей матери. Икону эту украшаетъ богатая великолѣпная риза сдѣланная на счетъ пожертвованій офицеровъ лейбъ-гвардіи Преображенскаго полка.

Отобѣдавъ у гостепріимнаго Бѣлостокскаго исправника, который не смотря на недавный свой пріѣздъ въ этотъ городъ, успѣлъ уже снискать общее распоряженіе всего уѣзда, я отправился обратно въ Гродно.

---

do Wiednia może w zupełności tę wątpliwość rozproszyć. W wyższych towarzystwach naszych zapewniają, że cesarz Aleksander Mikołajewicz, nie zaprzestając na zaproszeniu przez swego posła cesarza Franciszka-Józefa odwiedzenia go w Warszawie dnia 10 października, podwoił swą grzeczność do tego stopnia, że poruczył jednemu z najwyższych dostojników swoich udać się z Warszawy do Wiednia, aby osobiście złożył cesarzowi austryjackiemu własnoręczny list, w którym w sposób najbardziéj przyjacielski ponawia zaprosiny swoje na pomienione odwiedziny.

Wykonawszy to poruczenie, na posłuchaniu u cesarza Franciszka-Józefa, książe Gorczaków nazajutrz wrócił do Warszawy. We dwa dni późniéj przybyli z Petersburga fligiel-adjutant Cesarza Rossyjskiego Toll, tudzież młody urzędnik poselstwa książęcia Gorczakowa z ważnemi dyplomatycznemi papierami.“ Nad temi wszystkiemi wymysłami gazety Wiedeńskiej, dziennik St. Petersburgski ubolewa, że tak poważne czasopismo, jak dziennik rozpraw, czerpie z cudzoziemskich gazet i korrespodencji tak niedokładne wiadomości. Dla ich ocenienia dość powiedzieć, że namiestnik królestwa polskiego ks. Gorczaków, wracając z synem swoim do Warszawy z niemieckich kąpieli, w których leczył się, przejechał przez Wiedeń niezatrzymując się nawet w téj stolicy. Co się ściąga do pana Toll, lubo nie wiemy, czy rzeczywiście znajduje się w Wiedniu, ale w każdym razie nie inaczéj, jak w charakterze prywatnego podróżnika. Jakakolwiek była myśl skłaniająca austryjackie dzienniki do rozpowszechniania podobnych wieści, wątpimy, aby dosięgła swego celu i przyniosła korzyść dla rządu austryjackiego przez takie skażenie wypadków. Powszechna opinja Europy znajduje się w pewném gorączkowém rozdrażnieniu z powodu niezwykłych zdarzeń spełniających się w obecnym czasie. Tylko zdrowy sąd o nich dozwoli je w zupełności ocenić.

WŁOCHY.

PIEMONT. Turyn, *21 września.* Szczegóły o bitwie pod *Castelfidardo* jeszcze nie nadeszły; wiadomo tylko, że straty są znaczne; bój chociaż krótki, ale był krwawy. Wieść o zwycięztwie przyjęto z zapałem po wszystkich miastach. *Turyn, Mediolan, Brescia* obchodziły je rzęsistem oświeceniem. Niesłusznie twierdzono, że pan *Massimo-d'Azeglio* złożył urząd gubernatora mediolańskiego z téj przyczyny, iż zrażało go postępowanie hrabiego Cavour. Pan Azeglio od pewnego czasu zapada na zdrowiu, rząd przeto lubo z żalem musiał przyzwolić na jego uwolnienie, ale spodziewa się, że skoro siły wrócą, otworzy się znowu zręczność do korzystania z prac męża, tak zasłużonego krajowi. Znajduje się on teraz w małéj, zbudowanéj przez siebie, *willi* nad jeziorem większem, blizko *Canero*.

Wiadomości Sycylijskie są opłakane. Pan Depretis, niechcąc zrywać z Garibaldim z powodu różnicy w pojmowaniu polityki, miał ograniczyć się zarządem kraju. Tymczasem nikt nawet nie myśli o wykonaniu praw. Od czasu otwarcia na nowo sądownictw, sędziowie zdają się poczytywać za powinność niezasiadać w sądach. Zgraje wieśniaków połączone z mniemanymi żołnierzami Garibaldiego, przybyłymi do Sycylji zupełnie w innym celu jak na wojnę, grassują po kraju i są przyczyną nieustającego nieładu. Nic podobnego nie zajdzie w Marchjach, chociaż pojątrzenie przeciw władzy księży jest ogromne. Trzej kommissarze królewscy: pp. *Valerio, Pepoli* (krewny cesarza Napoleona) i *Gualterio* otrzymali w téj mierze najściślejsze instrukcje.

Podług wiadomości nadeszłych z Neapolu, Garibaldi udał się osobiście do Palermo dla osadzenia na urzędzie prodyktatora na miejscu p. Depretis, pana *Mordini*, republikanina, przyjaciela i stronnika Mazziniego. Zdaje się jednak, że i nowy ten prodyktator jest tymczasowym i zmienionym zostanie przez pana *Aurelio Saffi*, aż nadto dobrze znanego zwolennika Mazziniego. Na czas nieobecności Garibaldiego w Neapolu, prodyktatorem został *Sirtori*. Wiadomy jest list Garibaldiego do pana Brusco, w którym oświadcza, że nigdy nie pogodzi się z hrabią Cavour, jako z człowiekiem, który sponiewierał godność narodową i sprzedał cudzoziemcowi jednę z włoskich prowincji. Mazzini przybył do Neapolu na tym samym parostatku, na którym płynął hr. Vimercati, wiozący odpowiedź królewską jenerałowi.

Genua, *21 września.* Wczoraj zrana panowała tu najwyższa niespokojność o wojsko jenerała Cialdini; wieczorem radość zajaśniała na wszystkich twarzach. To nagłe przejście ze smutku do radości, spowodowane było: naprzód depeszą nadesłaną z Paryża z d. 19 września, oznajmującą o zwycięztwie Lamoricièra nad wojskiem piemonckiem, a następnie w kilka godzin późniéj urzędowie ogłoszonym biulletynem, zwiastującym kapitulację 4,000 żołnierzy papieskich i ucieczkę Lamoricièra do Ankony. Z całego wojska papieskiego pozostała tylko załoga ankońska; reszta znajduje się w ręku wojsk królewskich, wyjąwszy parę tysięcy ludzi rozpierzchłych po górach. Genua uroczyście obchodziła to zwycięztwo: Domy pokryły się chorągwiami, huk dział ze zbrojowni ogłosił je okolicznéj ludności. Dzwony biły nieustannie, a to rzecz niemała w Genui, liczącéj około *sta* kościołów, gdy odezwały się wszystkie ich dzwonnice. Dziś zrana przyprowadzono tu 1,000 jeńców z Peruzy. Officerów umieszczono w koszarach *San-Benigno,* żołnierzy zaś w warowniach *Specola i Ratti* w blizkości Genui. Dziś rano rozbiegła się wieść, że Lamoricière, unikając zamachu na swe życie, schronił się na pokład okrętu piemonckiego *Maria-Adelaida,* stojącego pod Ankoną. Spodziewają się tu, że za 3 lub 4 dni Ankona podda się Wiktorowi-Emmanuelowi.

Dziennik *Opinione* wyraża się w następnych słowach o zatargach Garibaldiego z gabinetem: Nieprzyjaźń Garibaldiego z ministerstwem poświadczona jest przez jawny dokument, a mianowicie przez proklamację 10 września do Palermitanów. W téj odezwie jenerał Garibaldi surowo gromi *podłych nędzników,* którzy pragną połączenia i chcą żyć pod berłem tego króla, którego imię Garibaldi umieszcza na czele swoich proklamacji; oświadcza, że połączenie powinno być oznajmione z *Kwirynału.* Garibaldi wówczas nie wiedział o postanowieniu naszego rządu zajęcia Marchji i Umbrji i pragniemy wierzyć, że dowiedziawszy się o nim, zmienił wyobrażenia; co jeśli nie nastąpi, nieprzyjaźń stanie się na nieszczęście nieprzejednaną, ale naród przyzna zawsze słuszność rządowi. Zdrowy rozsądek i prawość Garibaldiego są rękojmią, że osnute w około niego knowania przez ludzi znanych z przesadzonych opinji i tchnących nieprzezwyciężoną nienawiścią ku monarchji i Francji, niewezmą skutku. Istnieje we Włoszech stronnictwo, przekładające powszechną rewolucję nad jedność Włoską; stronnictwo, które w roku 1849 liczyło na rewolucję w Paryżu, które będąc w związku z wychodźcami politycznymi Europy, marzy o zupełnym wywrócie rządów wszystkich krajów i o rzeczypospolitéj Francji; to stronnictwo nienawidzi cesarza Napoleona i gabinetu piemonckiego, sprzymierzonego z Francją; chciało by ono zapalić wojnę między Włochami a Francją, wyzywając tę ostatnię w Rzymie, ale Włochy słyszeć o tém niechcą. Włochy spełniły swoją narodową rewolucję pod kierunkiem rządu Wiktora-Emmanuela, ale brzydzą się wstrząśnieniami, mogącemi zgubić ich sprawę; odpychają podżegaczów zerwania z Francją, bo pojmują całą ważność przymierza francuzkiego i jednomyślności obódwu narodów; wyrzekają się spólnictwa z tymi, co chcą zapalać rewolucje w innych krajach, bo jeżeli dokazały tego, iż zrozumianemi zostały, że się zgodziły i pojednały, to jedynie przez to, iż mogły dać rękojmię porządku Europie; opierają się nakoniec wojnie powszechnéj, bo ta byłaby raczéj zgubną niż pożyteczną dla niepodległości, któréj zdobycia jesteśmy już tak blizkimi. Oto jest polityka narodu. Jest ona równie polityką ministerstwa piemonckiego i jesteśmy przekonani, że parlament i naród jednomyślnie ją stwierdzą. Czas już skończyć z fałszami. Stronnictwo, wiedząc, że we Włoszech nic dokazać niepodobna, tylko pod imieniem Wiktora-Emmanuela, po długiem wahaniu się przyjęło rzeczone godło, przyzwoliło na jego użycie,ale na czas tylko, jak mówi Nicotera, i starało się wplątać Garibaldiego w swe sieci. Ale niech toż samo stronnictwo wie, że naród patrzy na nie otwartemi oczami i jeżeli jaka wiejska gmina dopuści się słabości podpisania adressu obojętnego lub dwuznacznego, Włochy nie dozwolą wtrącić siebie w nieład. To stronnictwo uwielbia Garibaldiego, bo Garibaldi jest wojownikiem tajnych towarzystw. Lecz jeśliby, które z tych towarzystw starało się, mniejsza o to gdzie, założyć swoją główną kwaterę, całe Włochy stanęłyby razem z rządem dla zwyciężenia anarchji wewnątrz i dla zapobieżenia sponiewieraniu państwa za granicą.

Dziennik *Narodowości* następnie ocenia teraźniejszą wyprawę piemoncką:Ucieczka Lamoricièra do Ankony pociągnęła za sobą bezpośrednią blokadę tego miasta. Chociażby obrona jego była najzaciętsza, długo trwać niemoże. Poddanie Ankony zamknie krótką, ale nader ważną wyprawę rzymską. Odtąd sprawa Włoska wejdzie w nowy przejaw i zbliży się ku rozwiązaniu. Potrzebował Garibaldi kilku tygodni do obalenia monarchji neapolitańskiéj, któréj konanie stało się tak powolnem, mimo odstąpienie wojska, mimo zerwanie stryjów królewskich, mimo nieczynność ministerstwa, którego kilku członków knuli tajemną zdradę, mimo nakoniec powstanie ludu. Kilka dni, moglibyśmy nawet powiedzieć kilka godzin, wystarczyło na zniesienie żołnierzy wojsk papieskich i na powrócenie ludowi, w pośród najżywszych okrzyków, zupełnéj swobody,—ludowi, o którym przeciwnicy narodowości włoskiéj twierdzili, że przez wdzięczność i miłość najmocniéj był przywiązanym do rządu rzymskiego. A jednak gabinetowi naszemu nieszczędzono mnogich prób, protestacji i zajść dyplomatycznych. Zagrażają mu przygotowania i nieustanny ruch wojsk austryjackich, skupiających się w czworoboku i kraju Weneckim i wrzenie rewolucyjne zapalone we Włoszech południowych przez garstkę zagorzalców, rozdrażnionych porządnym postępem, nadanym przez nasz rząd ruchowi włoskiemu. Rząd nasz pozwolił im mówić, a nawet

---

KILKA SŁÓW O KREDYCIE ZIEMSKIM.

(Dalszy ciąg ob. N. 74).

Do tych wszystkich warunków dobrego urządzenia kredytu ziemskiego, dodać należy ostatni, bodaj czy nie najważniejszy. Widzieliśmy już, że kredyt ten niczém innem nie jest jak tylko spółką właściciela ziemi z kapitalistą, mającą na celu produkcyjne użycie ziemi i kapitału; oczywiście cel ten osiągnięty będzie tylko wtenczas, kiedy na kredytowanéj ziemi powstanie pewna ilość dobrze prowadzonych przedsiębierstw rolniczych, kiedy przedsiębiercy przemysłu rolniczego będą mieli należyte usposobienie fachowe, czyli tak nazwaną edukacją professjonalną, kiedy będą mieszkali na miejscu swego przedsiębierstwa, kiedy nie będą się zajmowali niczém inném, oprócz kierunku tego przedsiębierstwa; nakoniec kiedy będą mieli należyty odbyt jego produktów.

Z tego, cośmy tylko co powiedzieli o kredycie ziemskim, łatwo zrozumieć, że dla każdego państwa jest on rzeczą pierwszéj wagi; dla tego wszędzie prawie egzystują rozmaite zakłady, mające na celu jego utworzenie, utrzymanie i podniesienie; zakłady te znajome są pod ogólném nazwiskiem zakładów kredytowych ziemskich. Takim zakładem jest Towarzystwo kredytowe ziemskie w Królestwie polskiém, takiemi zakładami były u nas jeszcze nie dawno urzęda powszechnéj opieki; o urządzeniu takich zakładów traktuje przytoczony projekt Najwyżéj ustanowionéj w tym specjalnie celu kommisji.

Wszystkie te zakłady ze względu na ich charakter i sposób działania dzielą się na kilka kategorji; w jednych z nich, cała inicjatywa, zarząd, gwarancja i pośrednictwo między właścicielami ziemskiemi i kapitalistami należy do rządu, w drugich to wszystko jest w ręku osób partykularnych. Ten ostatni rodzaj zakładów kredytowych dzieli się jeszcze na kilka kategorji: albo miejsce rządu, jako pośrednika między właścicielami ziemi i kapitalistami zajmuje towarzystwo utworzone na akcjach, które, kapitalistom życzącym pomieścić swoje kapitały w przedsiębierstwach rolniczych, gwarantuje pewność ich kapitałów i pobierania od nich pewnych procentów, a właścicielom ziemi s p r z e d a j e k r e d y t i zazwyczaj sprzedaje go nie tanio; albo sami właściciele ziemscy łączą się w towarzystwa, wchodzą, w rozmaitych kombinacjach, w stosunki z kapitalistami, żądającymi pomieszczenia swoich kapitałów, gwarantują tym ostatnim pewność ich kapitałów i pobierania procentu, i takim sposobem za użycie kredytu, nic nie płacą, czyli płacą tylko za lokacją narzędzi potrzebnych do prowadzenia przedsiębierstwa rolniczego, dla wynajęcia których nie potrzebują usług żadnego pośrednika czyli maklera, a tém samém nie potrzebują płacić za te usługi.

Zakłady kredytowe, które egzystowały w naszym kraju niedawno jeszcze przy urzędach powszechnéj opieki należały do pierwszéj z pomienionych kategorji zakładów kredytu ziemskiego, zostawały one pod bezpośrednią opieką rządu. Chociaż dzisiaj się pokazało, że zakłady te nie zupełnie odpowiedziały celowi, dla którego były ustanowione, i chociaż niektórzy z rossyjskich ekonomistów nie bardzo je chwalą, zdaje się jednak, że nie można znowu i bezwarunkowo ich ganić. Przyczyna, dla któréj zakłady te w ostatnich zwłaszcza czasach nie przynosiły téj korzyści, którejby od nich oczekiwać należało i dla któréj kredyt, w nich nakoniec został zakrytym, leżała nie tyle w nich samych, ile w okolicznościach od nich zupełnie niezależnych. Wszakże gdy dzisiaj zakłady te, jako instytucje kredytowe już nie egzystują, i gdy w nowym projekcie, podanym przez wspomnioną wyżéj kommisją, odkrywa się nowy, daleko więcéj racjonalny sposób urządzenia kredytu ziemskiego, przeto o znaczeniu zakładów kredytowych, które nie dawno egzystowały, osobliwie o urzędach powszechnéj opieki, krótko tylko namienimy, odsyłając ciekawego czytelnika po obszerniejszą w tym względzie wiadomość do specjalnego perjodycznego pisma, wychodzącego w Petersburgu, w języku rossyjskim, pod tytułem „Przewodnika ekonomicznego“, do artykułów p. Eugeniusza Łamańskiego w N. 118 i 143 tegoż pisma za rok 1859.

Przy ustanowieniu urzędów powszechnéj opieki, rząd miał na widoku cel dwojaki: publiczną dobroczynność i kredyt ziemski. Dla osiągnienia tego dwojakiego celu, rząd nadał publicznéj dobroczynności charakter i prawa urzędowéj osoby i dał téj osobie monopol kredytu. Osoba ta stała się pośredniczką między właścicielami ziemskiemi żądającymi kredytu i kapitalistami żądającymi produkcyjnego pomieszczenia swoich kapitałów, i pośrednictwo to było prawie obowiązującém, gdyż właściciele nie mogli nigdzie znaleźć kredytu szafowanego na dogodniejszych warunkach, jak w urzędach powszechnéj opieki. Za to swoje pośrednictwo, urzęda te, (to jest publiczna dobroczynność) brały pewne wynagrodzenie, które obracały na utrzymanie zakładów dobroczynnych, zostających pod ich zarządem. Należy tu zrobić uwagę, że urzęda powszechnéj opieki, kredytowały nie tylko własność ziemską czyli przedsiębierstwa rolnicze, ale wszelką własność nieruchomą, np. murowane domy, położone w znaczniejszych miastach. Kapitalistom, którzy szukali pomieszczenia swoich kapitałów za pośrednictwem urzędu powszechnéj opieki, urząd ten naprzód ofiarował gwarancją za całość ich kapitałów i 4 od sta od tychże kapitałów rocznie; powtóre, brał na siebie obowiązek płacenia na rzecz tychże kapitalistów złożonych procentów, czyli tak nazwanych rekambij, to jest: że każdą summę, która się formowała z należnych już od niego procentów, gdyby ta nie była odebraną przez właściciela, urząd, tém samém, przyliczał do kapitału i od niéj płacił procenta; potrzecie, urząd powszechnéj opieki brał na siebie obowiązek wypłacania summ w nim złożonych wraz z należnemi procentami, w każdym razie, na zapotrzebowanie. Co do właścicieli ziemskich żądających kredytu, tym urząd wydawał pewną kwotę pieniędzy, w kształcie pożyczki, i takową pożyczkę zabezpieczał na wartości ziemi zaludnionéj; ilość téj summy była stosowną do liczby ludności zamieszkałéj na ziemi i poddanéj jéj właścicielowi. Ponieważ kredyt wiejski, z samego przyrodzenia gospodarstwa wiejskiego, potrzebuje długich terminów do wypłaty, przeto i właściciele ziemscy, szukający kredytu u urzędu powszechnéj opieki, mieli sobie rozłożoną takową wypłatę na raty czyli termina od lat 26 do 37, tak, że przy regularném wypłacaniu procentów corocznie, po upłynieniu tego czasu, cały dług bywał umarzany. Oprócz procentu, który się należał kapitalistom i procentu amortyzacyjnego, właściciele ziemscy używający kredytu od urzędów powszechnéj opieki, obowiązani jeszcze byli płacić pewny procent na korzyść tychże urzędów. Chociaż monopol kredytu należał rzeczywiście do urzędu powszechnéj opieki, jako uosobienia interesów publicznéj dobroczynności, jednakże urząd ten był tylko osobą jurydyczną, która koniecznie i nieodzownie musiała zostawać pod ciągłą opieką rządu; ztąd powstało powszechne mniemanie, że kredytem w urzędzie powszechnéj opieki szafował sam rząd, tém bardziej, że wszystkie operacje i formalności tego kredytu zależały od c z y n o w n i k ó w rządowych.

Z takiego stanu rzeczy wypływały rozmaite niedogodności, jak dla rządu tak dla samych zakładów kredytowych przy urzędach powszechnéj opieki, tak nakoniec i dla właścicieli ziemskich szukających kredytu w tych zakładach. Nie mamy powodu wchodzić w szczegółowy rozbiór niedogodności wypływających z poprzedniczego systematu kredytowego dla rządu, zrobimy tylko uwagę, że niedogodności te musiały być znaczne, kiedy nareszcie rząd zmuszony był odstąpić od tego systematu; co zaś do niedogodności, które z tego systematu wypływały dla samych zakładów kredytowych i dla właścicieli korzystających z kredytu przez nich szafowanego, o tych powiemy słów kilka. O tym przedmiocie pomieniony już rossyjski ekonomista p. E. Łamański, dyrektor banku handlowego w Petersburgu, napisał dwa artykuły w Przewodniku ekonomicznym, (1859 N. 118 i 143). W tych artykułach, autor utrzymuje, że główniejsza niedogodność systematu kredytowego praktykowanego, wedle dawniejszego systematu, i padająca na same zakłady kredytowe pochodziła ztąd, że zakłady te obowiązane były płacić kapitalistom, zamieszczającym w nich swoje kapitały, 4 od sta i prócz tego procenta złożone, a także pomieszczony kapitał zwracać w każdym razie, na zapotrzebowanie, gdy tymczasem, same te zakłady nie mogły odebrać rozdanych właścicielom ziemskim kapitałów inaczéj jak w długich terminach. Ztąd mogło się trafić, że zakłady kredytowe i w ich liczbie urzęda powszechnéj opieki mogły się znaleźć w niemożności wypełnienia swych zobowiązań względem kapitalistów, w razie gdyby ci w znacznéj ilości zapotrzebowali zwrótu swych kapitałów, które były rozdane właścicielom ziemskim, i których nie można było odebrać od nich natychmiast. Rzeczywiście, taka okoliczność, gdyby się była trafiła, mogłaby przyczynić zakładom kredytowym wiele kłopotu; wszakże sam p. Łamański w przytoczonych artykułach zrobił uwagę, że właściwie nie ta okoliczność była powodem finansowego ambarassu, w którym się w ostatnich czasach znalazły zakłady kredytowe Cesarstwa, ale owszem okoliczność zupełnie téj przeciwna. Nie wszystkie, włożone w nie kapitały znajdowały dostateczną sposobność produkcyjnego pomieszczenia,tak,że w każdym prawie zakładzie kredytowym znajdowała się znaczna ilość kapitałów, od których zakład ten musiał płacić złożone procenta darmo, ponieważ nie miał sposobności produkcyjnego ich użycia. Takie położenie zakładów kredytowych, zmuszonych płacić procenta za kapitały leżące w nich bez użytku, było krytyczném do tego stopnia, że rząd zmuszonym był nareszcie dopomódz im, i, jak mówi p. Łamański, musiał sam użyć leżących w nich nieprodukcyjnie kapitałów, to jest zaciągnąć w nich pożyczkę, zabezpieczoną na wartości dóbr skarbowych. Takim sposobem rząd uwolnił zakłady kredytowe od zbytnich, leżących w nich bez użytku kapitałów, i od obowiązku daremnego płacenia za nie procentów, ale zarazem wziął na siebie i ciężar, oprócz bowiem roli ogólnego opiekuna zakładów kredytowych, rząd wziął jeszcze na siebie drugą rolę, rolę jednéj ze stron, między któremi zakłady kredytowe powinny być tylko pośrednikami, stał się on właścicielem ziemskim potrzebującym kredytu, i przedsiębiercą gospodarstwa wiejskiego, co było niemałym dla niego ciężarem.

Taka była główniejsza niedogodność systematu kredytowego, który niedawno istniał w Cesarstwie; niedogodność ta głównie ciężyła na samych zakładach kredytowych, wszakże właściwie wypływała ona nie z saméj natury tych zakładów. Widzieliśmy już, że ambaras zakładów kredytowych zależał na tém, iż musiały one płacić procenta od kapitałów leżących w nich nieprodukcyjnie, co bynajmniéj nie zależało od charakteru samychże tych zakładów, ale od stanu całego przemysłu krajowego w ogóle, który nie mógł dostarczyć, albo potrzebnéj liczby fachowo ukształconych przedsiębierców przemysłu, którzyby mogli użyć tych kapitałów z pożytkiem, albo należytego odbytu produktów przemysłu, przy którym urządzenie przedsiębierstw przemysłowych byłoby korzystném. Jakkolwiek bądź, okoliczność ta posłużyła rzeczywiście do obarczenia rządu, który musiał wziąść na siebie ciężar pożyczki summ nieprodukcyjnie leżących w zakładach kredytowych; ciężar, od którego teraz już się w części uwolnił przez wypuszczenie w obieg pięcio-procentowych, przynoszących ciągły dochód, biletów

Oprócz tyko co wymienionéj, były jeszcze i inne niedogodności kredytu szafowanego dawniéj w zakładach kredytowych cesarstwa, w téj liczbie i w urzędach powszechnéj opieki,—niedogodności, które dawały się czuć właścicielom ziemskim potrzebującym kredytu. Niedogodności te zależały już rzeczywiście od wad wewnętrznego urządzenia samych zakładów kredytowych. Zakłady te były urządzone i operacje kredytowe w nich się odbywały na zasadach biurokratycznych, wtenczas, kiedy sama istota tych operacji wymaga, aby one były prowadzone na zasadach przemysłowo-kommercyjnych; stąd otrzymanie w nich kredytu złączone było z wielą trudnościami, formalnościami i zwłokami, które znacznie powiększały koszta tego kredytu. Najważniejszą wszakże wadą tego kredytu, wedle naszego zdania była szczególna opieka i gwarancja, którą rząd koniecznie musiał udzielać zakładom kredytowym, jako uosobieniu publicznéj dobroczynności; skąd urosło powszechne przekonanie, że kredyt w tych zakładach szafowany, był rodzajem wspomożenia udzielanego przez rząd właścicielom ziemskim, Zdanie takowe miało wpływ bardzo szkodliwy na regularne prowadzenie gospodarstwa wiejskiego, przyuczało bowiem przedsiębierców tego gospodarstwa do myśli, że prowadzić przemysłowe przedsiębierstwo i mieć dochód, można przy pomocy postronnéj opieki, a nie własnéj energji i pracy, kiedy rzeczywiście, rzecz się ma całe przeciwnie. Nie zatrzymując się długo nad tym przedmiotem, zrobimy tylko uwagę, że przy zakładach kredytowych urządzonych na zasadach, podanych w projekcie nieraz wspomnionéj kommissji, podobne niedogodności miejsca mieć nie mogą.

W projekcie tym kommissji wymienione są znowu dwie kategorje zakładów kredytowych ziemskich, jedne z nich są banki urządzone na akcjach, czyli tak nazwane towarzystwa bezimienne (compagnies anonymes), ofiarujące swoje usługi właścicielom ziemskim żądającym kredytu i kapitalistom żądającym produkcyjnego pomieszczenia swoich kapitałów; drugie składają się z samych właścicieli ziemskich. W pierwszych, bank urządzony na akcjach, bierze na się zupełnie tę samą rolę względem kredytu ziemskiego, w któréj niedawno występowały urzęda powszechnéj opieki; z jednéj strony szafuje on właścicielom ziemskim kredyt, którego ci potrzebują, z drugiej zabespiecza kapitalistom regularne pobieranie procentów i zwrot w przyzwoitym czasie samychże kapitałów; takim sposobem bank staje się pośrednikiem między jednymi i drugimi i za takowe pośrednictwo bierze wynagrodzenie. W drugich, czyli w zakładach urządzonych na zasadach towarzystwa, właściciele ziemscy wchodzą w stosunki bezpośrednio z kapitalistami, żądającymi produkcyjnego pomieszczenia swych kapitałów, i dla tego nie potrzebują nikomu płacić nic w tym względzie pośrednictwo; właściciele ci sami także, przez ogólną porękę i kaucją zabespieczają kapitalistom jak regularne pobieranie procentu, tak i zwrót ich kapitałów. Projekt kommissji, zostawując jak najzupełniejszą swobodę urządzenia kredytu ziemskiego w jednym lub drugim kształcie, samym zainteressowanym w téj sprawie stronom, to jest właścicielom ziemskim i kapitalistom, oddaje wszakże towarzystwom kredytowym ziemskim, złożonym z właścicieli, pierwszeństwo przed bankami na akcjach i radzi urządzenie kredytu ziemskiego w takim kształcie, w jakim urządzony on jest w Prusiech i Królestwie polskiém. My z naszéj strony, jak najzupełniéj zgadzając się w tym względzie ze zdaniem kommissji, nie wejdziemy w szczegółowe roztrząsanie powodów, które skłoniły rzeczoną kommissje do zrobienia takiego wniosku, byłoby to tylko powtórzeniem tego, co czytelnik może znaleźć jasno wyłożoném w samym projekcie; powiemy tylko, że zdanie kommissji gruntuje się na trzech głównie punktach. Naprzód, towarzystwo kredytowe, złożone z właścicieli ziemskich obchodzi się bez pośrednictwa, a zatém kredyt kosztuje mu taniéj niżeli kredyt szafowany przez banki na akcjach. Powtóre, właściciele ziemscy, złączeni w towarzystwo kredytowe, uwolnieni są od zbytniego i często dokuczliwego mieszania się banku do ich interessów. Potrzecie, co najważniejsza, przy tak urządzonym kredycie, przecina się droga, przez którą do tegoż kredytu mogą się wkraść spekulacja birżowa i ażyotaż, zawsze szkodliwe dla każdéj na serjo obmyślanéj i prowadzonéj przemysłowéj operacji.

Nie mamy także powodu szczegółowo wykładać całego projektu kommissji, ponieważ projekt ten może i powinien być dostępny dla każdego, kto ma interes w tém, aby kredyt ziemski urządzony był u nas na racjonalnych zasadach; oznaczymy tylko w ogólnych zarysach charakter zakładów kredytowych, proponowanych w tym projekcie, zrobimy krótkie porównanie kredytu dawniéj szafowanego w naszym kraju przez urzęda powszechnéj opieki, z tym, którego szafunku spodziewać się należy od przyszłych towarzystw kredytowych ziemskich, i nakoniec powiemy słów kilka o zastosowaniu projektu kommissji do naszego kraju.

Zasady kredytu ziemskiego, projektowane przez kommissją są następujące:

Właściciele ziemscy każdéj części cesarstwa, a także właściciele domów murowanych i budowli fabrycznych, położonych w znaczniejszych miastach, mają prawo urządzać towarzystwo kredytowe ziemskie. Dla tego potrzeba, aby najmniéj pięćdziesięciu takich właścicieli, których majątek wartuje najmniej 2 miliony rubli zażądali utworzenia takiego towarzystwa.

Urządzone takim sposobem towarzystwo kredytowe ziemskie, po otrzymaniu zatwierdzenia przez ministra finansów, odbywa swoje operacje zupełnie niezależnie od władz administracyjnych, tylko pod ogólną kontrolą gubernatorów cywilnych, mianuje od siebie komitet zarządzający jego interessami i wszystkich swoich officjalistów; samo także, przez tychże officjalistów kommunikuje się z właścicielami zastawionych u siebie majątków, uzyskuje należności, urządza opiekę nad interessami nieopłatnych swoich członków, lub nawet sprzedaje ich majątki.

Gubernator cywilny ma prawo rewizji rachunków i ksiąg towarzystwa; prawo to jednak służy mu tylko o s o b i ś c i e. Gdyby gubernator znalazł cokolwiek nieprawnego w operacjach towarzystwa, w takim razie nie może on działać administracyjnie, ale przypadek taki powinien oddać pod decyzją sądu właściwego. Takie prawo kontroli rachunków towarzystwa, służy naturalnie i właścicielom listów zastawnych, wypuszczonych w obieg przez towarzystwo (to jest kapitalistom, którzy umieszczą swoje kapitały w towarzystwie); kontrolę takową, właściciele listów zastawnych dopełniają przez komitet wysadzony od siebie dla tego umyślnie celu, a także przez deputata, którego, gdyby zechcieli, mają prawo stale utrzymywać przy komitecie właścicieli ziemskich. Wszystkie operacje towarzystwa kredytowego ziemskiego mają być publiczne i ogłaszane w gazetach.

Towarzystwo kredytowe ziemskie operacje swoje może wykonywać w takiéj formie, jaką dla siebie uzna za stosowniejszą; może ono, albo, po należytém oszacowaniu majątków ziemskich, będących własnością jego członków żądających kredytu, stosownie do wartości tychże majątków, wystawić pewną liczbę listów zastawnych, i takowe wydać właścicielom zastawionych majątków, którzy je sprzedadzą kapitalistom; albo może sprzedaż takowych listów zastawnych wziąść na siebie.

(d. c. n.)

działać; ale ze swéj strony pracował dzielnie nad uzupełnieniem przedsięwzięcia, którego objął patryotyczny kierunek. Za kilka dni parlament ogłosi swój wyrok, że gabinet dobrze zasłużył się ojczyznie. Przed tym wyrokiem upadną zbyt zapędne i rewolucyjne roszczenia stronnictwa, dążącego do panowania we Włoszech południowych.

Tenże dziennik mówi: „niema wątpliwości, że natychmiast po zdobyciu Ankony, połączenie uchwalonem zostanie przez głosowanie powszechne.“ Wypadek nie może być wątpliwy, ale głosy będą stosunkowo nierównie liczniejsze, niż jeśliby dziś zmuszono rząd neapolitański do głosowania na wcielenie królestwa obojga Sycylji. To połączenie najmocniéj zajmuje dziś umysły. Rząd chce go dokonać i dokonać prędko. Wsparty uchwałą izb mających się zebrać, głosami Marchji i Umbrji, zwycięży opór Garibaldiego i jego zwolenników. W naszych oczach ten wypadek jest niezawodnym i nie widzimy w jaki sposob możnaby mu przeszkodzić w Neapolu. Skoro przyjęto zasadę monarchiczną i Wiktora-Emmanuela, potrzeba króla za cóś uważać i pozwolić mu królować według jego pojęcia i w sposób choć trochę skuteczny. Jego imię stoi na czele pism rządowych i na końcu aktów sądowniczych, i nic więcéj. Wszakże chcianoby wplątać go mimowolnie w wojnę, któréj niema ochoty, przynajmniéj teraz, rozpoczynać, i to z wybornych przyczyn. Owóż, należy przyznać, że jeśli królowi nie służy prawo, aby się go radzono przed wypowiedzeniem wojny, któréj następstw obliczyć niepodobna, byłaby rzecz nierównie prostsza, znieść zupełnie instytucję królewską. Dla połączenia i to jak najprędszego Neapolu, istnieje mnóstwo najdowodniejszych przyczyn. Gabinet więc nagląc o jego spełnienie, wykonywa tylko powinność swoją względem korony: Upatrujemy jedną tylko niedogodność, ale ogromną. Austrja jest upokorzoną, ale nie jest pokonaną; zdobycie Ankony będzie nową raną zadaną jéj dumie; nieprzyjaciel upokorzony jest najzawziętszym wrogiem, dopóki nie osłabi się do tego stopnia, aby został bezsilnym. Połączenie obojga Sycylji złamałoby skutecznie siłę rewolucyjną bardzo czynną, bardzo sprężystą i mogącą stać się nieocenioną pomocnicą, w razie walki. Czy ta siła da się znaleźć, w godzinę potrzeby? rzecz możliwa, ale niepewna. Jeżeli z jednéj strony ogłoszenie pokoju, da możność lepszego urządzenia wojska rządowego, tenże sam pokoj zmusi do rozwiązania wojsk rewolucyjnych, znajdujących się w Neapolu. Oto są jedyne dowody, mówiące za dzisiejszą polityką Garibaldiego, to jest za polityką tych, coby chcieli wdać nas w bezpośrednią wojnę z Austrją. Wyjąwszy tę jedną uwagę, ministerstwo, pod każdym względem ma najzupełniejszą słuszność.

Następny artykuł dziennika *le Pays*, który nigdy nie zalecał się sprzyjaniem sprawie włoskiéj, odznacza się dokładnością i trafnością postrzeżeń. W pewnym względzie uzupełnia on oświadczenia dzienników turyńskich *Opinione* i *Narodowości*, mówi bowiem to, czego owe dzienniki nie śmiały lub nie mogły powiedzieć: jakkolwiek było przeważnem działanie jenerała Garibaldiego, w zdarzeniach, których królestwo obojga Sycylii było niedawno widownią, nie można na dobre przyjąć opinji, wyrażonéj przez niektóre nasze dzienniki. Trzymając się ich rozumowania, należałoby twierdzić: że Garibaldi sam jeden dokonał rewolucji w Sycylji i Neapolu; że wojsko i flota neapolitańska składały się z samych zdrajców; że ludność była zupełnie uwiedzioną i zgubnie wciągniętą. Ale jeden człowiek, jakiegokolwiek męztwa, działalności, zdolności wojennych i uroku imienia, nie zrewolucjonizuje ośmiomiljonowego królestwa, jeśli ośm miljonów mieszkańców nie okażą do tego zupełnéj gotowości. W państwie kwitnącém, dobrze rządzoném, spokojném, ludność odwróciłaby się od podobnego zuchwalca, alboby go uwięziła; stawiono by go przed sąd, skazano na śmierć, i na tém byłby koniec zamachu. Podobnież wojsko od 70 do 80,000 żołnierzy nie może składać się z samych zdrajców lub tchórzów; potrzeba ważnych przyczyn do niechęci, potrzeba ciężkich powodów rozprzężenia, aby skłonić największą część do złożenia broni, albo do przejścia pod inną chorągiew. Co do męztwa Neapolitanów, żołnierze dali jego dowody w *Palermo*, w *Milazzo* i *Reggio*, gdzie ich waleczność znalazła uznanie, a nawet pochwałę samego przeciwnika, nie chcemy mówić nieprzyjaciela; pochwałę, podobną do téj jaką zyskał w 1848 r. pułk jazdy, który wbrew rozkazowi króla Ferdynanda II. przeszedł rzekę *Pad* i mężnie uderzył na cesarskich. Gdzieindziéj szukać należy przyczyny odstępstwa wojsk królewskich, gdzieindziéj źródła powstania w Sycylji i w czternastu prowincjach neapolitańskich. Bo chociażby nawet myśl zjednoczenia nie istniała, te przyczyny odkryć by się dały w błędach rządu, ciężących na téj nieszczęśliwéj prawie od pół wieku ludności; znalezionoby je w zarządzie bardziéj winnym, niż opieszałym, w policji samowładnéj, w oporze nieubłaganym i systematycznym każdemu dążeniu ku postępowi umysłowemu lub materjalnemu, w przymusowém upodleniu niższych warstw społecznych; w zupełném odosobnieniu, w jakiém władza usiłowała kraj trzymać, słowem, w niezliczonych przeszkodach, stawianych wolności osobistéj i materjalnemu dobrobytowi. Franiszek II. dziedzic tej polityki podejrzliwéj, poskramiającéj, rozkładowéj, nie przyczynił się wprawdzie do jéj pogorszenia, ale też nic nie zrobił ku jéj poprawie. Kiedy postrzegł się po długich i bezskutecznych zażaleniach, czara już była pełna aż po brzegi. Ukazał się Garibaldi, płyn się przelał; ludność powstawała za jego śladami. Wojsko biło się, ale tylko dla pokazania, że bić się umie; następnie schowało miecz do pochew i stanęło. Jakakolwiek dola kraj ten w przyszłości czeka, czy zostanie wcielonym, czy złoży oddzielne państwo; czy zleje się w jedność włoską, lub wejdzie w konfederację, nigdy już pod dawny rząd nie wróci. Na tém polega jego najprawdziwszy i najpewniejszy tryumf.

Dziennik *Narodowości* pisze:» dowiadujemy się w sposob stanowczy, że tekst listu, pisanego do króla przez Garibaldiego, ogłoszony przez dziennik paryski *l'Opinion Nationale* i powtórzony wczoraj przez gazetę turyńską jest zupełnie zmyślony. Zadanie fałszu, uczynione wczoraj przez gazetę urzędową, stosuje się nie tylko do treści korrespondencji między królem i Garibaldim, ale równie i do listu, jaki Wiktor Emmanuel miał pisać do cesarza Francuzów. Brygada wojsk królewskich odpłynęła z Genui do Neapolu, dla zajęcia jego warowni;dowodzi nią Sabaudczyk, generał Pernot, który obejmie władzę nad wszystkiemi wojskami piemonckiemi, znajdującemi się teraz w stolicy. Generał Pernot zależeć będzie od p. *Villamarina*, posła piemonckiego w Neapolu.

Dnia 22 września. Proklamacja Garibaldiego do Palermitanów, jest prawdziwą; powtórna zaś jest jeszcze bardziéj niż pierwsza stanowczą. Garibaldi mimo niezaprzeczoną miłość dla Włoch i króla, mimo całą swą prawość, zagraża zgubą sprawie, dla tryumfu któréj tyle uczynił. Ogłosił statut piemoncki. Ale jeżeli władza znajduje się w ręku agentów Mazziniego, czyż imie Wiktora Emmanuela ma tylkosłużyć za wiechę! Jeżeli Bertani, Mordini, Cattaneo, Saffi, Sirtori, Crispi, Acerbi, Agresti, i t. p. stoją na czele zarządu, jakże uwierzyć, że pracować będą na korzyść zasady monarchicznéj i konstytucyjnéj? Zdobycie Rzymu i Wenecji służy tylko za pozor ludziom otaczającym Garibaldiego do opóźnienia połączenia z Piemontem południowego królestwa; a prawdziwą przyczyną jest nadzieja zaprowadzenia w niem rzeczypospolitéj. Wszyscy najzapaleńsi wychodzcy niemieccy i francuzcy dali sobie zrok w Neapolu; gdyby rząd piemoncki nieuczynił był wyprawy do państwa kościelnego, należałoby go błagać, aby ją uskutecznił, gdyż bez niéj stronnictwo otaczające Garibaldiego byłoby już u bram Rzymu, i widzianoby Francuzów, którzy tak potężnie dopomogli Włochom do odzyskania niepodległości, zmuszonych strzelać na tych, którzy w roku przeszłym walczyli razem z nimi pod Solferino. Téj klęski, rząd królewski, chciał bądź co bądź, uniknąć, przekładając odwrócić własnemi siłami to szalone przedsięwzięcie. Po bitwie pod *Castel Fidardo* dywizja, dowodzona przez jenerała Brignone, zajęła stanowisko w Rieti; rząd posyła tam w obowiązku kommissarza hr. Biaceli z Bolonji, męża silnéj woli. Nic prawdziwszego nad to, że flota neapolitańska nie ma ani jednego majtka, i wice-admirał Persano odpłynął do Ankony, nie mogąc zabrać z sobą ani jednéj fregaty. Wojsko, znajdujące się między Kapuą i Gaetą wynosi 28,500 ludzi; składa się z sześciu pułków piechoty, dwunastu bataljonów woltiżerów, ośmiu baterji dział, ośmiu pułków jazdy. Gdyby to wojsko biło się, zapewne byłoby czem zatrzymać na pewny czas Garibaldiego; ale czy bić się zechce? Zdaje się, że między ks. *de Merode* i kardynałem Antonelli zaszły wielkie nieporozumienia. Uważano także, że chociaż przybycie jenerała Goyon do Rzymu, było zapowiedziane przez telegraf, władze miejscowe nie zebrały, się w dworcu kolei żelaznéj na jego przyjście. Minister piemoncki p. Nigra został odwołany, hrabiemu Gropello poruczono załatwianie spraw poselstwa.

Dziennik *Narodowości*, daje następny obraz położenia, w jakiem wypadki postawiły Garibaldiego: objęcie Marchji i Umbrji jest czynem dokonanym; objęcie Sycylji i Neapolu jest drugim czynem dokonanym. Zadne zbrojne wdanie się cudzoziemskie tych czynów nie obali i to stanowi rzecz główną. Drugi tylko czyn dokonany w celu zjednoczenia obudza w obecnéj chwili pewną niespokojność. Garibaldi, głuchy na wszelkie rady naszego ministerstwa, trwa w swoim programacie i nie chce wyrzec połączenia, aż wówczas gdy zostanie panem Rzymu; to postanowienie zapewnie wikła rzeczy, ale to powikłanie musi wkrótce zniknąć, albo Garibaldi upadnie w swym zawodzie. Za kilka dni parlament da głos swój usłyszeć. Ten głos jest prawnym głosem Włoch. Dla ministerstwa i dla Garibaldiego jedno tylko pozostanie, usłuchać jego powagi; każdy opór, z jednéj czy drugiéj strony, byłby niebezpieczeństwem, a tém więcéj zależy na tém, aby je uprzedzić, że Austrja z jednéj, a mocarstwa z drugiéj strony na to tylko czekają, aby wystąpić na widownią. Garibaldi zanadto jest dobrym synem ojczyzny, aby tego nie zrozumiał; nadto kocha Włochy, aby miał narażać na zgubę niesłychane korzyści, które wywalczył i to jedynie dla tego, by słuchać ślepo nędznych osobistych niechęci. Tego rodzaju kłótnia, nawet dnia ujrzeć nie była powinna. A zaprzanie pozostało jedyną cnotą, którą Garibaldi okazać powinien, aby pod wszystkimi względami stał się jednym z najwyżéj zdumiewających ludzi, jakich wiek nasz wydał. Zbyt przedłużony opór z jego strony może wywołać w Neapolu i Sycylji kontr-rewolucję, któréj obecny jego urok uprzedzić nie zdoła. Nakoniec zaciętość jego pójścia na przód nie może mieć innego następstwa, prócz roztrącenia się w Rzymie sił jego o Francję, a w Wenecji o Austrję. Niech po wyprawie wojennéj, nastąpi wyprawa parlamentowa, poczynająca się 2 października; niech po téj drugiéj wyprawie nastąpi wyprawa dyplomatyczna, a jedność włoska zostanie czynem dokonanym. Za obrębem tego cośmy wskazali, wiele a może wszystko, przyjdzie do zrobienia. Biada, który tego nie pojął!

Tenże dziennik, następnie ocenia ostatnie czynności dyktatora: Uwagę powszechną, wyłącznie pochłaniają najnówsze wiadomości sycylijskie, których ważność byłoby napróżno taić. Garibaldi musiał osobiście udać się do Palermo, dla użycia przewagi, jaką mu nadaje jego charakter i zwycięztwa; zaprowadził tam rząd, którego bliżéj określać nie chcemy, aby nie jątrzyć zadania, lecz którego dążenia są oczywiście niezgodne z dążeniami rządu królewskiego. W Neapolu, nie czekając przybycia p. Pallavicini-Trivulcio, p. Sirtori został mianonany prodyktatorem. Co zrobią z tym ostatnim po jego przybyciu? List dyktatora do adwokata Brusco, powtórna jego odezwa do Palermitanów, nie zostawują najmniejszéj wątpliwości o zamiarze Garibaldiego postawienia własnéj polityki na miejscu polityki hr. Cavour. Chodzi tu o rzecz wyższą nad osobiste współzawodnictwo: chodzi o spór między dwóma systematami. Jeden nad drugim koniecznie wziąść górę musi. I to niezwłócznie, bo im dłużéj walka się przeciągnie, tém więcéj niebezpieczeństw sprowadzi. Ani na chwilę nie wątpimy o wypadku. Polityka konstytucyjna, wsparta przez obie izby, koniecznie zwycięży i jesteśmy nawet pewni, że nie długo na to czekać przyjdzie.

Dziennik florencki *la Nazione* otrzymał list z Neapolu: list jenerała Garibaldi do p. Brusco przejął boleścią wszyskich rozsądnych ludzi. Zerwanie Garibaldiego z hr. Cavour stało się jawnem. Niewiadomo jeszcze jak i kiedy rozpocznie się uderzenie na Kapuę. Garibaldi sam układa swe zamiary i chowa je w tajemnicy; wysyła wszędzie emmissarjuszów; domyślają się, że zamyśla o poruszeniu w Abruzzach, aby rzucić część sił w granice państwa kościelnego i tym sposobem okrążyć zewsząd wojsko Franciszka II. W Abruzzach, które się doń przyłączyły, tylko twierdza Pescaro myśli o oporze.

Dziennik rozpraw zawiera krótki rys ludzi zbliżonych do Garibaldiego. I tak: pan *Mordini* rodem z Toskanji, w roku 1848 należał do gabinetu pana Guerrazzi i przez krótki czas był ministrem spraw zagranicznych. W 1852 jako członek zgromadzenia toskańskiego, był jednym ze trzech głosnjących przeciw połączeniu tego kraju z Piemontem. To wskazuje, że należy do stronnictwa krańcowego. Zresztą jest to człowiek zdolny, stanowczy i pełen ogłady. Pan Peranni, minister skarbu, był urzędnikiem tego wydziału, niema żadnéj barwy politycznéj. Pan Parisi, minister spraw wewnętrznych, urzędował niegdyś w Messynie. Straciwszy posadę został wędrownym kupcem; *Crispi* przyszedłszy do władzy, przybrał go za jednego ze swych powierników. Dziś jest przedstawicielem jego ducha w gabinecie. Pp. *Tamaja* i *Fabrizzi*, ministrowie policji i wojny, byli ajentami Mazziniego w Malcie, dosyć tego. Pan *Orlando* jest Genueńczyk, który doszedł do znacznego majątku na drodze przemysłu; razem z bratem swoim posiadał ogromną w Genui kuźnicę, która uchodziła za ognisko Mazzinizmu; wyrobnicy w ogólności należeli do stronnictwa. Nakoniec ksiądz *Ugdulena*, kanonik, należał do pierwszego ministerswa Crispi, z którym zawsze był w naiściślejszéj zgodzie. Łatwo ztąd wnieść, że jeżeli nowe sycylijskie ministerstwo niema innych przymiotów, to przynajmniéj jest doskonale jednolitem. Garibaldi niezwykł postępować tak jak wszyscy; idzie często za swojemi natchnieniami niezawsze zgodnemi z logiką powszechną. Z nim trzeba zawsze czekać czegoś niespodziewanego, stronnicy jego czynią co mogą, aby go zatrzymać w kierunku, którym poszedł. Jakoż wiadomo, że gazeta urzędowa zaprzeczyła istnieniu listów między nim a królem. Dokładają więc wszelkiego starania, aby Garibaldi kazał te listy ogłosić w urzędowym neapolitańskim dzienniku i być może, że to uczyni. Sądzi bowiem, że język urzędowy jest udaniem, a fikcje prawne nie mają przystępu do jego głowy; wszystko to nazywa on kłamstwem i wzdryga się na nie prawie tyle, co na dyplomację. Hr. Cavour nie troszczczy się o tę nieprzyjaźń, którą przewidywał. Spodziewa się bowiem do dnia 15 października pozbyć się i Garibaldiego i jego stronnictwa. Liczy na wpływ osobisty królewski, na izby, na zdrowy rozsądek ludu neapolitańskiego i sycylijskiego, na część nawet jenerałów Garibaldiego, z rzędu których jak naprzykład Cosenz i Medici, należą do stronnictwa umiarkowanego. Czy hr. Cavour nie łudzi się co do sił swoich? Czy jest zupełnie pewnym tych, na których pokłada swe nadzieje? Trudno to powiedzieć, zwłaszcza w kraju, w którym, obok działań jawnych, toczy się zasze cóś skrytego i tajemniczego. Nadto z Garibaldim należy zawsze czekać czegoś nagłego. Nikogo nie zdziwiłoby, gdyby wkrótce ukazał się w Turynie, zażądał posłuchania u króla i wyszedł z jego gabinetu albo pojednany z hrabią Cavourem, albo mocniéj niż kiedykolwiek z nim skłócony; gdyby wszystkie miastą były podobnemi do Turynu, gabinet nie miałby powodu do niepokoju. Na nieszczęście tak niejest; w Genui np. zupełnie inny duch panuje; umysły trwożą się tam pogłoskami przyłączenia Sardynji do Francji. Zadanie im świeżo kłamstwa, przez dziennik *le Constitutionnel*, jak równie dawniejsze zaprzeczenie przez dziennik *Opinione*, to tylko sprawiło, że łatwowierność, wbrew zaręczeniom dwóch rządów, nabrała większéj mocy.

Dziennik la Patrie donosi, że 5,000 żołnierzy wsiądzie na okręta w *Livorno* i popłynie do Sycylji, gdzie ludność ma wyrzec o swojem bezpośredniem połączeniu. To wojsko piemonckie ma także przyczynić się do ustalenia porządku, zataić bowiem nie można, że na wyspie panuje zupełna anarchja.

KROLESTWO OBOJGA SYCYLJI.

Piszą z Neapolu d. 18 września do dziennika rozpraw; Garibaldi chlubi się, że jest dzieckiem ludu, ale przedewszystkiém jest on straszliwém dzieckiem. Miesza wszystkie rachuby, zawodzi wszystkie nadzieje. Zdawało się, że połączenie Sycylji z Piemontem już było postawione. Depretis w nie wierzył, Crispi mówił o niem ze smutkiem. Myślano, że się ziści tém bardziéj, że anarchja w Sycylji czyniła połączenie nieuchronném. W sobotę d. 15 Garibaldi postanowił udać się osobiście do Palermo i odprowadzić Sycylijczyków od myśli połączenia. Depretis złożył urząd. Garibaldi popłynął w niedzielę o godzinie 8 wieczorem na 3 lub 4 dni. Zdawało się, że pewna tajemna ugoda stanęła między Garibaldim i hr Cavour. Wybor ludzi na ministrów w Neapolu, oddanie floty admirałowi Persano, poruczenie straży twierdz bersagljerom na tę myśl naprowadzało. Tymczasem zjawia się nagle zawczoraj dekret, oddający twierdze gwardji narodowéj stołecznéj, a w sobotę wieczorem dziennik urzędowy ogłasza znany list Garibaldiego do adwokata Brusco. Minister policji, dowiedziawszy się o przysłaniu tego listu dla wydrukowania, pośpieszył osobiście do Garibaldiego, zaklinając go, aby tego nieczynił. Garibaldi odpowiedział, że nigdy myśli swoich nie kryje, rozkazał więc list ogłosić; w poniedziałek rano o godzinie pół do ósméj zgromadziła się rada ministrów i ułożyła wspólny raport, w którym, wykazawszy, że ten list będąc wyzwaniem hrabiego Cavour, deputowanych, króla, cesarza Napoleona, ministrowie niechcąc uchodzić za spólników téj polityki, widzą się zmuszonymi do złożenia urzędów. Liborio Romano, najwięcéj kochany przez dyktatora, zaniosł mu to oświadczenie rady. Przełożył bardzo zręcznie inne urazy gabinetu, a mianowicie niepodobieństwo rządzenia przy systemacie dekretów spadających nad ich głowami, jak grad, do dziennika urzędowego. Garibaldi uznał słuszność téj uwagi i zapewnił, że odtąd żaden dekret nie wyjdzie bez uprzedniego roztrząnienia w radzie. W piątek kommissja prowincjonalna stanęła przed dyktatorem. Pan *Roco Suzanna* kalabryjczyk zabrał głos i w żwawych wyrazach oświadczył, że machina rządowa taka, jaką Garibaldi wprowadził, nie idzie, że więc ludność może zmienić chorągiew. Garibaldi wysłuchawszy, odpowiedział, że temu zaradzi. Cały kraj jednak widzi, że z dwójga należy wybrać jedno: albo bezpośrednie połączenie, albo rząd rewolucyjny; mówi bowiem, że stan obecny niczém usprawiedliwić się nieda. Połączenie wprowadzi kraj na drogę administracji porządnéj i ostatecznéj, któréj może dyplomacja nie uzna, ale która też nikogo nie zatrwoży. Piemont stanie się naszym spólnikiem; nie będziemy się już lękać ani Burbonów, ani innych nieprzyjaciół. Rząd Wiktora-Emmanuela wprowadzi jedność administracyjnego działania, gdy tymczasem dzisiaj rzeczywiście istnieją 3 rządy: dyktatorski, ministerjalny i gubernatorski. Garibaldi dekretem swoim utrzymał dawniejszych urzędników na posadach; ministrowie postali na prowincje nowych na ich miejsce, gubernator Bazylikaty odesłał ich nazad do Neapolu, zawiadamiając, że ich nie potrzebuje, gubernator z Reggio oznajmił, że już wszystkie posady miejscowymi zdolnymi ludźmi opatrzył. Potrzeba więc koniecznie rząd na stalszych postawach oprzeć, wszystko zmienić, ku czemu Piemont daje najlepsze wzory; jednomyślne więc życzenie narodu pragnie połączenia, inaczéj odmęt i wszystkie klęski anarchji!

Kapua już jest opasana od strony Neapolu; teraz otoczono ą od strony Gaety. Garibaldyści przeszli przez Vulturno niedaleko Cajazzo i otoczyli twierdzę.

Podług listu jednego z ordynansowych oficerów królewskich, odpłynienie Franciszka II z Gaety jest bardzo blizkie. Przed odjazdem do Hiszpanji, król złoży nową protestację na ręce nuncjusza dla doręczenia jéj ciału dyplomatycznemu. Wejście wojsk piemonckich do Marchji wtrąciło go niemal w rozpacz. Ta wiadomość rozprzęgła w wojsku ostatnie węzły karności, bo król kazał wprzódy oznajmić, że Lamoricière połączy się z nim ze wszystkiemi swojemi siłami; tymczasem już zbliżanie się wojska piemonckiego dla nikogo niejest tajemnicą. Wojsko burzy się i życie królewskie może być narażone na niebezpieczeństwo. Obawa następstw skłoni go zapewne do zaniechania sprawy już dawno zgubionéj.

W Neapolu urok Garibaldiego zamierzchać poczyna; w kwartale *Santa-Lucia* objawił się zamach na rzecz przywrócenia władzy królewskiéj; poskromiła go gwardja narodowa przy pomocy garibaldystów; podczas rozruchu raniono kilkunastu ludzi, pięciu zabito. Mazzini przybył tu razem z dziejopisem *Józefem Ferrari*, ale po przyjęciu, jakiego doznał, mógłby powiedzieć: *królestwo moje niejest z tego świata.* Garibaldi za powrótem z Palermo znowu zmienia ministerstwo i to w duchu jeszcze bardziéj republikanckim; będzie to znowu wielkim błędem, bo Neapol rewolucji niechce, pragnie swobody i porządku, wierzy zaś najmocniéj, że tylko z rąk Wiktora-Emmanuela otrzymać je może. Gdyby Garibaldi posiadał takt polityczny, powinienby pośpieszyć z połączeniem, nim się to, mimo niego, uskuteczni. Mówią że stanęło pięcio-dniowe zawieszenie broni z Kapuą; domyślają się, iż to uczyniono dla ułatwienia odjazdu królowi. Załoga Messyńska rozpoczęła układy o kapitulację, chciała tylko wysłać deputację oficerów do Gaety dla przełożenia królowi, że twierdza dłużéj trzymać się niemoże, w tém zawinął do portu messyńskiego mały statek pruski *Loveley* i przybyły na nim pruski kommissarz udał się do cytadelli, niewiadomo co tam zaszło, lecz słyszano okrzyki: *Niech żyje król* i układy zerwano. Garibaldi przybył do Palermo d. 17 września o godzinie 3. Lud powitał go z uniesieniem; z balkonu pałacu królewskiego przemówił, że połączenie dokonane zostanie, ale we właściwym czasie, że lud jest rosądniejszym od tych, co nim rządzili, że on sam wkrótce oręż złoży. Lud przyjął te słowa z zapamiętałemi oklaskami, ulice oświecono, lecz dyktator tegoż dnia odpłynął do Neapolu.

W Palermo ogłoszono następną proklamację: Do ludu palermitańskiego: Lud palermitański okazał się tak niezachwianym wobec zwodzicielów, którzy usiłowali go obłąkać, jak był niezachwianym w dniu bombardowania. Ci ludzie mówili wam o połączeniu, tak jakby gorecéj odemnie odrodzenia Włoch pragnęli. Ich celem było służyć podłym osobistym widokom, ale odpowiedzieliście im, jak przystoi na lud znający swą godność i mający ufność w świętym i niezgwałconym programmacie, ogłoszonym przezemnie:

Włochy i Wiktor Emmanuel.

Ludu palermitański! w Rzymie ogłosimy królestwo włoskie. Tam tylko uświęcimy ogromną liczbę rodzin wolnych i tych, co jęczą jeszcze

w niewoli na téj ziemi. Gdybym chciał ogłosić połączenie w Neapolu, nie przechodziłbym Vulturno. Gdybym chciał ogłosić je w Palermo, nie przepływałbym ciaśniny. Lecz dopóki pozostaną jeszcze we Włoszech kajdany do skruszenia, nie zatrzymam się na méj drodze, lub położę na niéj me kości. Zostawuję wam Mordiniego prodyktatorem; okaże się on, pewny jestem, godnym was i godnym Włoch. Powinienem wam jeszcze podziękować, wam i dzielnemu wojsku narodowemu, za ufność, którąście we mnie i w przeznaczeniach Włoch położyli.

Palermo 17 września 1860.

podpisano: „wasz *Garibaldi*.“

Garibaldi odwiedza często posła piemonckiego, pana *de-Villamarina*, wszakże te odwiedziny otacza głęboka tajemnica. Uważano tu, że używana od pewnego czasu formuła: *Wiktor Emmanuel król Włoski* ustąpiła miejsce nowéj, mniéj oznaczonéj: *Włochy i Wiktor Emmanuel*. Ta poprawa nadesłaną została wprost z Turynu. Czekają tu na przybycie wojsk piemonckich. Jeden bataljon pierwszego pułku linjowego brygady królewskiéj, przybył tu w sóbotę i zajął koszary w *Castel-Nuovo*, jenerał Sirtori został mianowany prodyktatorem Neapolu, co zapowiada odjazd Garibaldiego i dalsze popieranie działań wojennych. Uwaga więc powszechna zwróci się w tę stronę, gdzie dyktator rozbije swój namiot.

Garibaldi wydał dekret, upoważniający do jednorocznego zaciągu majtków, z zaliczeniem zadatku po 20 dukatów dla każdego z nowo-zaciężnych.

PAŃSTWO KOŚCIELNE.

Dzienniki *Wiedeńskie* umieściły odezwę barona *Bacha* posła austryjackiego przy dworze rzymskim następnéj treści:

„Cesarz, pan nasz najmiłościwszy, przywiązuje największą wagę do tego, aby ochotnicy austryjaccy w służbie papieskiéj okazali się godnymi i świętéj sprawy, któréj mają bronić i wojska, w któróm wzięli całe swe żołnierskie wykształcenie. Cesarz spodziewa się, że cokolwiekby nastąpiło, ciż ochotnicy pozostaną wiernymi swéj chorągwi i w dzień boju spełnią swój obowiązek aż do końca, pomnąc na swych dawnych towarzyszów broni, których oczy są na nich zwrócone. Nadto cesarz najszczerzéj życzy, aby bataljony, złożone z ochotników austryjackich, oficerowie i żołnierze wytrzymali spółzawodnictwo z innymi i aby, gdy zgraje rewolucyjne na nie uderzą, okryli się zwycięztwem. Lecz, gdyby, czego Boże uchowaj, wojska papieskie zostały pokonane w chwalebnym boju przeciw rewolucji, tak, żeby ta ostatnia odniosła tryumf w państwie kościelnem, cesarz nie odmówi troskliwości tym ze swoich poddanych, którzy mężnie i poczciwie spełnią swą potomność w wojsku Ojca św. W tym razie rząd cesarski przyjmie bataljony ochotnicze, w ich obecnym składzie, do służby jego cesarsko-apostolskiéj mości, mianowicie zaś oficerowie zachowają swe stopnie. Wszyscy oficerowie i żołnierze mają być zawiadomieni o tém dobroczynném rozporządzeniu uczynioném na ich korzyść przez cesarza. Bogdajby stało się to dla nich dzielnym bodźcem do okazania się godnymi imienia Austryjaków, służąc z niezachwianą wiernością i poświęceniem bez granic szlachetnéj sprawie, którą poślubili. Takie jest życzenie cesarza.

F R A N C J A.

Paryż *24 września.* Monitor ogłasza, że cesarz z powodu śmierci księżny *Berwick i Alby* siostry cesarzowéj, przywdział żałobę na dni 30. Cesarzowa wnet po powrócie pośpieszyła do swéj matki dla opłakania spólnie okrutnéj straty i dla zabrania jéj z sobą do *Saint-Cloud*. Cesarzowa, chcąc mieć bliżéj siebie zwłoki ukochanéj siostry, przynajmniéj póki przewiezionemi nie zostaną do Hiszpanji, żądała aby je umieścić w kościele *w Rueil*; za przyzwoleniem więc cesarza sprowadzono je do rzeczonego kościoła i trumnę złożono w kaplicy, obok zwłok cesarzowéj Józefiny i królowéj Hortensji. Zmarła, urodziła się była w roku 1825.

A U S T R J A.

Wiedeń, *22 września.* Zarząd Wenecji ogłosił ostrzeżenie, że straż pograniczna otrzymała najściślejsze rozkazy czuwać, aby nikt nie ważył się tajemnie wprowadzać broni, prochu, lub pism zakazanych; również pilnować, aby poddani austryjaccy nie ważyli się opuszczać kraju; w razie oporu straż ma prawo strzelać do wymykających się za granicę. Nad brzegiem morskim latarnie pogaszono, aby najezdnikom utrudnić wylądowanie.

W *Węgrzech*, a mianowicie północnych, stan umysłów coraz groźniejszą przybiera postać; rząd zmuszony jest uciekać się do środków surowości. W kraju Weneckim schwytano emisarjuszów, usiłujących podmawiać żołnierzy do zdrady, lecz samiż namawiani wydali w ręce władz. Do twierdzy *Kufstein* przybył nowy transport więźniów politycznych, złożony głównie z Wenecjan i mieszkańców południowego Tyrolu.

P R U S Y.

Berlin, *24 września.* Ks. rejent, w towarzystwie księcia Frydryka Karola i ministra wojny, przybył dziś zrana osobnym pociągiem z Berlina do Kolonji i natychmiast udał się w dalszą podróż do *Akwisgranu*, gdzie pozdrowił królową Wiktorję; następnie wrócił z najjaśniejszą panią do stacji *Duren* i, pożegnawszy ją, odjechał do *Julichu*, królowa zaś udała się do Koburga.

T U R C J A.

Konstantynopol, *16 września.* Przedwczoraj przybył tu kapitan okrętowy *de la Roncière le Noury*, który, zwiedziwszy brzegi Syrji i wyspy Archipelagu, przywiózł posłowi francuzkiemu ustne objaśnienie o rzeczywistym stanie chrześcijan na wschodzie, tudzież o widocznem osłabieniu sprężystych w początkach działań Fuad-paszy. Skutkiem tych wiadomości, pan *de la Valette* odbył konferencję z posłami wielkich mocarstw. Następnie kajmakan wielkiego wezyra wezwany został dla ostatecznego ułożenia instrukcji dla kommissarzów europejskich, mających zbadać to co dotąd zaszło, dopilnować ukarania winnych, wejrzeć w dotychczasowe czynności Fuad-paszy, oraz obmyślić środki spokojności i bezpieczeństwa dla chrześcijan na przyszłość. Ali-pasza najmocniéj obstawał za tém, aby kommissarze wziąwszy za podstawę traktat 1843, ograniczyli się wyłącznie ustaleniem stosunków między Maronitami i Druzami; konferencja wywołała żwawe spory, które na tém większą zasługują uwagę, że gdy na posiedzeniu 14 września ministrowie, angielski i austryjacki, podzielali w zupełności zdanie swych towarzyszów, nazajutrz cofać się poczęli i więcéj już przychylali się do sposobu widzenia Ali-paszy. Wszakże wiadomości, jakie poseł francuzki otrzymał od pana *de la Roncière le Noury*, dodały słowom jego wielkiéj wagi, tak, iż zgodzono się nakoniec na rozszerzenie władz udzielonych kommissarzom.

Książę *Jan Couza*, hospodar Multańsko-Wołoski, przybywszy osobiście do Stambułu, otrzymał inwestyturę na godność dziedzicznego księcia księstw nad-dunajskich. Tak więc, dzięki wytrwałości Francji, polityczna dola tych krajów została ustalona.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

TURYN 24 września. Zaszła utarczka blizko Kapui między Garibaldystami i jazdą neapolitańską; wielu Garibaldystów wpadło w jéj ręce. Jenerał Cialdini kazał brygadzie królowéj oddać wojskowe zaszczyty, zwłokom jenerała Pimodan, które nabalsamowano i zamknięto w trumnie cynkowéj dla odesłania do Francji rodzinie zeszłego. Ks. de Ligne i hr. de Renneville, tudzież oficerowie głównego sztabu jenerała Pimodan, wzięci w niewolę przez Piemontczyków, towarzyszą zwłokom do Francji.

MARSYLJA, 25 września. Piszą z Rzymu d. 22, że dziennik urzędowy rzymski ogłasza raport jenerała Lamoricière z d. 15 donoszący, że bez przyłożenia się Piemontczyków, żadne poruszenie powstańcze nie miałoby miejsca. Jenerał Lamoricière kończy życzeniem, aby hr. de Goyon zajął Viterbo i bronił przystępu do granicy neapolitańskiéj. Późniéj nic nieotrzymano. Kardynał Antonelli ogłosił notę, wzywającą pomocy mocarstw; nadto dziennik urzędowy zawiera raport pułkownika Mortiller o nowem zajęciu Ponte-Corbo przez wojsko papieskie, oraz depeszę z Gaety z dnia 22, oznajmującą, że wojska królewskie neapolitańskie, broniące Kapui, pobiły Garibaldystów 19 i 21 września: że wzięły w niewolą powstańcom dwóch jenerałów, działa, ciężary obozowe i nazad zajęły Caiazzo; lecz ta wiadomość udzielona jest pod wątpliwością. Oddziały partyzantów pułkownika Mazi zajmują całą prowincję ojcowizny św. Piotra i zdobyły Monte-Fiascone z 1,500 ludźmi; w zaciętéj bitwie 70 papieskich na 200 zostało zabitych lub ranionych. Miasto Viterbo wzięto bez boju. Delegat uciekł trzema dniami wcześniéj; Mazi posunął się aż do Ronsiglione. Jenerał Goyon miał posłać oddział wojska dla osłonienia Corneto; inny oddział uda się do Albano w kierunku granicy neapolitańskiéj.

MARSYLJA, 25 września. Listy z Neapolu z d. 22 wieczorem, zawierają następne wiadomości: Garibaldi wyjechał 21 dla przypuszczenia szturmu do Kapui, gdzie 24,000 ochotników strzegło linji Caiazzo; ale wojska królewskie już odzyskały tę linję, a nawet nazad zajęły cały brzeg prawy Vulturno. Garibaldi wydał odezwę do wszystkich swoich żołnierzy i ochotników w Neapolu. Dekret dyktatorski skazał na wygnanie jenerała Bosco i kardynała Sforza, tudzież skonfiskował wszystkie dobra kościelne. Lękano się rozruchu w pospólstwie; mówiono, że jenerał Medici poległ.

TURYN, 25 września. Król udzielił posłuchanie margrabiemu Pallavicini, ale jeszcze nie wyjechał. Garibaldi natarł na Kapuę d. 20 dla zamaskowania poruszenia ku Vulturno, którą to rzekę szczęśliwie przebyto. Straty Garibaldystów dochodziły do 200 ludzi; wojska neapolitańskie usiłowały odebrać Caiazzo, ale je odparto. Garibaldi zebrał swe wojska w górze Vulturno; Turr jest z nim razem. Depesza urzędowa z Rimini z d. 25 donosi, że po kilkugodzinnym ogniu, załoga twierdzy Saint-Leo poddała się na łaskę. Wojska piemonckie zajęły d. 24 o południu tę twierdzę. Wielu officerów i żołnierzy piemockich odznaczyło się w téj bitwie. Kolumny ruchome, dowodzone przez Brignone, wzięły 500 nowych jeńców.

TURYN 25 września wieczorem, Peruza d. 24 wieczorem. Kolumna jenerała Mazi, ze strzelcami Tyberyńskiemi, weszła do miasta Civita-Castellano, którego zajęła twierdzę; wzięła 60 jeńców. Kapitan Ducci przybył do Toskanelli; dowiedziawszy się, że francuzi opuścili Corneto, odszedłszy w kierunku Civita-Vecchia, kapitan Ducci musiał zająć Corneto wieczorem. Ludność jest w uniesieniu.

TURYN 26 września. Depesza z Sinigagli z d. 23 donosi, że strzelanie z dział między twierdzą Ankońską i okopami oblegających, rozpoczęło się o północy. Flota późniéj wzięła udział w ogniu. Inna depesza donosi, że strzelanie trwa, ale z przestankami. Król Wiktor-Emmanuel jest na wyjezdnem do Bolonji. Statek piemoncki le Governolo przywiózł do Tryestu 1,000 Austryjaków, wziętych w niewolę w szeregach najemnych wojsk papieskich. Wieść rozbiegła się, że Cattaneo, mianowany prodyktatorem w Neapolu i że Ledru-Rollin znajduje się w tém mieście. Dziennik Opinione donosi, że margrabia Pallavicino odjechał wieczorem z Turynu do Neapolu; był on przez Garibaldiego wysłany z przełożeniami, na które, jak domyślają się, król nie mógł przyzwolić. Urzędowa depesza z Monte-Acuto z d. 26 oznajmuje, że brygada bolońska, oraz 23 i 25 bataljony bersaglierów zdobyły szturmem z zadziwiającém męztwem dwie warownie Ankonskie zwane Pelago i Pulito. Szturm do warowni Garodetto jest bardzo blizko. Brignone zachwycił jeńców między innymi 4 oficerów i 78 żołnierzy.

Depesza urzędowa z d. 26 Monte-Acuto donosi, że po krótkiéj walce wojsko czwartego korpusu zajęło przedmieście Porta pia w Ankanie. Nieprzyjaciel ze 4 działami broni bramy miasta.

MARSYLJA 26 września. Sułtan rozkazał w Konstantynopolu d. 19 września wielkiemu wezyrowi udać się do Bośnji i Hercogowiny dla uspokojenia tam umysłów. Skarb turecki nie opłacił procentów w terminie i żądał odroczenia. Z tego powodu opłata wymiany podskoczyła na 14 procentów.

LONDYN 27 września. Nadeszły wiadomości z Schanghai z d. 2 sierpnia: powstańcy zdobyli Nantsien. Sprzymierzeńcy 26 lipca udali się do Pei-Ho. Anglicy i francuzi spółcześnie wylądowali w Pehtang.

BELGRAD, 26 września. Dziś zrana ks. Miłosz umarł. Syn jego Michał Obrenowicz został natychmiast uznany książęciem serbij i przyjął w téj godności odwiedziny konsulów, porządek nie został zakłócony.

LONDYN, wtorek 25 września. Zakład Reutera udziela następną depeszę: Rzym, niedziela 23 września. Papież zapytywał cesarza Napoleona III o jego zamiarach względem państwa kościelnego. Rząd francuzki w odpowiedzi czyni wzmiankę o sprzeciwieniu się swojem, aby Hiszpanja nie wdawała się zbrojnie na korzyść papieża. Oddziały partyzantów zbliżyły się o 35 mil od Rzymu, wojska francuzkie zajmują Frascati i Albano.

TULON, środa 26 września. Nadszedł tu rozkaz przygotowania statków do wzięcia na pokłady wielkiéj liczby wojska.

TURYN, piątek 28 września. Król Wiktor Emmanuel wyjeżdza jutro do Bolonji.

RZYM, wtorek 25 września. Francuzi zajęli znowu Corneto.

NEAPOL, wtorek 25 września. Gabinet podał się do dymissji z powodu pana Bertani; pan Conforti układa gabinet czerwony.

TURYN 29 września. Ogłoszono urzędową wiadomość, że flota piemoncka śmiałym obrótem zniszczyła wszystkie baterje portu ankońskiego, w skutek czego jenerał Lamoricière przysłał parlamentarza. Dziś zaś rano spisywano artykuły kapitulacji.

TURYN, 29 września, (druga depesza). Dziś rano Ankona poddała się przez kapitulację. Jenerał Lamoricière wzięty w niewolę wojenną z całą załogą.

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Warszawska (do 248):

— W dalszym ciągu korespondencji ze Lwowa, z któréj ustęp w przeszłym naszym przeglądzie przytoczyliśmy, autor motywuje i wyświeca ogromne dla całego kraju korzyści moralne, a nawet materjalne, jakie mogłyby wypłynąć ze szkółek wiejskich. Lecz w dalszym pochodzie myśli okazuje, iż przy dzisiejszém urządzeniu, zakłady tego rodzaju, lubo nawet dosyć liczne, są raczéj ciężarem niż pożytecznemi instytucjami dla gmin wiejskich w Galicji. Życząc z duszy ulepszeń, powtarzamy jednak z autorem, że zawsze lepiéj pomnażać szkółki wiejskie, choć niezupełnie odpowiednie celowi, niż nic nierobić: w pierwszym razie jest co przynajmniéj reformować; gdy w drugim niema rąk za co założyć, jak np. u nas.

— Korespondent z Suwałk przedstawia myśl rzuconą przez p. Skarzyńskiego na zebraniu domu zleceń rolników nadniemeńskich, aby wyjaśnić przyczynę, dla czego kanał Augustowski, z wielkim nakładem i długoletnią pracą zbudowany, mało przedstawia korzyści dla kommunikacji i o wiele niepokrywa kosztów jego utrzymania. Przyczyną tego jest wedle p. Skarzyńskiego niemożność odbywania wolnego ruchu po Niemnie. Wyraża tedy życzenie, iżby Niemen od Grodna a raczéj Niemnowa był oczyszczony ze skał i kamieni podwodnych. Zaprowadzenie żeglugi parowéj na Niemnie, zniżając o wiele koszta kommunikacji w stosunku do dróg lądowych, podniosłoby ruch przemysłowy po obu stronach rzeki,—a wtedy i kanał z korzyściąby odpowiedział swojemu przeznaczeniu.

— Dzienniki w Nowym-Orleanie z wielkiemi pochwałami odzywają się o pannie Jadwidze Brzowskiéj, która temi czasy dawała koncert na dochód domu przytułku dla dzieci.

— Prof. Jan Szafarzyk wydał świeżo w Belgeadzie »Acta archivi Veneti spectantia ad historiam Serborum et reliquorum slavorum meridionalium.»

— Szczepan Verkowic wydał pierwszy tom »Pieśni ludu macedońskich Bołgarów.»

— We Lwowie wyszedł tom tszy dzieła p. t. »Szkółka powszednia dla młodzieży.« Jestto rodzaj encyklopedji popularnéj.

— Józef Lompa pisze rozprawę: »Powszechnie zrozumiała nauka o znakach wścieklizny, rady ochraniania od téj choroby tudzież obchodzenia się z ukąszonymi.»

Gazeta Codzienna (do 248):

— Korespondent z Płockiego maluje wielce ciekawy obraz przemysłu fabrycznego i rękodzielnego w tamecznych okolicach, i z tego powodu wyraża grzeszną myśl następującą: »Godziłoby się, iżbyśmy pewną część synów naszych, zamiast do pióra, które licho popłaca, zwrócili do warstatu, i na piękne, odsunąwszy pychę niemądrą z serca, poświęcili rękodzielnemu zawodowi; iżbyśmy pomnażając cyfrę uzdolnionych rzemieślników, podnieśli między nimi konkurencję, którąby zapewnić zdołała niższe ceny, a lepsze wyrobki. Ale ja tu gadam, a owo niejeden z moich kolegów odczytawszy uśmiechnie się i powie: Patrzcie-no mądrala jakiś! sam jest urzędnikiem, a nasze dzieci do szewców w termin chce pooddawać!» I słusznie, dodajmy od siebie: lepiéj niech zawalają kancelarje, biorą kilkunastu po kilka rubli tam, gdzie kilku byłoby dosyć a braliby po rubli kilkanaście, lepiéj niech kształcą się na wykrętarzów i kubanistów, niżby chociaż uczciwą, ale szewską pracą mieli zarabiać wygodny kawał chleba! Co to ja!!... Wprawdzie czytamy w gazetach, że np. potomkowie Kromwelów, krewni Bajronów są dziś prości rzemieślnicy; lecz gdzież angielskiéj szlachcie do naszéj! a gdzież jéj!!...

— W Krakowie p. Franciszek Matejko ma prawie cały przekład gotowy dotąd wydanych tomów historji Czech Palackiego; ustęp z tego przekładu *o Husie* był drukowany w »Bibl. Warsz.» Wiemy skąd inąd, że i p. J. Bartoszewicz dokonał także tłumaczenia części tego dzieła; lecz ani jedno, ani drugie niemoże ukazać się dla braku nakładcy, a więc rzecz jasna, że i dla spodziewanego braku czytelników. A Rozbicki dobrze wychodzi! a o »Morfeusza» ciągle pytają po księgarniach!

— W pracowni p. A. Dąbrowskiego w Warszawie znajduje się oddana do wyrestaurowania szacowna pamiątka: portret matki Tadeusza Kościuszki, własność księcia Woronieckiego.

— Szlachta z Lipnowskiego uchwaliła, za przyzwoleniem rządu, wybudować własnym kosztem drogę bitą, dla połączenia Rypina z Toruniem przez Lubicz.

— Redakcja Gaz. dała od siebie krótki życiorys śp. Kanutego Rusieckiego, i spis jego utworów z ich pobieżném ocenieniem.

Tygodnik illustrowany (51 i 52):

— W naczelnych życiorysach z portretami przypomina dwa zacne imiona: Ludwika Gutakowskiego i Ewarysta Estkowskiego. Pierwszy, który między innemi na sejmie czteroletnim jako poseł orszański z przekonywającą wymową bił na zastarzałe przesądy, a późniéj zajmował główne krzesło w senacie księstwa Warszawskiego, znany jest dobrze z dziejów. Imię drugiego, skromnego przewodnika młodzieży, u nas już z własnéj winy, już z niezależnych od nas okoliczności niejest tak znane powszechnie jak na to zasługuje. Szkółki elementarne wiejskie wydały dwóch ludzi wybitnie ludowych, kochających wieśniactwo i oddanych mu całą duszą: Brodzińskiego i Estkowskiego. Brodziński żołnierz, poeta i nauczyciel, miał na sobie więcéj charakter kapłański; Estkowski pisarz i nauczyciel, miał chararakter pedagoga z natury; obaj pisarze, obaj nauczyciele. Ostatni, doświadczywszy niesprawiedliwości od nieszczęsnéj zasady dawnego nauczania za pomocą zgrozy, przez całe życie pracował nad jéj obaleniem; piórem i czynem mozolił się do ostatniéj chwili nad ułatwieniem nauki, nad zrobieniem jéj raczéj zabawą aniżeli trudem dla dzieci. Wielka to zaiste zasługa! i podwójna wdzięczność należy się redakcji Tygodnika, raz żeśmy znaleźli w nim skromne dzieje tego zacnego pracownika, a powtóre żeśmy pod życiorysem wyczytali imię T. Lenartowicza, zawsze odzywające się w sercu naszém obok imion Brodzińskiego i Estkowskiego.

— Kronika tygodniowa donosi, iż M. Glücksberg kończy druk ważnéj pracy J. Bartoszewicza p. t. »Historja literatury polskiéj potocznie opowiedziana.» Tamże wyczytaliśmy, iż tylko co wyszedł z drukarni Kowalewskiego poemat Deotymy »Polska w pieśni.»

— W artykule p. t. »Kommunikacje, przemysł i handel» znajdujemy szczegółowy rozbiór projektu usprawnienia rzeki Bugu, oraz radę, ażeby w mającéj nastąpić czynności nieograniczano się na téj głównéj arterji, lecz oczyszczono też pomniejsze rzeczki i spławy poboczne.

— P. Kaz. Wł. Wójcicki dał opis odsieczy Wiednia na przypomnienie 177-éj rocznicy tego bohaterskiego czynu Polski.

— P. Wł. Maleszewski w dokończeniu swego sympatycznego artykułu p. t. »Jak się u nas tworzą podania,» opowiada o powstałém między ludem w Augustowskiém mniemaniu, że król ryb Strukis po osuszeniu jego stolicy przeniósł się z całym dworem do Niemna. Powiada w końcu: «Zechciejmy tylko, a cała arka narodowéj twórczości dla nas przystępną się stanie.» Tak, ale na to trzeba wcielić się w naród i stać się integralną jego cząstką...

GAWĘDA NAUKOWA

O odradzaniu się części żywych.

(Dokończenie).

Flourens jeszcze i dzisiaj robi doświadczenia nad formowaniem kości. Doszedł do tego, że liczbę kości w zwierzęciu powiększyć może według woli, co także bez zastosowania nie zostanie. Umieszcza w kości blaszkę platynową zgiętą prawie w kołko; w środku téj blaszki formują się błony i nowa kosteczka, mająca formę blaszki zgiętéj.

Dla czego przy odrastaniu odjętych części u zwierzęcia, tak się stale zachowują forma i materja odrastających częśi? Główka kości łokciowéj, mająca tak odrębną formę, odrasta najpupełniéj z odrostkami i zagięciami, jakie miała uprzednio, zachowując i podobieństwo materji.

Flourens przypuszcza istnienie dwóch sił w organizmach zwierzęcych; jedną mianuje *siłą morfoplastyczną*, drugą— *metaplastyczną.* Bytności piérwszéj dowodzi stałość form, drugiéj— stałe nasladowanie materji.

Sam professor czuł potrzebę wytłumaczenia się z nowopotworzonych sił, bo mówi tak: zarzucają nam, że przypuszczenie tych dwóch sił jest zbyteczném, mamy bowiem już *siłę żywotną*; przypuszczając dwie siły morfoplastyczną i metaplastyczną, przyszłoby przyjąć ich więcéj, co by znaczyło, rozrywać jedność siły żywotnéj, rozdrabiać ją; będzie to mieszanina babilońska. A pamięć, wyobraźnia, umysł etc. nie sąż to podziały intellektualności człowieka, a jednak téj mieszaniny babilońskiéj nikt w tém nie znajduje. Kartezjusz (Descartes(

żadnéj nie przypuszczał siły; według niego zwierzęta to machiny; a w tymże czasie Niuton (Newton) tworzy siłę attrakcji, wymierza ją jak najdokładniéj, i wszyscy ją przyjmują, bo czyż przez obawę wyrazu mamy nieprzypuszczać sił? Mówią, że siły morfoplastyczna i metaplastyczna są niezrozumiałe. A siła attrakcji jest-li więcéj zrozumiałą? Ale dość o tém; jest ktoś rozumniejszy od Kartezjusza i Niutona, Lejbnica i innych— to *fakt*. Fakta nam mówią o stałości form i stałości naśladowania materji, muszą być tego przyczyny, które nazwaliśmy siłami morfoplastyczną i metaplastyczną. (*)

Uwaga. Odrastanie części żywych najwyraźniejszém jest w niższych klassach zwierząt. Wiadomo, że utracone lub urwane kleszcze i nóżki u raków odrastają, że się to samo postrzega na młodych pająkach, na uciętych mackach u ślimaków, że jaszczurkom wyrasta nowy ogon po ucięciu dawnego, ale ten nowy nie będzie doskonałym, zamiast kosteczek bowiem pacierzowych, znajdują się tylko chrząstki. Odrastanie oka u Salamandry postrzeżone przez sławnego Blumenbacha, nie stosuje się do całego oka, gdyż tylna jego część była nienaruszoną a tylko przednia odciętą. Wyraźnego i doskonałego odrastania części ciała nie postrzegamy ani u ptaków ani u zwierząt ssących ani u ludzi. Opisują wprawdzie odrastanie wyciętéj śledziony, wyrzniętego muskułu, wyciętych kości mniejszych, ale w takich razach pozostaje zazwyczaj cząstka organu wyciętego a część odrośnięta nie jest doskonałą. Co do zębów nie możemy także powiedzieć, iż się odradzają, chociaż zmiana ich jest naturalną, ale ona następuje z nowych pęcherzyków pod dziąsłami ukrytych, widziano nawet trzecią zmianę zębów u starców, u których czasem pod dziąsłami w szczęce ukrywają się pęcherzyki, ukrywające w sobie kostniejącą galaretę. Ale za wyrwaniem zęba nietworzy się pęcherzyk, włosy też nie odrosną jeśli ich korzonki czyli cébulki będą nadwerężone lub zniszczone. Jeżeli jakiekolwiek całkowite części ciała u klass wyższych są stracone, to się wcale nie odradzają; małe zaś i mniéj ważne części ciała wycięte lub nadwerężone chorobą, zarastają nową massą *podobną* do zniszczonéj, ale nie taką samą. Odrosłe nawet cząstki nabierają czynności podobnéj do uprzednich części naturalnych, jednak działanie ich jest słabszém. Stąd to pochodzi, że zawsze po ranach zagojonych pozostaje ślad, który nazywamy blizną. Zrastanie się części rozdzielonych, nie stanowi ich odrastania. Jednorodne zrastanie się postrzegamy w tkance komórkowej, w błonach wodnistych, w kościach i nerwach. Po obu końcach złamanéj kości, wyrasta i z błony przy kostnéj i z samych kości massa zwana *kostnicą* (callus), która z początku jest czerwonawą i miękką, a późniéj twardnieje i bieleje. U małych dzieci złamany obojczyk może się zrosnąć w dni pięć. Nerwy nie tylko się zrastają po ich przecięciu, ale nawet wyciąwszy kawałeczek nerwu, końce pozostałe zrosną się po trzech tygodniach. W zupełności i doskonałości odrasta tylko tkanka łączna, zwana dawniéj komórkową i zwierzchnia skóra czyli naskórek (epidermis), po zagojeniu się bowiem niektórych ran powierzchownych, ani śladu nie można postrzedz dawniejszego obrażenia. Części płynne daleko się łatwiéj odradzają aniżeli części ciała twarde. Odrastanie ostatnich następuje mocą podniesionego karmienia się części, przez tworzenie się pierwiastkowéj tkanki galaretowéj, jakby w zarodku płodowym, gdzie wszystko powstaje z drobnych pęcherzyków. Odrastanie płynnych części następuje przez podwyższoną sekrecją czyli wydzielanie się soków wnętrznych.

Zwyczajne i naturalne odrastanie części przywiązane jest do pewnego czasu i do pewnych narzędzi ciała, a zamiarem jego nie tylko jest tworzenie takich samych organów, ale nawet doskonalszych. Przykłady tego mamy w naturalnéj zmianie zębów i włosów, w linieniu zwierzat ssących i pierzeniu się ptastwa, w zmianie rogów, w zrzucaniu skorup u wężów i jaszczurek. *Niezwyczajne* odrastanie części następuje po uszkodzeniach przypadkowych ciała, i tak odrastają skaleczone paznogcie, rogi, kopyta. Może nawet odrosnąć soczewka w oku, jeśli błona soczewkowa zdrowa. *Właściwe odrastanie* (redintegratio), zależy na rozwijaniu się apparatów albo też organów, które się zupełnie od związku z organizmem odłączyły, co się tylko zdarza w niższych klassach zwierząt, podczas ich przemian przyrodzonych, czyli tak zwanych metamorfoz, dążących do wyższego stopnia rozwinięcia się; wówczas bowiem ukryta siła twórcza bardziéj się skupia i wysila, aniżeli po zupełném już wykształceniu się zwierzęcia, np. u żab, szczególnie w tak zwanych Kijankach jako też u liszek owadzich.

Co do kości odrastających, dodać jeszcze wypada, że trzeba zwrócić uwagę na tak zwane chorowite *spojenie kości* (Synostosis) i na chorobną *Kostnicę* (callus), że wówczas nam mniéj dziwnemi się wydadzą postrzeżenia Flourensa. Spojenie kości zdarza się po zapaleniach, a kostnice po złamaniach. Od dawna *Günther* widział odrastające niedoskonałe kostki palców (phalanges), nie zostawując bynajmniéj ich błony przykostnéj. Dawno już *B. Heine* wycinał kawałki kości przed Flourensem i widział wyrastającą, od wewnątrz błony nakostnéj, nową kość, ale to tylko dowodzi dążności do gojenia się części, a nie do tworzenia nowych zupełnie części ciała lub nowych kości. W takiém gojeniu się nie tylko błona przykostna grubieje, ale i kość sama i chrząstki przyległe mają silny udział, wszystko się razem składa na zapełnienie niedostatku organicznego. Lecz po prawdziwéj amputacji żadna kość prawdziwa większa nie odrośnie nigdy. W gojeniu się złamanych lub wyciętych kawałków kości, końce ich powinny być zbliżone, aby się między niemi czerwonawy kléj mógł utworzyć i zamienić w galaretę, a potém w chrząstkę i kość niedoskonałą. Nakoniec znane są chirurgom wycięcia stawów chorowitych (exarticulatio) szczęśliwie się udające, bez odłączania przykostnéj, staw się zapełnia massą organiczną wcale nie kostną.

A. A.

(*) Czy wypada oddzielać formę od materji stałéj, czy ta ostatnia może być bez formy? Wszakże już Blumenbach przyjmował nisum formativum i ten dawno upadł— tak samo upadnie i nawet prędko teorja nowych sił Flourensa. A.

O żniwiarkach w ogólności a w szczególności o żniwiarce systemu Hussey'a i Drey'a.

(*Dokończenie ob. N. 74*).

Gdyby zarzuty któreśmy tu wyliczyli, na tém się kończyły, jeszczeby żniwiarki zwiastowały rychło jutrzeńkę zastępstwa zupełnego siły rąk ludzkich przy sprzętach zboża. Ale obok tu wymienionych, najgłówniejszą gra rolę, trudne użycie żniwnéj maszyny na zagonach wypukłych; a właśnie w wielu stronach Litwy kawałki gruntów najobfitszy plon przynoszących rolnikom, wymagają uprawy w zagony wypukłe z głębokiem bruzdowaniem i przegonowaniem. Dotąd nieznamy drenowania, a kopanie rowów zbyt jest kosztowne. Zbyt kosztowne raz, że potrzeba znacznego kapitału jednorazowego do wykopania onych w dostatecznéj ilości i głębokości, drugi raz kosztowne przy konieczności corocznego onych odnowienia; a trzeci raz, przez zabieranie wyłącznie dla tego przeznaczenia, znacznéj obszerności najlepszych pól i łąk. Któż z gospodarzy nie wie, że uprawa płasko lub w zagony szerokie na równinach bez spadu staje się przyczyną pewnych i stałych nieurodzajów. W naszym bowiem klimacie zwykle zimy są obfitujące w znaczne massy śniegu, z jakiego źródła wiosną mamy stale wielką ilość wody, która po dołach zbiera się, a że wiosna rzadko bywa ciepła i sucha, najczęściéj pełna przymrózków, dla tych przyczyn warstwy powierzchowne gruntów nie tak prędko ogrzewają się i przepuszczają wodę, a na równinach, gdy niema ułatwionego odpływu, woda zatrzymuje się i zbiera w obfitości. Z postępem wiosny, gdy słońce zacznie ogrzewać i atmosferę i rolę, gdy rola umarzła zacznie odzyskiwać naturalną swoją spójność, wówczas na miejscach przepuszczalnych, część wody w głąb wsięka, na glinach zaś mała ilość zostanie wsięknięta, bo gdy się glina nasyci wilgocią, daléj nieprzepuszcza przez siebie wody, ta tedy unosi się po powierzchni. Jeśli jest uprawa zagonowa i zagony są okrągławe, wyniosłe, woda opada do bruzd, a grzbiety zagonow wysychają. Na płaskiéj zaś orce, woda znalazłszy warstwę dolną nieprzepuszczalną, tak długo stać musi na równinach, aż nim od działania słońca, niewyparuje. Tymczasem wegetacja w naturze podnosi się, roślinność przebudzona, albo przy warunkach sprzyjających ulega prawom organizacji, rozwija się, rośnie; albo nieznalazłszy koniecznych warunków do życia, ulega prawom bądź fizycznym bądź czysto chemicznym. Korzonki oziminy, wśród ciepła i przemagającéj wilgoci, ulegają bądź zupełnemu bądź też cząstkowemu gniciu i niszczeniu. Po wyparowaniu wody, jeśli i znajdą okoliczności sprzyjające wzrostowi, te co zgniły nie odżyją, a częściowo uszkodzone chociaż i puszczą łodygę, wszelako ta musi być słabą: a z chorowitego korzenia i łodygi czyż może być kłos bujny, a w kłosie czyż będą ziarna liczne i rozwinięte? Wszystko tedy, co usuwa obfitość wilgoci, co przyczyna się do prędkiego osuszenia gruntów, jest koniecznym warunkiem do rozwinięcia się rośliny. Z tych rozumowań oczywisty wynika wniosek, że w naszym klimacie, w wielu gospodarstwach litewskich bruzdy i przegony są konieczne, że uprawa w zagony wyniosłe, okrągławe, jest dopóty nieuchronną, dopóki nie umiemy dostatecznie zabespieczyć naszych równin gliniastych od wilgoci.

Za uprawą zagonową korzystnie bardzo przemawia innych wiele okoliczności; ale o nich tu rozprawiać, nad niemi się rozszerzać, nie jest wcale miejsce.

W obecnym roku, mając zamiar żąć oziminę żniwiarką, a nauczony żniwem jarzyn w roku przeszłym, że uprawa płaska jest najdogodniejszą dla maszyny żniwnéj, postanowiłem pole poorać w zagony tak szerokie, tak mało bruzdowane, iż orka po zbronowaniu w niczém się nieróżniła od uprawy płaskiéj. Wprawdzie stawały mi w umyśle uwagi Blocka szląskiego gospodarza, które on wypisał w dziele swojém (*Mittheilungen landwirthschaftlicher Erfahrungen und Grundsaetze*, w tomie 1 paragrafie 31 na str 15 wydania wrocławskiego): wszakże położenie poletku ozimego z ułatwionym spadem, wystawionym na południe, i chęć robienia prób i na gruncie i na maszynie, dodały mi śmiałości do wykonania dzieła tak ganionego przez najpierwszego z gospodarzy niemieckich, przez Blocka, w którego obserwacje i uwagi, jakby w Ewangelię ekonomiczną wierzyłem. Już przy samém oraniu widziałem, że składy zagonow nowych przypadające w miejscach byłych bruzd, wydostają na wierzch spodnią warstwę dzikiego gruntu, że ta robota musi wpłynąć na urodzaj. Wszakże wadę tego rodzaju uważałem za jedno-razową, i mogącą się naprawić przyszłém obfitszém umierzwieniem. Na przygotowanéj w ten sposob roli doprawionéj, zasianą była ozimina (szczególnie żyto). Zielona gęsta ruń, zachwiała wiarę moją w naukę *zagonowéj orki Blocka*. Ale za nadejściem wiosny, zmieniła się postać mojego poletku. Obfite tegoroczne śniegi, mimo zorywania dostarczyły wody tyle, iż w dołach zebrana, zalewała całą oziminę. Nocne przymrozki wstrzymywały jéj odpływ, a ziębiły korzonki. Nadszedł po opadnięciu wód śnieg nowy, ten rozrobił massę ziemi w gatunek papki. W takim stanie ozimina moja przetrwała przez dni blizko dziesięć. A gdy obsychać zaczęła, cała powierzchnia poczerniała, rola pod nią popękała, okryła się skorupą, z pod któréj tylko chwasty szybko zaczęły wydobywać się. Taki proces niemogł wywołać innego jak lichy urodzaj. Tubylcy, starzy ludzie, pomni dawnéj przeszłości, mię zapewniają, że od lat 60, o ile pamiętać mogą, na tym poletku w latach nawet najnieurodzajniejszych niebyło tak złego żyta. Wprawdzie zdarzony mróz w czasie kwitnienia żyta przyczynił się do tego, że w zbożu wiele było pustych kłosów prawie bez ziarna; wszelako porównanie kłosów zboża zebranego z pol na uprawie płaskiéj, ze zbożem urosłem na zagonach tuż obok znajdujących się, najoczywiściéj przekonywa, że płaska uprawa w naszym klimacie niekorzystnie wpływa na oziminę.

Te przygody zwróciły całą myśl moją ku środkom zaradczym od mokradły. Już wspomniałem wyżéj, dla czego niejestem porywczym do rowów, całą więc uwagę zwróciłem ku drenowaniu. Z pism francuzkich dowiedziałem się o *drenowaniu prostopadłém*, tańszém do wykonania (drainage vertical). Rzuciłem się więc z projektem ku tego rodzaju osuszaniu gruntu. Bardzo trafiły do mego przekonania te rozumowania autorów, zachwalających drenowanie prostopadłe, że pod warstwą nieprzenikliwą musi mieścić się warstwa przepuszczalna, to jest pod gliną znajduje się piasek; że gdy glina nasyci się wilgocią, staje się jakby przegrodą między ziemią oromą, a piaskiem w głębokości pewnéj leżącym; że zatém przedziurawiwszy tę przegrodę, woda na wierzchu stojąca wpadnie do warstw przepuszczalnych i tam sączyć się będzie daléj, a powierzchnia gruntów zabezpieczy się od wody stojącéj; jeżeli kanały w glinie zapełnimy małemi kamuszkami, aby się nie zasypywały, i na wierzchołki tak utrwalonych kanałów jeśli nasypiemy ziemi pulchnéj, rodzajnéj, a więc łatwo przepuszczającéj wilgoć, tym sposobem będziemy mogli zastąpić drenowanie poziome.

Pełen wiary w skuteczność drenów prostopadłych bezwarunkową, już zamierzyłem przystąpić do uskutecznienia projektu osuszenia gruntów zagrożonych wymakaniem. Szło tylko o nabycie świdra, ułatwiającego drylowanie warstw nieprzepuszczalnych. Celem zaopatrzenia się w podobne narzędzie wytoczyłem korespondencję z panem Cegielskim i ten raczył mi odpowiedzieć w sposób zadawalniający, a nawet zachęcił mię w téj mierze wykazaniem dobrych skutków drenowania prostopadłego zastosowanego w ogrodzie jego w Poznaniu. Lecz dla bliższego poznania przedmiotu chciałem cóś przeczytać takiego, coby mię profana objaśniło, na drodze osuszania gruntów — coby wykazało trudności, nauczyło jak sobie radzić w zwątpieniach. Nieraz czytałem o gospodarstwach w księstwie Norfolk, nieraz dziwiłem się nad tą pracą, która w r. 1630, oswobodziła nadbrzeże morskie, zalane wodą, od tego elementu i 150,000 morgów zamieniła na pastwiska najpiękniejsze, na rolę uprawną najżyźniejszą. Żadna strona nie jest tak przepełniona wilgocią jak Anglja dla samego położenia na Oceanie. Płaszczyzna sięgająca aż do odnogi morskiéj Bostońskiéj, zdaje się, iż więcéj od innych miejsc jest przepełniona wilgocią, — od samych nawet Anglików przyjęła specjalną nazwę *the fencountry*. Tu więc rolnicy więcéj jak gdziekolwiek musieli walczyć przeciwko zbytkowi wilgoci. Dziś gospodarstwa tam przynoszą czystéj intraty 150—170 złotych polskich na morgu — a więc w dziełach angielskich zdawało mi się, iż najobszerniejszy znajdę wywod teorji osuszania gruntów.

W takiém pojęciu, wytaczając korespondencję o nabycie świdra, sprowadzić zamierzyłem dzieła sławniejsze w rolniczéj literaturze angielskiéj. Po otrzymaniu onych, gdy zacząłem badać mój przedmiot, przekonałem się z nauki pp. Stephens'a i Low'a (1) że moje projekta o drenach prostopadłych są marzeniami, że mógłbym i koszta ponieść i niedosięgnąć celu, że nie wszędzie dreny prostopadłe dadzą się zastosować, a zastosowane nie zawsze odpowiedzą celowi, że nawet dreny poziome, nie jednego w saméj Anglji, przez nietrafne urządzenie, zbankrutowały—musiałem zatem projektu zaniechać wspomnionego, a całą wiarę obrócić ku drenowaniu poziomemu — ale drenowaniu umiejętnemu, systematycznemu. Lecz jak tę pracę dokonywać? Na jakie koszta trzeba być przygotowanym? Na te pytania jeszcze odpowiedzieć nieumiem. Dziś tylko wiem tyle, że trzeba poznać wprzód dobrze całą teorję, naocznie przypatrzyć się drenowaniu, aż do drobnostek zbadać ten przedmiot, nim się przystąpi do osuszenia gruntów rurami glinianemi. Przekonany też jestem i o tém, że kwestję żniwiarek u nas, poprzedza kwestja drenowania, i że gdy potrafimy osuszać nasze grunta, gdy na niéj będziemy bez strat dokonywać płaską orkę, wówczas dopiero żniwiarki stanowczą przyniosą naszym gospodarstwom korzyść. Dziś bowiem, lubo maszyny żniwne zastępują w pewnéj części siłę rąk ludzkich, lubo przynoszą jakąś korzyść na czasie, wszelako narażają nas na straty, i w ostatecznym wypadku, nieprzynoszą żadnego zysku, a nawet niekiedy i deficit.

Ostateczny rachunek i sąd bezstronny, śmiało odezwać się mogą, że żniwiarki w tym stopniu udoskonalenia w jakim obecnie zostają, tam tylko mogą być użyte, gdzie ziemia nisko się ceni, zboża ceny niezbyt wygórowane, gdzie okolice są wyludnione śmiertelnością znaczną, lub też gdzie lud pracowity oderwany jest od robot gospodarskich wysoką opłatą dzienną ku przemysłowi i ku innym robotom, jak są roboty przy kolejach żelaznych, gdzie tenże lud pracowity albo nie umie albo nie chce kosami ciąć zboża i gdzie przez konkurrencję potrzebujących robotnika ceny zarobków codziennych podnoszą się do bajecznéj wysokości. W takich miejscach tylko, żniwiarki mogą przynosić zysk; bo lubo ze stratą, aleć zbierze się zboże przed wysypaniem się onego na pole.

Lecz jakkolwiek na widok niedokładnych robót żniwiarek, dziś marszczy się jeszcze twarz ekonomika skrupulatnie obliczającego same zyski materjalne, wszelako widok ten napełnia już serce przyjaciół ludzkości wewnętrzną pociechą; bo jest jutrzeńką szczęśliwszéj przyszłości— przyszłości w któréj lud pracowity, koniecznością dotąd przerabiany na narzędzie nieodzowne do sprzętu plonów ziemnych, zstąpi kiedyś z tak upokarzającego stanowiska, i zostanie tylko regulatorem maszyn rolnych, tylko kierownikiem zwierząt roboczych.—Oby ta chwila co najprędzéj nadeszła, tego zarówno i rolnik i filantrop życzą i do tego obaj wzdychają.

Adam Buckiewicz.

(1) Dawid Low były professor uniwersytetu edymburgskiego, jeden z najsławniejszych angielskich gospodarzy, w dziele swoim Elements of practical agriculture, w rozdziale 5 podaje teorję drenowania. Z tego to dzieła dowiadujemy się, że 200 lat temu Walter Blithe w piśmie swojem pierwszy ogłosił korzyści z osuszenia gruntow. W roku 1764 Józef Elkington z Princethorp (Berwickshire), sztukę osuszania gruntów ułożył w pewny system. W roku 1810, brano już do robienia kanałów dla spadu wody, brakowne dachówki, a w 1823 James Smith z Deanston pierwszy położył fundamenta umiejętności osuszania gruntow, lubo rzeczywiście wyznać należy, że on raczéj zmodyfikował naukę Elkingtona. Modyfikacja zaś ta zależy na wyznaczeniu głównego kierunku pochyłości gruntów i wyprowadzeniu licznych kanałów do odprowadzenia wody, równoodległych względem siebie. W systemacie zaś Elkingtona, do każdéj pochyłości, stosowano osóbny kanał; nowa metoda drenowania Smitha przyjęła w nim osóbną nazwę, drenowanie równoodległe (parallel drainage) albo też zwyczajne zupełne drenowanie (frequent drainage, thorough drainage). Jak dalece drenowanie jest upowszechnione w Anglji i we Francji, przekonywamy się z tego, iż rząd angielski w 1846 r. przeznaczył 3 miliony funt. szterlingow na rezpożyczenie właścicielom ziemnym ale tym tylko którzy chcą zaprowadzić u siebie drenowanie. Dla ułatwienia wypłaty i dla zachęty naznaczył 6 i pół od 100 z amortyzacją kapitału po 22 latach. We Francji podobnaż protekcja objawioną została. Rząd francuzki dekretem swym w 1856 r. 17 lipca przeznaczył na cel podobny 100 milionów franków a od r. 1849 już rozdzieloną została summa 352,180 fr. na 5 procentow i zamortyzacją na 25 lat właścicielom ziemskim, komissantom i wszelkim przedsiębiercom chcącym zaprowadzać w kraju drenowanie, (patrz Traité des Entreprises de Culture améliorante par Edouard Lecouteux (T. I. str. 461). Takie zachęty, bez wątpienia i u nas upowszechniłyby w krótkim czasie drenowanie, ale brak kapitałow przeznaczonych na ameliorację gospodarstw wiejskich jeszcze podobno, zatrzyma nas na długo w epoce niemowlęctwa.

KONCERT

PANA WŁADYSŁAWA BARTOSZEWICZA.

W poprzednim numerze naszego pisma pobieżnie tylko wspomnieliśmy o koncercie p. Bartoszewicza, szczegółowy zaś rozbiór jak samego koncertu, tak również i sumienne ocenienie gry jego odłożyliśmy do niniejszego numeru i o ile obręby tego pisma dozwalają treściwie sąd nasz tu wyjawiamy. Program koncertu był szczęśliwie dobrany i faktycznie dowodził poważania, że tak nazwiemy, rodzinnéj publiczności, poważania, o którém z wdzięcznością tu wspominamy.

Stając w obec swoich, którzy go powitali serdecznie, artysta nasz widocznie był wzruszony, i wzruszenie to odbiło się w grze jego—szanujemy źródło z którego ono pochodzi — grał przecież nie przed obcymi, którzy z cyrklem zimnéj rachuby przychodzą mierzyć każdy passaż, lecz grał jakby przed rodziną, co prawdziwém współczuciem chociaż ogrzeje występującego, ale jednocześnie obudzi trwogę w sercu artysty, by uczynić zadość słusznym oczekiwaniom wszystkich.

W koncercie Rodego en la majeur, w tym przecudnymu tworze przepełnionym śpiewnością, zamożnym w styl poważny i tkliwy, p. Bartoszewicz grą wykończoną przekonał, że już zdobył stanowisko między znanymi skrzypakami współczesnymi — i rzeczywiście najbardziéj godném było uwagi wykonanie tego koncertu, gdzie cała potęga energii młodzieńczéj, nie posuniętéj jednak do przesady, wykazała się z wdziękiem indywidualności, z urokiem prawdziwym. Widać, że p. Bartoszewicz odbył studja mechanizmu skrzypców z wytrwałością i pracą, zapowiadającą mu chlubną przyszłość; nie możemy dostatecznie pochwalić zarazem téj przyzwoitości i skromnéj powagi, jaką zauważaliśmy w jego postawie; spokojnie lecz z natchnieniem, z całym ogniem zapału artystycznego, bez przesadnych ruchów p. Bartoszewicz śmiałym rzutem smyczka attakuje struny, i wydobywając jednoczesność effektu podwójnych i potrójnych nót, przechodzi całą skalę crescendo, frazuje okrągło, obrazowo i jak mówią technicy *pastoso* — Fantazia na temę Il Pirato przez Ap. Kątskiego, wykonaną była przez p. Bartoszewicza z właściwą delikatnością, że tak powiemy z kaprysem pieszczonego mechanizmu; po temacie odśpiewanym namiętnie, w warjacjach następnych podziwialiśmy swobodę i pewność jego arpegiów, fantastyczne effekta flageletów, brawurę przejścia w tony najwyższe zawsze nie mylne, zawsze pełne muzykalnéj intonacji. Jedynastą Arię Beriot'a ten powabny i swobodny śpiew w rodzaju *prottole napoletane* p. Bartoszewicz wykonał z werwą i gładkością wytworną; to miłośne adagio, to trio burzliwe i fantastyczne, któremi się wdzięczy ta kompozycja, czysto szkoły francuskiéj, tłumaczone były przez p. Bartoszewicza prawdziwie po mistrzowsku i z naszéj strony powtarzając słowa znakomitego Sivori możemy zapewnić naszemu artyście — rodakowi swietną przyszłość. I jeszcze jedno imie przybędzie do licznego już grona tłómaczy sztuki narodowéj; żałujemy że sala naszego teatru zbyt uboga w rezonans, niewdzięczna dla śpiewu solowego nie odpowiadała warunkom akustycznym, mamy jednak nadzieję że na drugi koncert p. Bartoszewicza można będzie wybrać salon bardziéj odpowiedny, i że wtenczas lepiéj potrafimy ocenić główne zalety gry P. B.: *Czystość i siłę śpiewu, spokoj i wykwintność frazowania.*

Kończąc nasze sprawozdanie, z przyjemnością przychodzi nam powiedzieć słów kilka o duecie z tematów Halki, na skrzypce i fortepjan, kompozycji pp. Bartoszewicza i Nowickiego.

Utwor ten zamyka w sobie ideę wybitną arcydzieła Moniuszki; w prowadzeniu przejść widać silne poczucie i znajomość wielką; zapewne, trudno to słowem, które skoro się wyleje na papier, już jest martwem wypowiedzieć wszystkie odcienia uczucia, które tylko muzyka może uwydatnić i zrozumiałem dla ogółu uczynić. My ze swojéj strony dzielimy się wrażeniem naszém z czytelnikami, i postaramy się streścić, jak pojęliśmy, główny plan całéj kompozycji.

Rozpoczyna duet jakby echo, odbite przez gór krawędzie, odrywanéj, zaledwie dosłyszanéj piosnki, w któréj jak złowieszcza wróżba, jak jęk przeciągły, zjawia się kilka nót silnie na skrzypcach przyrzniętych— Jęk się powtarza coraz częściéj i silniéj, nareszcie, cicha piosnka góralska, przybiera charakter burzliwy, namiętny— i wyrasta ztąd szalone, rozpaczne zakończenie wstępu. I znowu widzimy zda się przed sobą góralską okolicę i życie góralskie raz ciche i tkliwości pełne, to znowu szalone, wyuzdane, jak wicher, co gdzieś tam hula po połoninach—

Na téj kanwie zaczyna się rozwijać dramat, przysłuchajmy się jak go przeprowadzili kompozytorowie. Fortepjan leciuchną przygrawką przypomina piosnkę dudarza, a skrzypce wypowiadają ten dramat co się w piersi chłopka odegrał, a który tak cudnie się zamknął w piosnce.

Szumią jodły na gór szczycie—

Temat rozwinięty silnie, skrzypce jęczą, jak zranione serce górala, i nie chciano ubierać tego poważnego boleści wyrazu, w żadne warjacje, tylko powtórzono całą pieśń flageoletami, jakby echem gór rodzinnych, co zrozumiały boleść biednego górala, i w poważnym poszepcie jedne drugim o tém powiadały.— Jakby dla kontrastu, po niewielkim pasażu, bardzo na miejsce wprowadzonym, odzywa się ustęp z tercetu 1-go aktu.

Pobłogosław ojcze drogi.

To druga strona medalu, to odgłos wielkiéj farsy co się na pańskim odegrywa dworze, a która życia kosztować będzie.

Skrzypce rozwijają śpiew lekki i czuły, nieświadoméj zdrady Zofji, a fortepjan dzikim wtórem jakby fałsz temu zadawał.

Dwa te wstępne temata uważamy jako expozycją, główna zaś myśl utworu odbiła się w ostatnim temacie i w jego traktowaniu.

Lekko, swobodnie rozwija się pieśń idealna: *Żeby mi skowronkiem*, i tylko w warjacii, prowadzonéj *pizzi - arco* jakby szyderstwem rojeń dziewczęcia.

Warjacja przechodząc, z tonu szyderskiego, dzikiem crescendo nót podwójnych, przybiera charakter rozpaczny, fortepjan umilka, a pasaż skrzypcowy jest jakby zasklepieniem jęków rozpaczy, co porwane przez wiatry, ponuro przedzierają się przez drzew konary i to słabną to znowu wzrastają w siłę.

Kończy się duet, ironicznie rozwiniętą pieśnią:

Tak się kończą zalecanki.

Tak my pojęliśmy ten utwor, tak też go opowiadamy, wprawdzie niedokładnie — ale nie nasza w tém wina, jak bowiem przejście tonów, opowiedzieć słowami.

W koncercie tym brała udział p. Róża Trachtenberg, o grze jéj wspominaliśmy, oddając cześć należną w przeszłym przeglądzie. Talent jéj znany jest oddawna. Dodać chyba możemy, że na ostatnim koncercie nie mogliśmy niepodziwiać znakomitego rozwoju, prawdziwéj mistrzowskiéj i sumiennéj gry. Niemożemy też publicznie nie podziękować pannie Róży T., za przyjęcie udziału w koncercie naszego młodego rodaka.

KORESPONDENCJA
KURYERA WILEŃSKIEGO.

Wiedeń, *15 września 1860 r.*

(Dokończenie ob. N. 73).

Czechy się biorą teraz do wydawania zbiorowego swych poetów. Księgarnia Kober i Markgraf w Pradze podjęła się nakładu. Wyszło dotąd 15 zeszytów. Poczęto od utalentowanego humorysty czeskiego „Rubec.“ W teraźniejszych czasach pary i przemysłowości, niedziw, że z prac literackich mało się pojawia dzieł poważnych i klassycznych. Broszura jest w modzie, wszystko, co w téj formie się pojawia, jest chwytane; co większe, głębsze, czeka w kommissie u księgarzów na ochotników. Czasem się cóś pojawi: ksiądz Theiner, uczony jezuita, bibljotekarz Watykanu, wydał dzieło pod tytułem Vetera Monumenta Poloniae Lithuaniae, gentiumque finitimarum 1217—1409. Epoka ciekawa, obejmująca złączenie Polski z Węgrami pod kr. Ludwikiem, Polski z Litwą, i kończy na Wład. Jagiellończyku. Professor Szafarzik wydał w Belgradzie z archiwów weneckich wyciągi tyczące się historji Słowian południowych „Acta archivi Veneti, spectantia ad historiam Serborum et reliquorum Slavorum meridionalium fasc. 1-us do r. 1419.

Professor Alfred Arneth, niemiec, autor, „Guido Starhenberg“ i „Eugeniusz Sabaudzki“ pracuje nad historją panowania Marji Teresy. Jeśli cały perjod jéj rządu będzie tą pracą objęty, może się jakie szczegóły autentyczne znajdą do naszéj historji, mało jeszcze rozświeconéj, może się znajdą i wskazówki i nauka na przyszłość. Historja uczy, jeśli się ją chce z rozumieć i brać do serca.

Z broszur licznych, które się pojawiają, wspomnę o dwóch: jedna przez Falidera „o wychowaniu naturalném dzieci.“ Autor powstaje na rodziców i opiekunów, którzy często podług swego widzimi się, wybierają sami młodemu zawód, do którego ten niema najmniejszéj chęci, ani usposobienia; to pochodzi stąd, że nie starają się od małego badać psychologicznie skłonności i natury dziecka, a potém wyrostka; temu głównie przypisuje, że tak mało jest stosunkowo ludzi zamiłowanych w pracy, i z rozwiniętym talentem. Niepodobna odmówić autorowi sumienności i głębokości poglądu.

Druga broszura, treści politycznéj, zrobiła sensację, wydał ją niejaki Brass w Genewie, dawniéj radykalista pruski, pod tytułem „Czego nam potrzeba;“ teraz jest sam w Szwajcarji księgarzem, i ma rozliczne stosunki z różnymi ludźmi, którzy *muszą* mieszkać za granicą. Rozwodzi się w niéj szeroko o baczności, jedności Niemiec etc. a razem i o wpływie, jaki rząd francuzki wywiera na prassę.

Przy restauracji kaplicy ś. Wacława, w kościele katedralnym ś. Wita w Pradze, usunięty został ołtarz ze świętemi relikwjami, okazały się obrazy ścienne wielkiéj wartości, a mianowicie obraz Chrystusa na krzyżu, z jednéj strony N. Marya, z drugiéj ś. Jan, doskonale zachowane. Z obu stron tych bocznych figur, trochę mniejsze dwie królewskie postacie, Karola IV i prawdopodobnie jego małżonki czwartéj, Elżbiety pomorsko - szczecińskiéj, potém figurki dzieci. W drugim rzędzie do niepoznania grupa wielka, jak się domyślają, przedstawiać miała apoteozę ś. Wacława między 2-a aniołami, otoczonego patronami kraju ś. Zygmuntem, ś. Witem, ś. Wojciechem i ś-tą Ludmiłą. Daléj są 2 większe obrazy królewskie w dobrym stanie, w ubiorze ostatniego dziesiątka XV wieku, bez wątpienia przedstawiają *króla Władysława II (Jagiellończyka)* i jego żony Anny de Foix. Podstawa, na któréj stał ołtarz, została także zniesioną, i we wnątrz w Sepulchrum znaleziono skrzyneczkę z relikwją, oblaną woskiem, z którego wystawał kawał zżółkłego pargaminu. Oddano go do odczytania archeologowi Ferdynandowi Mikowec, który podał treść dokumentu pisanego po łacinie i w skróceniach: „Roku 1368, ostatniego nov. w 6 roku ojca ś. Urbana V, za panowania Karola rzym. cesarza i czeskiego króla za jego panowania królewskiego w 22-m a cesarskiego w 13 roku poświęcił przew: Ojciec w Chryst. Jan, drugi arcybiskup Praski, legat apostolski, w przytomności biskupów Piotra z Hof, i Lampesta ze Speier i N. von Neuenburg ten ołtarz na cześć ś. Jana Apostoła i Ewangelisty za pomocą Ducha ś. w którym to ołtarzu złożone są relikwje wielu śś. Kapsula woskowa dość ciężka zawiera pieczęć drugiego arcybiskupa praskiego Jana Oćka (Ocellus) z Wlasima. Przez to odkrycie ulegną w części zmianie dotychczasowe opisania kaplicy ś. Wacława.

Z rzeczy obrazów, może nie bez interesu dla miłośników sztuki będzie wiadomość, że w Wenecji pracują nad odnowieniem obrazów Tintoretto, Paolo Veronese, Giambellini w pałacu Dożów, najgruntowniéj restaurują obrazy w sali głównéj tych mistrzów, którzy przenosili na płótno dzieje Aleksandra III papieża podczas jego kłótni z Barbarossą i pobytu w Wenecji za czasów Doży Ziari. Przyjechał do Wenecji Anglik, w celu zakupienia obrazu mistrza Bassano, przedstawiającego „Stworzenie świata“ dla muzeum Londyńskiego, niemoże się z właścicielem dotąd zgodzić. Bassano jest najlepszym włoskim malarzem zwierząt; miewał on często dziwaczne pomysły, i tak w tym obrazie przedstawiającym stopniowe stworzenie świata są grupy różnych zwierząt, w środku pierwsza para ludzi, u góry niebo pokryte gwiazdami, w obłokach postać Boska a przez szczególny kaprys malarza nad niebem, piękny domek, zwyczajny umieszczony. Obraz rozmiarów jak dotąd największych, Tintorettego „*Sąd ostateczny*“ naprawia się, bo był uszkodzony. Widać, że Austrja znalazła porę i do artyzmu. Czy właściwą? to inna rzecz.

Co do handlu zbożowego, ten się od kilku tygodni ożywił. Przybyli kupcy z Francji i z nad Renu, i zakupili znaczne partje pszenicy, jęczmienia, i trochę żyta, liczą wszystkiego na 1 miljon korcy, ceny jednak mało się podniosły, co tém więcéj zadziwia, że od 2 tygodni papiery austryjackie jako moneta obiegowa, znacznéj uległy depreciacji, sprzedający więc stosunkowo mniéj dziś dostaje za korzec zboża, choć cena w banknotach wyższa, jak przed miesiącem, (złoto np. ma dziś agio 34 % srebro mało co mniéj). Spirytus idzie w górę, bo kartofle gniją, a Triest znaczne kontrakty porobił na późniejsze termina. Zbiory w ogólności były dobre, tylko na nizinach gorsze, szczególnie z czarnéj ziemi Banatu pszenica lekka, i nikła, metzen ($\frac{1}{2}$ kor.) ledwie waży $82\frac{1}{2}$ funt. wied. z innych okolic Węgier 86—88.

W Węgrzech zawiązało się towarzystwo, posiłkowane przez skarb publiczny od kilku lat, mające na celu uregulowanie rzeki „Cisy,“ osuszenie kilkunasto-miljonowych moczarów. Już kilkanaście tysięcy morgów oddano kulturze; że plon był obfity, nie dziw, ale z raportu kommissji widać, że i pod względem higjenicznym osiągnięto dobre rezultata; w tych częściach bowiem, gdzie roboty pokończono, ustała febra zupełnie, czemu się okoliczni mieszkańcy wydziwić nie mogą, bo od wieków ta choroba tam grassowała, i nazywa się specjalnie febra nad—cisańska (Theiss-Frieber). To tedy przedsiębierstwo, którego twórcą był ś. p. Sechenji, przeczynia się i do zdrowia i do bogactwa narodowego.

Do przedsiewzięć tego rodzaju policzyć trzeba stowarzyszenie akcyjne w Styrji, z kapitałem zbiorowym 6 do 800,000 guldenów, które ma projekt w tym kraju, ubogim w dobrą glebę, przestrzeń znaczną bo 15000 morgów ziemi czarnéj ale rumoszowatéj (?) przez przecięcie kanału z rzeki Drawy, i uprowadzenie nim rumoszu, zrobić użyteczną. Jest to tak zwane pole Pettawskie, koło miasta Pettau. Za pomocą kanału błotnista dolina poniżéj tego pola położona, ma być osuszoną i na sztuczne łąki przerobioną, ma przestrzeni 5000 morgów. Mimo zamieszki polityczne i niepewności na czem się to skończy, przemysł gospodarski w Austrji zawsze znajduje prędzéj fundusze jak samo gospodarstwo, bo co do kapitałów gospodarskich to oprócz kilku niemieckich prowincji i części środkowéj Czech, wszędzie się skarżą na brak kapitału obrótowego.

Kijów, *10 września:*

Kiedy na zachodzie prace zbiorowe pomykają się w przyszłość na skrzydłach pary i elektryczności, my—nieodrodni synowie zwyczaju, wybieramy się w podróż na starych kałamaszkach ojcowskich, zaopatrzeni wszystkiemi *betami* i z bigosem hultajskim—w głowie. Wędrówka ta nie liczy pełnych znaczenia chwil piorunowych, obcy jéj pośpiech wytężonego trudu bez przerwy; postępu jéj nie wytyka szereg celów olbrzymich, coraz trudniejszych a jednakże dostępnych dla woli męzkiéj;—my sobie, po staremu, zabijamy gapieniem się godzinki popasowe, poświęcając czas drogi na przyjacielskie oczekiwanie Maćka lub Gawła, a na widok goniących do wspólnéj mety zapaśników pocieszając się przysłowiowém *jakoś to będzie*. Natchnione usposobieniem podobném życie nasze publiczne jest dziwnie mdłém i bezbarwném, a rola sprawozdawcy — najniewdzięczniejszą pańszczyzną w świecie.

Dowiadujecie się skądinąd o szarańczy, pożarach i innych klęskach trapiących obywateli tutejszych; co do mnie, zapiszę tu *pro memoria* jeszcze jedno nieszczęście osiadłe w téj Ukrainie mlékiem i miodem płynącéj: chcę mówić o chorobie psychycznéj, objawiającéj się w jedném słowie *czekajmy*. Wyraz ten dzwoni pogrzebowo nad wszelką myślą dzielniejszą, nad postanowieniem energiczniejszém. Idzie-li o przygotowanie się do nowych warunków gospodarstwa rolnego—*czekajmy* jak tę kwestję rozstrzygną; potrzeba-li przedsięwziąć inicjatywę zbiorową na polu potrzeb obywatelskich—*czekajmy* co powie pan marszałek; wypada-li wziąść się do podniesienia i uzacnienia przemysłu krajowego—*czekajmy* co powie Moszko lub Herszko; w obec leżącéj odłogiem oświaty włościańskiéj; *czekajmy* co chłopi powiedzą i t. d. bez miary i końca. Jest jakiś we krwi Ukraińców fatalizm, paraliżujący wolę jednostek a ogół strącający na stanowisko ujemne, pozbawione wszelkiéj godności i siły. Oczywiście bez jakiejś-tam roboty się nie obejdzie, lecz sami to czujemy, że nie odpowiada ona ani potrzebom ani zasobom massy, uczucie zaś upokorzenia własnego mścimy na przewodnikach, gwiżdżąc gdzieś w kącie, jak żacy nieradzi z przełożonego.

Przed parą laty jakaś ptaszyna boża przyniosła na Wołyń ziarno zamiaru, co wypielęgnowane w czynie odwdzięczyłoby się ziemianom naszym tysiącem najpożądańszych następstw: mówię o projekcie assekuracji wzajemnéj od moru bydła i nieurodzaju. Projekt ten wnoszono na ostatnich wyborach wołyńskich. W najdrobniejszym okruchu myśli poczciwéj ukrywa się zaród potęgi daleko rozleglejszéj, niż z początku przypuszczać się godzi. Czémże jest społeczność, jeżeli nie assekuracją ogólną co do pewnych przynajmniéj warunków bytu ludzkiego? Na drodze rozwoju prawdziwéj ekonomji społecznéj (a tylko chrześcijańska może być taką), dójdziemy z czasem do obwarowania się wzajemnego od niedostatku, ciemnoty i t. p. każde usiłowanie zmierzające do solidarności zbiorowéj powinno być dla nas założeniem największéj wagi, gdyż na podstawach podobnych buduje się jedność społeczna, wyłączająca wszelką dowolność i przypadkowość, a narodowi zapewniająca przyszłość spokojną. Wracając do projektu, cóż się z nim stało?—*Czekajmy!*

Lecz stokroć świętsze od bydła rzeczy pozostają dotychczas po za obrębem rękojmi obywatelskiéj: mówię o poczciwości i wstydzie publicznym, niedostatecznie podziśdzień obwarowanym przez opinję zbiorową. Rzecz ta, jak *delenda Carthago* Katońskie, sprzykrzyła się uszom kapryśnym: lecz zkądinąd daktyle tak są powabne, że po raz jeszcze zaczepiamy nieznośną materją, wyręczając się tym razem słowami ulubionego Padalicy, słowami szczeremi, wylanemi w liście prywatnym: „Szlachcie naszéj cobym zarzucił?... zbywa jéj na organizacji i wyrobieniu opinji społecznéj. Nie składa ona takiéj siły zbiorowéj, przez którą mogłaby wyrażać systematyczny i wyrozumowany kierunek pewny, a opinja publiczna nie czuwa nad postępkami jednostek i nie może wyrobić dla siebie koniecznéj powagi i władzy. Ztąd chodzimy i działamy samopas, na własną rękę i według swojego widzimi się. Mamy dobre wzory do naśladowania i złe zasługujące na skaranie i pogardę. Ocieramy się obojętnie o jedne jak drugie, a co gorsza: pozwalamy występkom i spodleniu z otwartém pośród nas chodzić czołem. Są między nami obywatele co ciemiężą poddanych, poniewierają czynszową szlachtą, czołgają się, szachrują lub mają się biernie względem każdego publicznego czynu: a opinja publiczna nie śmie ich dotknąć i wyróżnić. Przez brak téj organizacji nie mamy możności działania w jednym kierunku, a potrzeby takiego porozumienia się są naglące i ważne. W niespojone acz liczne ciało lada kto wchodzi, rozprzęga je i bałamuci. Ztąd wypływa, że nie umiemy zastąpić się wszyscy za jednego, nie rozumiemy konieczności powszechnych a stałych składek, nie oddziaływamy na wnoszone do nas corocznie żywioły obce i t. d.“ Sąd ten światłego pisarza i obywatela dalekim jest od stronności, o którą niedawno p. Eligi Piotrowski w Gaz. codz. posądził ludzi niezapatrujących się na świat przez szkiełka różowe. Ah kiedyż będziemy mieli potężną opinję publiczną?—*Czekajmy!*

Prawdziwie pocieszającym przedmiotem dla sprawozdawcy bywa najmniejsza oznaka życia zdrówszego na apatyczném obliczu towarzyskiém. Przed podobnym widokiem gotowiśmy wybuchnąć na cały świat okrzykiem serdecznego wesela. Lecz tam gdzie tryumf nad chorobą zależy od saméj tylko woli, nie dziwujmy się i nie klnijmy, jeżeli opieszałość zbiorowa wywołała u kogoś zgrzyt wściekły. I teraz w obrazie ogólnego bezruchu znaleźliśmy kilka objawów nacechowanych szlachetniejszą troską o przyszłość: notujemy je sercem i piórem braterskiém. Gdzieś na głębokiém Podolu kilka czy kilkanaście domów familijnych związało się umową, ażeby żaden zjazd towarzyski nie przeszedł bez jakiegoś pożytku dla dobra publicznego. Wszelką wystawę w podejmowaniu gości usunięto w zasadzie. Godzinę wizytową, tak bezowocną zwyczajnie, zapełniają tutaj obrady nad potrzebami miejscowemi i zamykają postanowienia natychmiast w czyn wprowadzane. Grosz, przeznaczony może pierwotnie na pastwę *gerylasowi*. (*) stacza się ztąd na rękę ubogiego lub na podstawę instytucji jakiéj, kraj obchodzącéj. Może ferma lub szkółka rolnicza powstanie z czasem na téj podwalinie poczciwéj. W obecnym przynajmniéj razie z większą otuchą możemy powtórzyć: *czekajmy!*

Drugim budującym objawem, nie już w samym zawodzie obywatelskim lecz w jego przedsieniu, jest wyrobienie się potężnéj spójni moralnéj pomiędzy młodzieżą uniwersytetu naszego. Każdy ze wstępujących do koleżeńskiego jéj grona zobowiązuje się w obec towarzyszów do pracy i prawego postępowania, oddając je pod zbiorową kontrolę, obcą wszelkiéj symbolistyce burszowskiéj a opartą wyłącznie na uznaniu zasad poczciwych. Jedynym trybunałem jest tu opinja postawiona szlachetnie i mocno. Wspiera nie uboższych kolegów i wzajemne dopomagania sobie na polu prac naukowych, staje się w ten sposób prawem zasadniczém korporacji całéj. Kończący uniwersytet i nadal zachowują jedność usiłowań i zasad, utrzymując kontrolę wzajemną i pamiętając jedni o drugich w razie ubóstwa, choroby lub innego nieszczęścia. Godzi się pragnąć, ażeby podobna organizacja moralna obejmowała coraz większą liczbę członków społecznych w każdém kółku i powołaniu: jedna to bowiem jest forma stowarzyszenia nieprzeciwiąca się ludzkim ustawom i prowadząca ogół do obywatelskiego uzacnienia się i poczucia godności swojéj.

Zbliża się chwila, kiedy obywatelskie podwoje odemkną się na oścież przed niepoliczoną gromadą gminu wiejskiego. Dzisiejszéj usposobienie nie powinno być dla nas obojętném: a chociaż niewiele o niém powiedzieć mogę, lecz to co powiem jest prawdą najświętszą, wyniesioną nie *a priori* z własnego widzimi się, a z obserwacji sumiennéj i w najszczęśliwszych dokonanéj okolicznościach.—Oto jest kilka rysów, które oddaję na własność publiczną, rzecz to jest bowiem nieobrachowanego znaczenia dla nas, a wielu ze szlachty ani śni się cóś podobnego:

1) Lud wiejski na całéj Rusi, w oczekiwaniu doli odmiennéj, nie wyrobił jeszcze wyraźnego przeświadczenia o doniosłości blizkiéj reformy ani też o statnie swoim obecnym, którego niedogodności sprowadza zwykle do przyczyn miejscowych, pojedyńczych lub przypadkowych wyłącznie.

2) Jedyném przeświadczeniem nurtującém w massach ludowych jest niepohamowana żądza oświaty, motywowana ogólnie interesem materjalnym.

3) Perspektywa czynszów wieczystych przejmuje kmiotka nieokreślonym strachem; przypuszczenie zaś jedno czynszu przenoszącego takowy w majątkach skarbowych, jako też normę czynszów szlacheckich, wydaje się w oczach włościanina istném nieprawdopodobieństwem.

Sapienti sat est.

Kronika Kijowska—uboga jak kassa *Telegrafu* naszego. Powrócił tu z naukowéj wycieczki do korony profesor Iwaniszew, członek archeograficznéj komissji miejscowéj. Chwali się on ogromnym nabytkiem dokumentów dotyczących przeszłości rzplitéj polskiéj. Najbogatszą kopalnię znalazł w Piotrkowie. P. Iwaniszew jest amatorem skandalów sądowych. W szperaniu szczególniejszą zwraca uwagę na manifestacje i skargi zanoszone na władze dawniejsze, ksiąg dekretowych unika jak ognia.

W ubiegłym miesiącu mieliśmy w Kijowie czasowy komitet graniczny, w którym zasiadali i deputowani od obywatelstwa przez rząd powołani. Zadanie komissji miejscowéj będzie u nas dość frasobliwém, gdyż szachownice liczniejsze są niż gdzieindziéj. Zresztą—vanitas...

Leonard Sowiński.

Werki, *15 września.*

W obecnym czasie, kiedy najmniejszy zabytek przeszłości staramy się przechować ku czci późniejszych pokoleń, oskarżenie o wandalizm co do zamku Mirskiego, umieszczone w N. 72 Kurjera, z zakryciem imienia oskarżyciela, łatwowiernych tylko uwieść może. Nie tknęła i nie tknie pieszna tych murów dopóki one będą własnością domu, który dla wzniesienia pałacu nie potrzebuje rozwalać pomników przodków swoich *).

Raczy Redakcja w pierwszych arkuszach Kurjera ogłosić niniejszy list.

Jeneralny administrator dóbr księcia Wittgensteina *Maciej Jamont.*

ROZMAITOSCI.

— Francuzki poddany Amand Gautier otrzymał od rządu rossyjskiego przywiléj sześcioletni na wynaleziony przezeń sposób rozdrabiania, oczyszczania, suszenia i zbijania w gęstą massę torfu, który przez to ma otrzymywać własności węgla kopalnego.

— Znakomity uczony francuzki, członek instytutu de Sacy zrobił zarzut, iż odkryte przez p. Layard'a tak zwane starożytności Niniwy nie są bynajmniéj zabytkami sławnego grodu Sennecheryba, a są raczéj szczątkami dzieł kolonistów syryjsko-egipskich, jak to, podług niego, barbarzyńska architektura tych zabytków wskazuje. P. Layard zamierza zbijać te zarzuty. Jakiekolwiek będzie następstwo tego sporu, w każdym razie wygrana dla nauki jest niewątpliwa.

— W jednym z berlińskich dzienników znajdujemy wiadomość, iż kat z Turynu zapytuje swego kolegę w Wiedniu, czyby niemógł w tém ostatniém mieście znaleźć odpowiedniego zajęcia.

— W Hiszpanji powstała na nowo dawna myśl utworzenia powszechnego języka i zawiązało się w tym celu stowarzyszenie.

— Nowo wzniesiony most Victoria na rzece św. Wawrzyńca ma długości 9,000 stop, t. j. więcéj niż trzecią część mili polskiéj.

— Najświeższe wiadomości o jarmarku w Niższym Nowogrodzie, téj ogromnéj targowicy połowy starego świata, są wcale niepomyślne.

— Profesor Love wkrótce, jak donoszą, zamyśla puścić się balonem z New Yorku do Europy. Napowietrzny jego statek ma 300 stop długości i 135 szerokości.

— W blizkości Memfisu odkryto złotniczą pracownię z epoki Faraonów.

— Znakomity uczony lekarz i wynalazca litotrytji, Leroy d'Etiole umarł w Etiole.

— Redaktor „Moniteur universel,“ jeden z liczby pisarzy popularnych, uczony Lecouturier zakończył życie w Paryżu.

— Niedawno w Poznaniu robiono próbę angielskiéj młócarni, poruszanéj za pomocą lokomobili, pierwszéj machiny parowéj wyrobu fabryki dra H. Cegielskiego. Próba udała się bardzo dobrze.

— Znany filolog dr. Lobeck, umarł w Królewcu mając wieku lat 80.

— Droga żelazna między Przeworskiem a Przemyślem w Galicji ma być otwarta w d. 4. listopada, a do końca roku przyszłego spodziewają się ukończyć całą drogę na przestrzeni z Krakowa do Lwowa.

— Podział gruntów we Francji dał następujące wypadki: Liczba właścicieli gruntów wynosiła w r. 1851 blizko 8 miljonów, a wartość tych gruntów wraz z zabudowaniami podniosła się od r. 1821 do tego czasu z 39,514 na 83,744 miljonów. Roczny dochód z nieruchomości wynosił w r. 1821 1,580,597,000, a w r. 1851 2,943,366,000 franków. Osobliwie drobnych własności zwiększyła się wartość o cztery a nawet pięć razy, kiedy wartość obszerniejszych zaledwie o jedną piątą część.

(*) Gerylas nasz jest wcale inny od hiszpańskich. Jest to niewinny jerołasz upolitykowany niewiedzieć po co.

*) Imię autora nieukryte, bo jest podpis — głośnego w piśmiennictwie naszem imienia Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Cieszy nas bardzo niniejsza odezwa pana Jamonta i najmocniéj wierzymy szlachetnemu oświadczeniu; wszakże dodać tu musimy, że i skądinąd doszła nas wiadomość, że jeden z bastjonów zamku Mirskiego już nie istnieje. A śliczny pałac w Werkach, piękne dzieły Gucewicza, wszak zbity i inny na jego miejscu nie stanął?!

Red.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— Z Ukrainy.

„Najważniejszą rzeczą jaka nas zajmuje teraz, jest szarańcza. Od granic gubernji podolskiéj, przyleciała ona pod Kijow. Zbliżając się do nas, skierowała się ona najprzód pod Rzyszczów, ku brzegowi Dniepru; tu ona osiadła najprzód aby wypocząć po drodze. Niespokojność była wielka, którędy ztąd poleci? dokąd się uda? Starzy gospodarze utrzymywali, że owad ten leci z wiatrem, więc mogłoby się stać, że wiatr skieruje go w inną stronę, za Dniepr naprzykład. Ale przekonaliśmy się prędko, że szarańcza umie lecieć i przeciw wiatru; kiedy u nas krzyknięto we wsi, że szarańcza jest już na polu, wszyscy udali się za wieś patrzeć jak leci; postrzegliśmy ją lecącą nizko, rzadko, strudzoną lotem, przeciw dość silnemu wiatru. Skrzydła jéj migotały światłem na słońcu; padała tu i ówdzie, ale rzadko. Mówiono nam, że ona leci grubemi ławami, że zakrywa słońce, a kiedy padnie to leży, nie mniéj nie więcéj, jak na arszyn. Tu owad padał na ściérń i nieznać go tam było; tylko kiedy roje te igrały na słońcu błyskały w świetle skrzydłami, jak tylko oko zasiągnąć mogło w dal i w górę. Widocznie owad rozlatywał się; widziano potem nadciągające nowe jego roiska. Ale szkody owad nie robił; gryzł sobie rżysko, albo ściérń prosa, ale nieznać było aby sobie w tém zbytkował. Szeptano czasami, że w nocy dopadał hreczki i tak ją zjadał, że mu aż za uszami trzeszczało; że nawet można było widzieć pościnane od niego wierzchołki hreczki. Inni uważali to za kalumnję. Było to pojawienie się szarańczy w powiecie Wasylkowskim, pod samym Wasylkowem, w połowie sierpnia. Ale krążyły wieści, że gdzieindziéj szarańcza zniszczyła żyto na pniu i wyjadła wczesne jego posiewy. Strwożeni tą wieścią pytali siebie: co robić? Siać czy nie siać? A nuż szarańcza wyje? Pożal się Boże ziarna! Ci, co przypatrywali się zblizka owadowi temu, spostrzegli, że w téj chwili mniéj on dbał o żywność, jak o to, aby nie zejść ze świata bezpotomnie. „I szarańcza ma serce!“ zawołała jedna poetyczna dusza. Potém widoczna było, że już owad ten począł myśléć o tém, aby się zakopać, tak aby wygodnie było na zimę leżeć jego zarodkom, przy mrozach i niepogodzie. W tym celu szarańcza poczęła trzymać się stepu, albo ścierni, gdzie ziemia twarda, a więc bezpieczniejsza od mrozów. Żeby niszczyć tę plagę niepodobna było myśléć nawet, bo za zbliżeniem się owad leciał; schwycić, przy najusilniejszych chęciach, zaledwo udawało się kilka na godzinę. Komitety zbierały się po powiatach, radziły i decydowały, że nic nie można dokazać, że potrzeba czekać, aż się owad zakopie na zimę; wtedy można go było przeorywać, aby zarody jego wydobyte na wierzch mroz i śnieg pomroziły. Z przymrozkami i rosami zimnemi września szarańcza rankami była jakby odrętwiała; kupiła się gęsto na różne pola, zalegała po rowach, okopach i dołach. Widocznie było, że już obierała sobie miejsce na zimę. Po rowach leżała czasami grubo na kilka cali, roztaczając dokoła nieznośny smród; rankami chłodnemi i wieczorami była nieruchoma; można ją było niszczyć, ale lud ukraiński niemyślał o tem; powiedziano mu, że to bicz boży, więc go niegodzi się tykać; wskazano mu nawet piśmienne dowody tego: na skrzydłach owad ten ma wyraźnie wypisany po hebrajsku ten tytuł swój: bicz boży! Któż potem odważyłby się podnieść rękę na szarańczę? Jedz, ile duszy twojéj się podoba i rób sobie co chcesz. Lud nasz jest za fatalizmem; najulubieńszą maksymą jego jest ta: jak Boh daśt tak bude! Ale są w podaniach starych przepisy na to jak należy postępować z plagą tą. Jedna klucznica, szlachcianka mówiła mi: Przyleciała do nas szarańcza; wyszłam na przeciw niéj, jak to robili ojcowie nasi z chlebem i solą; cóż pan powie na to? Pokręciła się, pokręciła trochę po nad łanem naszym i poleciała po zagranicę wioski. A szkoda, że lud korząc się przed tą karą bożą, niebierze się razem do odwrócenia jéj, wezwawszy wprzód Boga na pomoc; gdyby, korzystając z otrętwienia owadu co rana, niszczył go po okopach i rowach, wypalając go słomą, jeżeliby go nie wyniszczył wiele, toby przynajmniéj zmniejszył przez to ilość jego na wiosnę, bo każda szarańcza wyda na przyszłość kilka set sztuk potomstwa. Strach pomyśléć co to być z tego może, nie tylko głód, ale epidemje od fetoru, który dziś, kiedy szarańczy niewiele jest, biorąc stosunkowo, daje się już czuć okropnie. Tam gdzie ona leży na kilka cali, niepodobna przejść obok bez nudności wielkich i niezatknąwszy sobie nosa. Wielu ze szlachty pyta się jeszcze: a cóż będziem robić? Czy mamy przeorywać szarańczę? Może tak, sama przepadnie, jeżeli zima będzie tęga! szkoda wołów i pańszczyzny, ot co! Biorąc gubernje Podolską i Kijowską, ośmnaście powiatów zajęła ta plaga; na takim ogromnym obszarze zasieje się ona, aby powstać na wiosnę i zniszczyć wszystko! Ale miejmy w Bogu nadzieję, a pracujmy i niszczmy zarody téj strasznéj plagi wszystkiemi siłami naszymi! Duchowieństwo powinno przemawiać do ludu i zachęcać go do tego, tłumacząc mu, że jeżeli Bóg karze, to i pomaga tym co się doń garną. W majątkach skarbowych Izba dóbr państwa obiecuje nadesłać osobliwego rodzaju bronę, dla wyciągania z ziemi po jéj przeoraniu zarodków szarańczy. Ale może już o tém wszystkim masz pan dokładniejsze i ważniejsze wiadomości?

Donoszę panu jeszcze jedną nowinę literacką:

Dr Szmidt, professor zoologji w uniwersytecie lwowskim, zajmujący się takoż lingwistyką i mythologją, pisał do mnie, że przetłumaczył na język niemiecki i ma wydać w Berlinie, dzieło moje p. t. „Lud Ukraiński.“ Do tłumaczenia tego dodał wiele z tego, co zebrał pomiędzy Rusinami galicyjskimi. Prosił mię o późniejsze moje badania nad ludem Ukr. poczynione, aby tłumaczenie jego mogło mieć charakter powtórnéj edycyi, powiększonéj, dzieła, wydanéj po niemiecku. Przychylając się do żądania jego posłałem mu późniejsze moje notatki, mające służyć mi do powtórnego wydania „Ludu Ukraińskiego.“

Dostał mi się teraz do rąk manuskrypt o Bibliologii nieznajomego autora; praca gruntowna z wielką erudycyją napisana; w kilku miejscach rękopismu znajdują się białe karty, ale te łatwo dadzą się zapełnić. Wartoby było rękopism ten, po dopełnieniu go, drukiem ogłosić, czego może dokonam.“

— P. Bolesław Łoziński i spółka od 1 sierpnia otworzyli w Żytomierzu biuro kommisowo-informacyjne, które się poświęca wszelkim interesom w stosunkach handlowych wymagających pośrednictwa.

— „W pewnym odległym powiecie,“ kilku biednéj, niepiśmiennéj szlachty zaściankowéj, dla braku dowodów zapisanéj w jednodworcy, chciało odzyskać utracone szlachectwo. Znalazł się gotowy starać się o to patron (ale nie święty), i na pierwszy początek wziął od biedaków jak tu mówią „krwawicy,“ 600 rs. Kiedy zaś przyjechała szlachta po dekret potwierdzony, ów pan kazał zapłacić sobie jeszcze rs. 300, lecz za to wręczył dowody szlachectwa. Szlachta cieszyła się niezmiernie i siedziała jak u Boga za piecem. Lecz jakież jéj było zdziwienie, gdy znalazł się piśmienny i wyczytał, że owe mniemane dowody szlachectwa są po prostu drukowanemi — afiszami! Biedna szlachta wytoczyła proces swemu dobroczyńcy, i prawdopodobnie dla braku dokumentów przegra. Zachodzi pytanie: kto jest lepszym szlachcicem, czy „niepotwierdzony“ biedak, co dawał pieniądze, czy „potwierdzony,“ co je brał tak podle?

— Urzędnik ministerstwa narodowego oświecenia radca stanu Napoleon Proniewski po przyjeździe swym do familii, umarł 14 września w plebanji Uciańskiéj i pogrzebiony został na tamecznéj parafialnéj mogile obok siostry, nieodżałowanéj naszéj poetki Karoliny Proniewskiéj.

— P. Antoni Białecki, ukończywszy pracę nad 8 tomami „Voluminów Legum,“ które wydaje Ohryzko, obecnie zmuszony okolicznościami do wyjazdu za granicę, opuścił Petersburg, gdzie pracę nad Inwentarzami do tychże Voluminów musiał zostawić komu innemu. Z listu p. Białeckiego z d. 13 b. m. dowiadujemy się, iż druk jego rozprawy o rękopismach Długosza w bibliotekach petersburskich, za kilka dni miał być ukończony.

— D. 9 b. m. na koleji żelaznéj petersbursko-warszawskiéj odbyto próbę jazdy lokomotywą od strony Warszawy aż nad Narew, pod wieś Uchowo.

— Zawczoraj t. j. d. 21 września dzwonnik katedralny Józef Witkowski, 26 lat wieku liczący, wszedłszy na dzwonnicę by zadzwonić wieczorem na Anioł Pański, czy to w skutek apoplektycznego ataku czy też w skutek poślińnienia się ze wschodów, spadł ze znacznéj wysokości i nazajutrz wewnątrz dzwonnicy bez życia znalezionym został.

TEATR:

23-go *Córka regimentu* (opera); 24-go *Wesele Kreczyńskiego;* 25-go *Damy i Huzary,— Tajemnica kobiety.*

W Redakcji Kurjera Wileńs. złożyli na kościoł Panien Marjawitek w Częstochowie: *X. Sta... Ja....* 2 rub. sr., Antoni *Kunachowicz* b. nauczyciel języka polskiego 1 rub. sr., pan *R.* 5 rub. sr.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

1. Отъ Виленскаго губернскаго правленія объявляется, что въ слѣдствіе постановленія его 23 августа сего года состоявшагося на удовлетвореніе безспорной претензіи коллежскаго регистратора Мустафы Макуловича къ дворянину Ивану Константинову Останевичу, по сохранной роспискѣ въ 250 р. простираемой, подверженъ въ публичную продажу участокъ къ нему Останевичу принадлежащій, заключающій 6-ть дѣсятинъ земли, Дисненскаго уѣзда, 2 стана въ околицѣ Останевичахъ состоящій, оцѣненный 100 р. и для произведенія таковой продажи, назначенъ въ присутствіи Дисненскаго уѣзднаго суда срокъ торгамъ 10 числа будущаго ноября мца сего 1860 году въ 11 часовъ утра, съ узаконенною послѣ онаго чрезъ три дня переторжкою. Желающіе разсматривать бумаги, относящіеся къ этой публикаціи и продажѣ могутъ найти оныя въ упомянутомъ уѣздномъ судѣ. Сентября 12 дня 1860 года.

Совѣтникъ *Гецолдъ.*
Секретарь *Комаръ.*
Столоначальникъ *Кодзъ.* (589)

1. Князь Цезарій Гедройць отправляется за границу.

Кол. асс. *Зубовичъ.* (592)

1. Виленскіе 3-й гильдіи купцы Рубинъ Рабиновичъ, Овсей Ляссъ съ сыномъ Хаимомъ и мѣщанинъ Берко Каганъ отправляются за границу.

Кол. асс. *Зубовичъ.* (591)

1. Отставной подпоручикъ Иванъ Ивановичъ Козелъ отправляется за границу.

Кол. асс. *Зубовичъ.* (596)

1. Помѣщикъ Ошмянскаго уѣзда Оскаръ Корвинъ-Милевскій съ женою Вероникою и дѣтьми: Игнатьемъ, Ипполитомъ и Маріею отправляется за границу.

Кол. асс. *Зубовичъ.* (597)

2. Виленское благотворительное общество владѣя, по дарственной записи покойнаго заслуженнаго профессора б. Виленскаго университета, Ѳомы Жицкаго поземельнымъ участкомъ Удра, Виленской губерніи въ Вилейскомъ уѣздѣ эксдивизорскимъ судомъ изъ имѣнія Дауборово покойнаго Мельхіора Володковича въ 1817 году за сумму 13,610 руб. 60 к. сер. присужденнымъ, опредѣленіемъ Минской гражданской палаты въ 1839 г. оцѣненнымъ въ 4,411 руб. 48 к.,— рѣшило: тотъ участокъ, по окончаніи тяжбы съ наслѣдниками покойнаго Володковича, въ видахъ вящшей пользы бѣдныхъ продать изъ публичныхъ торговъ. Для чего симъ объявляетъ, что желающіе пріобрѣсть этотъ участокъ, благоволятъ обратиться въ заведеніе сего общества 28 октября сего 1860 года, гдѣ будутъ предъявлены опись и предварительныя условія. При семъ благотворительное общество присовокупляетъ: что продажа сказаннаго участка начнется съ пониженной оцѣночной суммы Минскою гражданскою палатою показанной; что участокъ сей заключаетъ слишкомъ три уволоки земли, и что при участкѣ этомъ состоитъ, по послѣдней 10 ревизіи, писанныхъ муж. и жен. пола душъ четыре; участокъ этотъ отстоитъ отъ уѣзднаго города Вилейки въ разстояніи 50, отъ губернскаго города Минска въ 35 и торговаго мѣстечка Радошковичъ въ 6 верстахъ; сверхъ сего имѣется прудъ, при которомъ была прежде мукомольная мельница, съ правомъ содержать какъ сію мельницу, такъ равно и корчму эксдивизорскимъ судомъ присужденную.

Секретарь общества *А. Потоцкій.* (569).

2. Минскій Приказъ Общественнаго Призрѣнія симъ объявляетъ, что по опредѣленію 23 августа 1860. года состоявшемуся будетъ въ ономъ продаваться съ аукціоннаго торга заложенное и просроченное имѣніе Куксинъ Помѣщиковъ Альберта, Игнатія, Іосифа и Юліяна Фелиціяновыхъ Оскерковъ, состоящее Минской губерніи Борисовскаго уѣзда въ 3. станѣ и заключающее крестьянъ въ деревнѣ Сѣлищу писанныхъ по 10 переписи мужескаго пола душъ 25, съ принадлежащими къ оному землею и всякимъ господскимъ и крестьянскимъ строеніемъ. Торгъ назначается 17, а переторжка 21го Октября 1860. года въ 11. часовъ утра. Почему желающіе купить и благоволятъ явиться въ сей приказъ въ назначенный день и во всякое до торга время разсматривать бумаги до производства продажи относящіяся. Сентября 6 дня 1860. года.

Секретарь *Юзвикевичъ.* (581).
Въ д. Столоначальника *Чертороевъ.*

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

1. Wileński rząd gubernjalny ogłasza, iż w skutek jego postanowienia w dniu 23-m sierpnia ter. roku nastałego na zaspokojenie pretensji bezspornéj regestratora kollegialnego Mustafy Makułowicza do szlachcica Jana Ostaniewicza za rewersem schowczym 250 rubli roszczonéj, wystawiony zostaje na publiczną przedaż kawał ziemi do tegoż Ostaniewicza należący, zawierający 6 dziesięcin ziemi, w 2 stanie Dziśnieńskiego powiatu w okolicy Ostaniewiczach położony, oceniony 100 rubli sr., i dla uskutecznienia téj przedaży w Dziśnieńskim sądzie powiatowym naznaczony został targ dnia 10 listopada ter. roku, od godziny 11 zrana, ze zwykłym we trzy dni przetargiem; życzący rozpatrywać papiery téj publikacji i przedaży tyczące się mogą je znaleźć w tymże sądzie powiatowym. Dnia 12 września 1860 roku.

Radzca *Giecołd.*
Sekretarz *Komar.*
Nacz. stołu *Kodź.* (589)

1. Książe Cezary Giedrojć wyjeżdża za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (592)

1. Wileński 3-éj gildji kupcy Rubin Rabinonowicz, Owsej Lass z synem Chaimem i mieszczanin Berko Kahan wyjeżdżają za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (591)

1. Odstawny podporucznik Jan Koziełł wyjeżdża za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (596)

1. Obywatel Oszmiańskiego powiatu Oskar Korwin-Milewski z żoną Weroniką i dziećmi: Ignacym, Hipolitem i Marją wyjeżdża za granicę.

Ass. koll. *Zubowicz.* (597)

2. Towarzystwo Wileńskie Dobroczynności z daru ś. p. Radzcy Stanu Tomasza Życkiego wysłużonego Professora w b. Uniwersytecie Wileńskim, schedę ziemną Udra zwaną w powiecie Wilejskim Gubernii Wileńskiej przez Sąd Exdywizorski z majątku Dauborowo ś. p. obywatela Melchiora Wołodkowicza wydzieloną w roku 1817 za summę r. s. 13,610 k. 60 a dekretem poprawczym Izby Cywilnej Mińskiej w roku 1829 ocenioną r. s. 4,411. k. 48. postanowiło: takową Schedę po skończeniu procesu z sukcessorami zeszłego Wołodkowicza, przedać przez targi publiczne dla większego dobra ubogich. Co doprowadzając do skutku, niniejszém wzywa, ktoby życzył wejść w prawne układy o tę Schedę, aby raczył przybyć do domu tegoż Towarzystwa na dzień 28 Października roku teraźniejszego 1860, gdzie będą okazane, mappa exdywizorska, inwentarz i przedugodne warunki. Przytem Towarzystwo Dobroczynności uwiadamia, że przedaż pomienionej Schedy czyli targi, zaczną się z poniżeniem wartości przez Izbę Cywilną Mińską pokazanej, że obszerność ogólna tej Schedy zawiera przeszło trzy włoki, i że do tej Schedy podług ostatniej 10 rewizyi należy dusz skaskowych podanych mężkich dwie i żeńskich cztery, położenie tej Schedy odległe od miasta powiatowego Wilejki wiorst 50, od miasta gubernskiego Mińska wiorst 35, od miasteczka targowego Radoszkowicz wiorst 6. Nadto ma staw, przy którym był dawniej młyn i prawo utrzymywania go, jako też karczmy dekretem zawarowane.

Sekretarz Towarzystwa A. *Potocki.* (569).

2. Miński urząd powszechnego opatrzenia niniejszem ogłasza, iż w skutek postanowienia 23 sierpnia ter. r. nastałegö, będzie się w nim przedawał z publicznego targu zaewikcjowany i przeroczony majątek Kukzin obywateli Alberta, Ignacego, Józefa i Juliana synów Felicjana Oskierków, w 3-im stanie Borysowskiego powiatu, w Mińskiéj gubernji położony, zawierający włościan we wsi Sieliszczu podług 10 spisu ludności płci mężkiéj 25, z należącą doń ziemią i wszelkiém zabudowaniem tak domowém, jako i włościańskiém. Targ naznaczony jest na dzień 17, a przetarg na 21 października 1860 roku, od godziny 11 zrana. Przeto życzący kupić, zechcą przybyć do tego urzędu na te targi, przed rozpoczęciem zaś targów, w każdym czasie mogą być rozpatrywane papiery téj przedaży tyczące się. Dnia 6 września 1860 r.

Sekretarz *Juźwikiewicz.*
W ob. Nacz. Stołu *Czertorojew.* (581)

OGŁOSZENIA PRYWATNE.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 19-го по 22 го сентября.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ.

Пом.: Карловичъ. Важинскій. Витеб. губер. предвод. дворян. Липскій. полк. лейбъ-гвардіи Измайловскаго полка Гоувальтъ. студ. универ. Домаловскій. чин. при жел. дор. Гамель.

Въ разныхъ домахъ.

Въ д. Монтвиллы: пом. М. Витунскій. тит. сов. Іотейко. пом.: Л. Одынецъ. В. Матошко.— Въ д. Пузыны: пом. Р. Пилецкій. А. Танскій. А. Ягминъ. отст. ротм. Морачевскій. В. Малевскій. М. Мацкевичъ.—Въ д. Пясецкаго: отст. ротм. Свіонтецкій. — Въ д. Домбровскаго: пом. А. Вольскій.—Въ д. Крассовскаго: пом. М. Рутковскій.—Въ д. Дукштовой: колл. асс. Н. Пашковскій.— Въ д. Мышковскаго: г-жа М. Жоравская.— Въ д. Лебенсона: полковница Бѣляева. стат. сов. Круковскій.—Въ домѣ Пузынинымъ на нѣмецкой улицѣ: князь Пузына.—Въ д. Плятеровой при дворцовой площади: графиня Шоазель.—Въ д. Пупкина: Лидскій уѣзд. пред. двор. Буткевичъ. г-жа Дорота Герловичева. пом. А. Рудомина. г-жа В. Медунецкая. стат. сов. Б. Кейстуть-Гедыминъ. надв. сов. Л. Петровскій. полк. П. Кляуди. стат. сов. С. Леоновичъ. Вилейскій уѣзд. пред. двор. М. Тукалло.

Выѣхали изъ Вильна, съ 19-го по 22-го сентября.

Г-жа Довнаровичева. пом. Бялозоръ. Микоша. Юндзиллъ. надв. сов. К. Бѣлявскій. инжен. кап. Г. Жонголловичъ. пом. Т. Курковскій. Шавель. уѣзд. пред. двор. Шеміотъ. пом. Даукша. стат. сов. Круковскій. подпоруч. Фриденбергъ. г-жа Аделя Чеховичева. колл. сов. К. Яневичъ Яновскій. полк. П. Кляуди.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna, od 19-go do 22-go września.

HOTEL NISZKOWSKI.

Ob.: Karłowicz. Ważyński. Witeb. guber. marsz. Lipski. półk. Houwalt. uczeń uniwer. Domałowski. urz. przy kol. żelaz. Hamel.

W różnych domach:

W d. Montwiłły: ob. J. Wituński. radz. hon. Jotejko. ob. L. Odyniec. W. Matoszko.—W d. Puzyny: ob.: R. Pilecki. Apol. Tański. A. Jagmin. dym. rotm. Moraczewski. Wład. Malewski. M. Mackiewicz.—W d. Piaseckiego: dym. rotm. Świątecki.—W d. Dombrowskiego: ob. Alek. Wolski.—W d. Krassowskiego: ob. M. Rutkowski.—W d. Duksztowéj: ass. koll. N. Paszkowski.—W d. Myszkowskiego: pani Marja Żorawska.—W d. Lebensona: półkownikowa Bielajewa. radzca st. Krukowski. W d. Puzyninéj przy ul. Niemieckiéj: książę Puzyna.—W d. Platerowéj przy placu pałacowym: hrabina Choiseul.—W d. Pupkina: Lidzki marsz. pow. Butkiewicz. pani Dorota Gierłowiczowa. ob. A. Rudomina. pani W. Meduniecka. radz. st. Bernard Kiejstut-Giedymin. radzca dw. L. Pietrowski. półk. P. Klaudi. radzca stanu St. Leonowicz. Wilejski marsz. powiat. M. Tukałło.

Wyjechali z Wilna: od 19-go do 22-go września.

Pani Downarowiczowa. ob. Białozor. Mikosza. Jundziłł radz. dw. K. Bielawski. kap. inżyn. H. Żongołłowicz. ob. T. Kurkowski. Szawel. pow. marszałek Szemioth. ob. Dauksza. radz. st. Krukowski. podpor. Friedenberg. pani Adela Czechowiczowa. radz. koll. Janiewicz-Janowski. półk. Klaudi.

Печатать позволяется. ВИЛЬНО.—23 сентября 1860 г. Цензоръ, дѣйствительный статскій совѣтникъ и кавалеръ П. Кукольникъ.

W Drukarni A. H. Kirkora i sp.